

"Blaak op, mijn Lampjen"

*De correspondentie tussen Prudens van Duyse en
Maria Doolaeghe in het licht van hun relatie*

Masterscriptie Neerlandistiek
Rijksuniversiteit Groningen
6 juni 2017

Anke Wymenga
S2614545
Begeleider: Dr. J. E. Weijermars
Tweede beoordelaar: Prof. dr. M. P. J. Sanders

**rijksuniversiteit
groningen**

faculteit der letteren

Voorwoord

Voor u ligt mijn scriptie waarmee ik de master Neerlandistiek aan de Rijksuniversiteit Groningen afrond. Janneke Weijermars, docent Moderne Letterkunde, maakte mij enthousiast voor de correspondentie die Prudens van Duyse, flamboyant Vlaams dichter uit de negentiende eeuw, naliet: een voor mij nieuw en dus onbekend domein. Dat veranderde al snel na het bezoek aan het Letterenhuis in Antwerpen, waar een deel van Van Duyse's correspondentie bewaard wordt. "Wie schrijft die blijft", zo luidt een bekend motto en wat mij betreft geldt dit ook voor Van Duyse, want mijn persoonlijke interesse in zijn correspondentie groeide bij deze nadere kennismaking.

Van Duyse onderhield tal van literaire vriendschappen door intensieve briefwisselingen. Een daarvan wekte mijn nieuwsgierigheid: de relatie met Maria Doolaeghe, een bevriend dichteres. De literatuur spreekt van een 'levenslange vriendschap' maar wat was de aard van hun relatie precies en waardoor werd deze gevoed? De brieven werden verzameld, getranscribeerd en geïnterpreteerd. Daarnaast zijn ze van woord- en zaakcommentaar voorzien om ze toegankelijk te maken voor de hedendaagse, geïnteresseerde lezer. Voor het eindresultaat wil ik graag de medewerkers van het Letterenhuis in Antwerpen en de Universiteitsbibliotheek te Gent bedanken. Zij stelden de brieven beschikbaar voor onderzoek. Dit geldt met name Johan Vanhecke en Frank Vanlangheove, die naderhand opnieuw moeite deden om brieven uit de archieven te zoeken. Niet in het minst wil ik Janneke Weijermars bedanken voor haar aanhoudend kritische blik en het enthousiasme waarmee ze mij bleef motiveren tijdens dit traject.

Anke Wymenga

Groningen, juni 2017

Inhoudsopgave

Inleiding	1
1 De dichters Van Duyse en Doolaeghe	3
2 De Vlaamse Beweging	4
3 Vrouwenwerk en mannenwerk	6
4 Literair mentoraat	10
5 Vriendschap	12
6 Brieveneditie en verantwoording	16
Bibliografie	21

Inleiding

Wie prykt aen't hoofd van dezen stoet?
 Wie is hy die zyn stoute klanken
 Van Nederland bewondren doet,
 Wiens genius wy allen danken?
 't Is Belgies jonge Bilderdyk,
 Een sieraed in der kunsten ryk:
 Uw naem VAN DUYSE stroomt schelklinkend van myn snaren
 O eedle, fiere Belg, uw lof
 Biedt ons eene onuitputbre stof!
 Verhef, verhef u stout, o bloem der harpenaren!¹

Met deze lofprijzing gaf de dichteres Maria - Francisca Doolaeghe (Diksmuide, 1803-1884) uiting aan haar bewondering en waardering voor de dichter Prudentius Joannes Maria Van Duyse (Dendermonde, 1804-1859). In het verlengde daarvan bezorgde ze hem hier het predicaat 'Bilderdijk' dat de rest van zijn leven aan hem zou blijven kleven.² Bilderdijk was inderdaad Van Duyses grote voorbeeld wat de poëtica betrof: in zijn lijn van gevoelspoëtica streefde Van Duyse een nieuwe poëzie na die vooral fungeerde als uiting van het gevoel.³ Daarnaast was het uiteraard een compliment voor Van Duyse vergeleken te worden met deze grootse dichter die, qua veelzijdigheid en omvang van zijn productie, zijn tijdgenoten ver achter zich liet.⁴

De strofe maakt deel uit van de ode *Aen de Belgische Dichters*, die de inleiding vormde van het tijdschrift *Nederduitsche Letteroefeningen* (1834), het eerste tijdschrift dat de literaire stilte sinds de Belgische Omwenteling van 1830 in Vlaanderen doorbrak.⁵ In deze inleiding richt Doolaeghe zich in dichtvorm tot de Vlaamse dichters: ze spreekt hen een voor een aan waarbij het opvallend is dat ze aan Van Duyse een hele strofe besteedt. Ze roept hen op hulde te brengen aan de Vlaamse schrijvers van weleer. Daarnaast spoort ze hen aan hoop en vertrouwen te hebben in een nationale Belgische literatuur in het Nederlands, aldus Couttenier, letterkundige.⁶ Het geestdriftige stuk werd al even enthousiast ontvangen door haar mannelijke collega's: op haar beurt werd Doolaeghe met huldeverzen overladen. Zo verbond Van Duyse al spoedig daarna haar naam aan een groot voorbeeld uit het verleden en noemde Doolaeghe "de Vlaamse Dubitade", naar een pottenbakkersdochter uit Sicione die de eerste tekening uit de geschiedenis zou hebben gemaakt.⁷ Doolaeghe, eveneens dochter van een pottenbakker, had met haar inleidende woorden de weg namelijk vrij gemaakt voor een nieuwe Vlaamse literatuur. Door Van Duyse en zijn collega-schrijvers persoonlijk aan te spreken op hun kwaliteiten wist ze hen te motiveren voor een doorstart van de Vlaamse letterkunde, aldus Coopman en Scharpé, literatuurhistorici uit de negentiende eeuw.⁸

Het onderwerp van deze scriptie betreft de relatie tussen Van Duyse en Doolaeghe. Zij leerden elkaar kennen in 1826 bij een dichtwedstrijd, uitgeschreven door de rederijderskring *Getrouw van Herten* te

¹ Maria Doolaeghe, "Aen de Belgische dichters". In: *Nederduitsche Letteroefeningen* (Gent: Snoeck-Ducaju en Zoon, 1834), 8.

² Deprez in: Ada Deprez, Walter Gobbers en Karel Wauters, *Hoofdstukken uit de geschiedenis van de Vlaamse letterkunde in de 19de eeuw deel 3* (Gent: Koninklijke academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde, 2003), 159.

³ Willem van den Berg en Piet Couttenier, *Alles is taal geworden. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1800-1900*. (Amsterdam: Bert Bakker, 2009), 328.

⁴ Van den Berg en Couttenier, 2009, 77.

⁵ Theofiel Coopman en Lodewijk Scharpé, *Geschiedenis der Vlaamsche Letterkunde* (Antwerpen: De Nederlandsche Boekhandel, 1910), 33.

⁶ Van den Berg en Couttenier, 2009, 317.

⁷ Geciteerd uit Van den Berg en Couttenier, 2009, 318. Coopman en Scharpé, 1910, 33.

⁸ Coopman en Scharpé, 37.

leper, waar Doolaeghe de eerste prijs behaalde met haar gedicht *Opkomst, Groei en bloei der Dichtkunst*.⁹ Hier werd de basis gelegd voor hun vriendschap die Doolaeghe in haar ode uit 1834 nog eens bevestigde en die levenslang zou duren. Ze voerden samen een intensieve briefwisseling die van genegenheid getuigt. Van deze brieven zijn er, als gevolg van brand tijdens de Eerste Wereldoorlog, niet meer dan 36 bewaard gebleven.¹⁰ Het is relevant en interessant om deze brieven door middel van een editie toegankelijk te maken en te duiden omdat hun vriendschap in die tijd al opvallend leek te zijn. Micheels vermeldt namelijk, hoewel op een later tijdstip, in zijn biografie *Prudens van Duyse, zijn leven en zijne werken* (1893) dat “Van Duyse Doolaeghe tot aan het eind van zijn leven trouw en minzaam terzijde stond, waarbij de dichteres in toegenegenheid niet achterbleef; zo schreef zij onder zijn portret: „Zijn gansche leven was een lied, de roem van Vlaanderens kunstgebied.”¹¹ Daarnaast zwaaiden Van Duyse en Doolaeghe elkaar de lof toe in gedichten en voorredes van dichtbundels en kwamen ze voor elkaar op wanneer er bij dichtwedstrijden van vermeende benadeling sprake was.

Met een diplomatische editie van hun correspondentie wil deze scriptie dan ook inzicht geven in de verwantschap tussen Prudens van Duyse en Maria Doolaeghe en de vraag beantwoorden wat de aard van de relatie was tussen Van Duyse en Doolaeghe. Daartoe zijn de brieven verzameld, getranscribeerd en door middel van woord- en zaakcommentaar toegankelijk gemaakt voor de hedendaagse, geïnteresseerde lezer. De brieven worden in een viertal contexten geïnterpreteerd. Ten eerste in de context van de Vlaamse Beweging, omdat het werk van deze twee Vlaamse literatoren niet los te zien is van de emancipatie van het Vlaamse volk in de negentiende eeuw. Vervolgens worden de brieven in het licht gezien van de contemporaine genderverhoudingen om inzicht te krijgen in vrouwelijk auteurschap dat in Vlaanderen in de eerste helft van de negentiende eeuw nog niet erg gangbaar was.¹² Couttenier stelt dat Van Duyse zich opwierp als literair mentor van Doolaeghe.¹³ Het is interessant om te kijken of de editie deze stelling bevestigt of nuanceert. De term “mentoraat” is overigens een hedendaagse term waarvoor in de onderzochte bronnen geen synoniem werd gebruikt. Bovenal kan de brieveneditie, evenals de gedichten en de voorredes die Van Duyse en Doolaeghe aan elkaar wijdde, inzicht geven in de vriendschap tussen deze twee Vlaamse dichters. De onderzoeksvraag is aldus opgesplitst in de volgende deelvragen:

1. Waren de idealen van de Vlaamse Beweging een veel voorkomend onderwerp in de correspondentie tussen Van Duyse en Doolaeghe?
2. Hoe speelden de contemporaine genderverhoudingen een rol in de correspondentie?
3. Was er sprake van een leraar-leerlingrelatie bij Van Duyse en Doolaeghe en zo ja, hoe gaven ze hier vorm aan in hun correspondentie?
4. Hoe gaven Van Duyse en Doolaeghe invulling aan hun vriendschap in de correspondentie?

Voor het beantwoorden van de deelvragen is geput uit de beschikbare brieven: de onderlinge correspondentie tussen Van Duyse en Doolaeghe en twee brieven waarin Van Duyse over Doolaeghe schrijft. Als aanvulling op de brieven is ook gekeken naar dichtbundels van Doolaeghe waarbij de focus lag op de voorredes en de gedichten waarin Van Duyse en Doolaeghe elkaar expliciet aanspreken of benoemen. Dit is, gelet op de deelvragen, tevens de begrenzing van het corpus.

---

⁹ Deprez, 2003, 166.

¹⁰ Couttenier, 1997, 836.

¹¹ Jan Micheels, *Prudens van Duyse, zijn leven en zijne werken* (Gent: Siffer, 1893), 52. Deze biografie is tot stand gekomen op basis van familiegetuigenissen.

¹² Riet Schenkeveld, Karel Porteman en Piet Couttenier, in *Met en zonder lauwerkrans*, Riet Schenkeveld -Van der Dussen (Amsterdam: University Press, 1997), 30-31.

¹³ Couttenier, 1997, 836.

1 De dichters Van Duyse en Doolaeghe

“De reus der Vlaemsche dichteren”¹⁴ en “de Hoofddichteres van Vlaemsch-Belgie, moeder en burgeres in een even volmaekten graed”¹⁵, kwalificaties die Van Duyse en Doolaeghe elkaar toedichtten, verwierven beide groot aanzien met hun werk. Van Duyse maakte naam als nationaal Vlaams dichter met een gigantisch en veelzijdig poëtisch oeuvre waarmee hij een vernieuwende impuls gaf aan de Vlaamse dichtkunst.¹⁶ In literaire kringen genoot hij bekendheid sinds hij in 1823 deelnam aan de vele “prijskampen” (dichtwedstrijden) die rederijderskamers en andere genootschappen organiseerden.¹⁷ Zijn vele prijzen, in totaal zijn er 42 medailles die zijn familie in een pronkstuk bewaarde, leverden hem in zijn tijd al de kwalificatie “laatste rederijker” op.¹⁸ Doolaeghe werd als erelid aangesteld in rederijderskringen in Gent en Antwerpen na haar debuut in 1826 bij de rederijderskamer *Getrouw van Hertem* te Ieper. Dit was haar eerste deelname aan een dichtwedstrijd, waarbij ze tevens de eerste prijs behaalde. Na de spraakmakende ode *Aen de Belgische dichters* bracht ze in 1840 haar eerste gedichtenbundel *Madelieven* uit. De tweede bundel *De Avondlamp* verscheen in 1850, waarna nog een viertal verzamelbundels volgde.¹⁹ Daarnaast schreef zij gelegenheidsverzen en leverde ze bijdragen aan literaire tijdschriften in Vlaanderen en Nederland.²⁰

Het oeuvre van Van Duyse is niet alleen van grotere omvang, maar het is ook veelzijdiger dan dat van Doolaeghe. Naast de beoefening van de poëzie was Van Duyse namelijk actief op vlakken als de (literatuur)geschiedenis, teksteditie, lexicologie, taalzuivering, volkskunde, toneel en muziek. Bovendien dichtte hij, in tegenstelling tot Doolaeghe, tevens in het Frans en het Latijn.²¹ Dit was overigens niet ongebruikelijk onder Vlaamse literatoren. Daarnaast probeerde Van Duyse vernieuwing in de heersende poëtica aan te brengen, deze was namelijk sterk gericht op een traditionele genre-indeling, waarbij de rederijdersgezelschappen strikte regels voerden, bijvoorbeeld op het gebied van rijm.²² Van Duyses inbreng van “lyrisch enthousiasme” bestond uit een nieuwe poëzie waarin, naast geestkracht en verbeelding, de uiting van het gevoel een grote rol speelde.²³ Zo viel hij in 1835 op toen hij bij een prijsvraag van de Kortrijkse rederijderskamer een rijmloos gedicht instuurde in plaats van een voorgeschreven treurzang, wat hem overigens een eervolle vermelding opleverde.²⁴ Het werk van Doolaeghe dat zich grotendeels beperkte tot lierzangen, romances en idyllen, kenmerkte zich eerder door traditie. Zo behelsden haar lofdichten aanvaarde vaderlandse thema’s als de handel, de landbouw, de welvaart, de wetenschap en de beschaving – dit alles naast de liefde voor de eigen taal. Deze thema’s belichtte zij dan vanuit de positie van de vrouw en de persoonlijke belevingswereld van huisvrouw.²⁵ Dat Van Duyse dat zeer waardeerde, blijkt uit het volgende fragment uit zijn voorrede van Doolaeghes bundel *De Avondlamp* (1850): “Niet tegenstaende de verheven onderwerpen dikwijls door haer op eene verheven wijze behandeld, ontbreekt het haren uitboezemingen aen geene teedere gevoelens, die de vrouw over ’t algemeen zo gelukkig weet uit te drukken.”²⁶ Van Duyse trad in 1842 in het huwelijk met Sophie Wouters, uit dit

¹⁴ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1856-05-21, Universiteitsbibliotheek Gent.

¹⁵ Prudens van Duyse, in: Maria Vanackere – Doolaeghe, *De Avondlamp* (Gent: gebr. De Busscher, 1850), 19, 21.

¹⁶ Van den Berg en Couttenier, 2009, 329.

¹⁷ Deprez, 2003, 160.

¹⁸ Van den Berg en Couttenier, 2009, 328.

¹⁹ Couttenier, 1997, 838.

²⁰ Deprez, 2003, 167.

²¹ Van den Berg en Couttenier, 2009, 329.

²² Idem, 327.

²³ Geciteerd uit Van den Berg en Couttenier, 2009, 327.

²⁴ Van den Berg en Couttenier, 2009, 326..

²⁵ Couttenier, 1997, 837.

²⁶ Van Duyse, 1850, 9.

huwelijk werden drie zonen en twee dochters geboren.²⁷ Doolaeghe trouwde in 1836 met Bruno van Ackere (1807-1880), een Kortrijkse arts met wie ze een zoon en twee dochters kreeg.²⁸

2 De Vlaamse Beweging

“De tael is gantsch het volk”. Deze veel geciteerde slotregel van de vierde strofe uit Van Duyse's gedicht *Aen België, meizang* (1834) brengt tot uitdrukking wat Van Duyse voor ogen stond: de band van de taal bindt een volk tot eenheid. Om precies te zijn: de band van de volkstaal in het Nederlandstalige gedeelte van het in 1830 tot stand gekomen koninkrijk België. “De tael is gantsch het volk” werd tevens de leus van de Gentse Maatschappij van Vlaemsche Letteroefening, opgericht in 1836.²⁹ Dit is een voorbeeld van de inbreng van Van Duyse als voortrekker van de Vlaamse Beweging, die als een literaire beweging begon.

De Vlaamse Beweging volgde op de Belgische Omwenteling in 1830 en richtte zich op de emancipatie van het Vlaamse volk. De taalkwestie speelde hierin een cruciale rol. In de Zuidelijke Nederlanden, die van 1795 tot 1815 bij Frankrijk waren ingelijfd geweest, was het Frans de heersende culturele en sociale omgangstaal van de aristocratie en de burgerij en streefde de Franse regering systematische verwijdering van het Nederlands na.³⁰ Koning Willem I poogde het Nederlands weer in ere te herstellen toen in 1815 de Noordelijke- en de Zuidelijke Nederlanden werden samengevoegd tot het Koninkrijk der Nederlanden, maar slaagde hier slechts gedeeltelijk in. Er was weerstand in diverse kringen die aan het Frans gewend waren geraakt, bijvoorbeeld de rechtsspraak en de ambtenarij.³¹ In 1830 leidde de opstand tot de Belgische Revolutie waarmee de Zuidelijke Nederlanden zich afscheidden van het Noorden en er een onafhankelijk België tot stand kwam. De taal bleef hierna een heikele kwestie: hoewel er grondwettelijk gezien sprake was van taalvrijheid, gold het Frans als de enige officieel erkende taal binnen het parlement en regering, administratie, het gerecht, het onderwijs en het leger. Het Nederlands was een taal zonder formele status geworden.³² Van Duyse spreekt in 1835 in een brief aan Doolaeghe, geschreven in dichtvorm, zijn verbittering hierover uit:

De taal - die snood vertrapte plant
Wie tegen haar samenspant
Hoe feil zij zich ziet aangerand,
Door eenig Franschen lanterfant³³

Deze situatie had zijn weerslag op het Vlaamse literaire leven: de Vlaamse schrijvers, gericht op emancipatie ten opzichte van de Franstaligen, zagen zich beperkt in hun mogelijkheden en het literaire leven viel min of meer stil. Dit was niet alleen het gevolg van de verfransing maar ook van het verdwijnen van literaire instituties. De studie Neerlandistiek bijvoorbeeld werd uit het curriculum van de Universiteit Gent geschrapt en een aantal literaire ‘Hollandse’ genootschappen in Gent, Antwerpen, Brussel en Brugge waren opgehouden te bestaan. Ook de *Belgische Muzen Almanak* werd niet meer uitgegeven.³⁴ Van Duyse keerde zich af van de revolutie en vertrok datzelfde jaar nog voor de periode van tien maanden naar Nederland. In de literatuur wordt gesproken van “een

²⁷ Deprez, 2003, 159. Het jaar van geboorte en overlijden van Sophie Wouters zijn onbekend.

²⁸ Deprez, 2003, 167, 168.

²⁹ Félicien de Tollenaere, “de Tael is gantsch het Volk”. In *Ons Erfdeel* 24, no. 1 (januari-februari 1981): 194.

³⁰ Van den Berg en Couttenier, 2009, 21-22.

³¹ Deprez, 2003, 27.

³² Idem, 28-29.

³³ Brief Van Duyse aan Doolaeghe, (verzendsplaats onbekend), 1835 (datum onbekend), Letterenhuis Antwerpen.

³⁴ Janneke Weijermars, *Stiefbroeders. Zuid-Nederlandse letteren en natievorming onder Willem, 1814-1834*. (Hilversum: Verloren, 2012), 355.

vrijwillig ballingschap ingegeven door zijn openlijk beleden orangistische overtuiging.”³⁵ In dit jaar kon hij echter in Nederland een netwerk in literaire kringen opbouwen dat hem in staat stelde zijn eerste dichtbundel *Gedichten* (1831) uit te geven. Daarnaast bracht hij tijdens zijn verblijf in Holland een bundel Nederlandse patriottische liederen *Krijgsgeschal en volksgezang* uit.³⁶ Doolaeghe stak eveneens haar pro-Nederlandse opvattingen niet onder stoelen of banken. Dit blijkt uit de eerste strofe van haar ode *Aen de Belgische dichters* (1834) waarin ze “de tael van Nederland” bezingt, die zal voortbestaan, ook als de wapenen van Mavor klinken:³⁷

Neen! de eedle tael van Nederland
Zal nooit in 't nachtyk duister zinken;
Nog yvrig wordt zy voortgeplant,
Schoon MAVORS wapens om ons klinken.³⁸

Het kostte na de tegenslag in 1830 tijd om de moed te verzamelen, maar de Vlaamse literatoren richtten zich opnieuw op emancipatie ten opzichte van het Franstalig regime en startten met de aanleg van culturele en literaire netwerken. Het begon in 1833 met Philip Blommaert en Constant Serrure (1805-1872), die het literaire tijdschrift *Nederduitsche Letteroefeningen* uitbrachten waarin Doolaeghe in de inleiding de Vlaamse schrijvers moed insprak. Het literaire leven kwam daarna langzaam weer op gang. Zo verenigden schrijvers en schilders uit Antwerpen zich in *De Olijftak* (1835).³⁹ In Gent werd de *Gentse Maatschappij van Vlaemsche Letteroefening* (1836) opgericht. Deze rederijerskamers brachten literaire tijdschriften zoals respectievelijk *De Noordstar* en *De Eendragt* uit en organiseerden dichtwedstrijden.⁴⁰ Men stelde zich ten doel het Vlaams-Belgische volk bewust te maken van haar eigen identiteit en publiceerde in het Nederlands.⁴¹ Couttenier schetst deze periode als een fel patriottisch Belgisch cultuurnationalisme.⁴² Ook Doolaeghe bleef bijdragen aan de nationale letterkunde, zij stelde zich als voorvechter van de volksbeschaving en van de Vlaamse taalrechten zeer pro-Belgisch op in haar gedichten.⁴³ Zo spoorde ze Van Duyse in een van haar gedichten in haar bundel *Madelieven* (1840) aan, zich voor de moedertaal in te zetten:

Maar hoe, Van Duyse, zoudt gij dulden
Dat Vlaanderens taal zij uitgeroeid!
Neen! haar zult gy aanbidden, hulden
zoo lang u bloed in de aderen vloeit.⁴⁴

Van Duyse en Doolaeghe droegen door hun literaire productie weliswaar bij aan de Vlaamse Beweging, maar in hun correspondentie is het gedachtengoed hiervan doorgaans niet aan de orde. Doolaeghe refereert er in slechts een tweetal brieven zijdelings aan, bijvoorbeeld in deze brief uit 1856, waarin ze hem succes wenst met zijn deelname aan de dichtwedstrijd van het aanstaande feest van Leopold, ter ere van het 25-jarig jubileum van de koning, waaraan zowel de Vlamingen als de Walen meededen: “Had ik er tijd toe ik zou ook mij met harnas en degen wapenen en komen in

³⁵ Geciteerd uit Jan Pauwels. “Dichter in ballingschap? Prudens van Duyse en de Belgische Omwenteling.” *Spiegel der letteren*, 2002 (44), 149.

³⁶ Idem, p. 156

³⁷ Mavor staat voor *Mars*: god van de oorlog. René Seindal, “Mavor, roman god of war,” *Sights.seignal*, 6 augustus 2003, http://sights.seindal.dk/sight/313_Mavor.html (geraadpleegd op 13 april 2017).

³⁸ Maria Doolaeghe, “Aen de Belgische dichters”, 1834, 3.

³⁹ Deprez, 2003, 39.

⁴⁰ Idem, 39.

⁴¹ Van den Berg en Couttenier, 2009, 22.

⁴² Riet Schenkeveld, Karel Porteman en Piet Couttenier, 1997, 32.

⁴³ Couttenier, 1997, 837.

⁴⁴ Maria Van Ackere - Doolaeghe, *Madelieven* (Diksmuide: Vancuyck-Gyole, 1840), 44.

het kamp vechten, al ware het maer om het getal te vergroten.”⁴⁵ Met “het getal” bedoelt zij de aanwezigheid van (vele) Vlaamse schrijvers om hun positie in de wedstrijd ten opzichte van de Walen te versterken. In een volgende brief spreekt ze honend van de “Fransen”, die geen eerste prijs behaalden, maar slechts gelauwerd werden.⁴⁶ Van Van Duyse resteert één brief aan Doolaeghe waarin hij in felle bewoordingen het Frans neerhaalt. Dat de relatie tussen Van Duyse en Doolaeghe in de brieven niet primair gevoed lijkt te worden door de idealen van de Vlaamse Beweging is opvallend omdat de literatuur van die tijd eigenlijk altijd in dit kader geïnterpreteerd wordt.⁴⁷

3 Vrouwenwerk en mannenwerk

“Myn leven heeft nog nimmer zoo drukkend geweest en helaes: ik gevoel dat ik de rust noodig heb [...] Gij ook, vriend, gij zwoegt voor uwe lievelingen: gij doet wel. Maer uwe groote bezigheden laten u toch alle dage rust; t is hetgene ik niet genieten mag.”⁴⁸ Doolaeghe omschrijft in deze brief uit 1856 kernachtig de moeilijkheden die zij ervaart in haar schrijverschap. Van burgerlijke vrouwenliteratuur was er tot in de negentiende eeuw in het Zuiden amper sprake, aldus Couttenier: in haar tijd was Doolaeghe zelfs de enige dichteres van betekenis, dat wil zeggen de enige dichteres die opgenomen was in mannelijke instituties zoals de rederijderskamers.⁴⁹ De voorwaarden om deel te nemen aan het officiële literaire bedrijf waren in Vlaanderen voor vrouwen dan ook aanmerkelijk minder gunstig dan voor hun mannelijke collega’s. Om te beginnen met het onderwijs: schrijvers met een goede opleiding, zoals Van Duyse die rechten had gestudeerd, publiceerden ook in het Frans en Latijn. Wie zich geen scholing kon permitteren – de meeste schrijvers waren afkomstig uit de onderste en middelste lagen van de middenklasse – werkte zich doorgaans via zelfstudie op tot academicus, of werd daartoe aangezet door collega-schrijvers.⁵⁰ Voor vrouwen lag dit anders. Mogelijkheden voor onderwijs waren voor hen zeer gering en beperkten zich doorgaans tot voorbereiding op de aankomende rol in het gezin. In het beste geval kon opgeleid worden tot onderwijzeres. Deze situatie duurde tot ver in de negentiende eeuw.⁵¹ Van een Franse opleiding voor vrouwen was geen sprake, tenzij iemand privéles kon nemen.⁵²

Doolaeghe was bezig met haar onderwijzersopleiding toen haar vader overleed. Omdat zij haar moeder moest helpen in de kruidenierszaak, moest ze deze studie voortijdig beëindigen.⁵³ Van plaatselijke letterkundigen, zoals Petrus Gheysen, kreeg ze echter wel intellectuele en literaire vorming en haar beschermheer Louis van Roo (1785-1836), notaris te Diksmuide, bracht haar kennis bij over Nederlandse auteurs als Tollens en Helmers.⁵⁴ Een opleiding Frans kon Doolaeghe dus niet genieten. Het is daarom wat verwonderlijk – immers Doolaeghe kon er niet over meepraten – dat Van Duyse haar in een brief uit 1833 Franse verzen van de dichter Louis Racine (1692-1763), voorlegt, met de vraag of “dezen verzen uw oor kunnen voldoen”.⁵⁵ Hij doelt hiermee op de kwestie van de versschikking, een poëtisch vraagstuk dat in het werk *Cours de Litterature* (La Harpe, 1799) behandeld wordt en waarvoor de verzen van Racine kennelijk model staan. Direct na de Franse strofe geeft Van Duyse hierop zijn commentaar: “Gij ziet, hoe ongeveinsd, hoe onverbiddelijk ik ben”. Hij laat met deze uitspraak geen twijfel bestaan over zijn eigen superioriteit in het bekritisieren van vertalingen. Dit geldt ook voor de opmerking die direct erna volgt: “Ik vinde de redeneringen van die

⁴⁵ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1856-05-21, Universiteitsbibliotheek Gent.

⁴⁶ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1856-07-29, Universiteitsbibliotheek Gent.

⁴⁷ Couttenier, 1997, 308.

⁴⁸ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1856-05-21, Universiteitsbibliotheek Gent.

⁴⁹ Couttenier, 1997, 837.

⁵⁰ Deprez, 2003, 35.

⁵¹ Riet Schenkeveld, Karel Porteman en Piet Couttenier, 1997, 39.

⁵² Idem, 36.

⁵³ Idem, 43.

⁵⁴ Couttenier, 1997, 836. Van Gheysen zijn geen geboorte- en sterfdatum bekend.

⁵⁵ Brief Van Duyse aan Doolaeghe, (verzendsplaats onbekend), 1833-01-23, Letterenhuis, Antwerpen.

Engelsche schrijver over de Poezij verstandig, doch niet nieuw. De vertaling dient aanwakkering”.

Nog lang in de negentiende eeuw waren in Vlaanderen de culturele netwerken sterk bepalend voor eventuele publicatiemogelijkheden voor vrouwelijke schrijvers.⁵⁶ Een tweede voorwaarde voor vrouwen om hun werk gepubliceerd te krijgen was dan ook de aanwezigheid van verenigingen die de culturele bedrijvigheid stimuleerden, zoals de rederijderskamers. Van Roo introduceerde Doolaeghe bij plaatselijke rederijders, zoals David de Simpel (1778-1851) in Ieper.⁵⁷ Maar hier golden, wat de dichtwedstrijden betrof, strenge regels. Toen Doolaeghe er in 1826 debuteerde met het prijswinnende gedicht *Opkomst, Groei en bloei der Dichtkunst*, mocht ze de prijs, als ongetrouwde vrouw, volgens de regels niet in ontvangst nemen: een illustratie van de beperkingen die rederijderskamers aan dichtende vrouwen oplegden. De medaille ging naar De Simpel die hem achteraf wel aan Doolaeghe bezorgde. Van Duyse uitte zijn kritiek op deze gang van zaken. Bij de vierde zang van zijn gedicht *De Wanorde en Omwenteling op den Vlaamschen Zangberg* (1830), waarin hij onder andere Doolaeghe prijst, plaatste hij een aantekening:

“De Belgische vrouwen hebben zich tot dus verre in het geheel niet bezig gehouden met de beoefening der nationale Letterkunde, het zij dat uitvooordeel ontsproot, het zij uit onverschilligheid. Genoeg is het dat er beterschap op handen is en meisjes en vrouwen steeds meer en meer behagen scheppen in het Nederlandsch. Uit Ijperen vernemen wij [...] dat Mejufv. Maria Doolaeghe van Dixmude behaalde er den eerprijs met een Dichtstuk, waarvan het onderwerp bestond in: *den opkomst, groei en bloei der Dichtkunst in Nederland*. Volgens 's Landsgebruik (of liever *misbruik*) had ze persoonlijk in de wedstrijd moeten verschijnen.”⁵⁸

Hij voegt er nog aan toe dat de rederijders van Gent en Antwerpen haar vervolgens de titel van erelid aangeboden hebben – en dat zij volgens hem een aanwinst voor deze kringen was: “zulk een eerelid maakt eene uitzondering aan de algemeene onbeduidendheid der eereleden.”⁵⁹ In de Gentse groep schrijvers werd Doolaeghe dus volledig geaccepteerd.⁶⁰ Doolaeghe kreeg voorts alle gelegenheid om te publiceren. Zo gaf zij, op voorspraak van Frans Rens (1805-1874) meer dan zestig gedichten uit in het *Nederduitsch Letterkundig Jaerboekje*, een jaarlijkse almanak die vanaf 1834 in Gent verscheen.⁶¹ Literaire vriendschappen werden gesloten en onderling werd er veel gecorrespondeerd. Ook Van Duyse en Doolaeghe voerden beiden een uitgebreide correspondentie met talloze auteurs. Binnen Doolaeghes briefwisseling nam de correspondentie met Van Duyse, Frans Blicck (1805-1880) en Petronella Moens (1762-1843) een bijzondere plaats in, gezien de aard van de relaties. Met Blicck was Doolaeghe een korte tijd verloofd voordat zij in het huwelijk trad met Bruno van Ackere.⁶² Moens, Fries dichter en schrijfster, genoot grote bekendheid in literaire kringen en ondanks dat ze Doolaeghe slechts via de correspondentie kende, sloten ze een hechte vriendschap. Via Doolaeghe leerde ook Van Duyse Moens kennen. Geheel onbaatzuchtig was deze vriendschap niet, aldus Ans Veltman, de biograaf van Moens, want beiden benutten de vriendschap voor de mogelijkheden die Moens hen bood, namelijk publicatie in Noord-Nederlandse almanakken.⁶³ Van Duyse noemt haar in een brief aan Doolaeghe uit 1833 “Uwe zusterlijke kunstvriendinne” en “onze brave Moens”.⁶⁴ Dit

⁵⁶ Riet Schenkeveld, Karel Porteman en Piet Couttenier, 1997, 31.

⁵⁷ Couttenier, 1997, 835.

⁵⁸ Prudens van Duyse, *De Wanorde en Omwenteling op den Vlaamschen Zangberg, in vier zangen, met eeuwigdurende aanteekeningen, enz.* (Gent: De Goessin - Verhaeghe, 1830), 77.

⁵⁹ Van Duyse, 1830, 77.

⁶⁰ Deprez, 2003, 36.

⁶¹ Riet Schenkeveld, Karel Porteman en Piet Couttenier, 1997, 32.

⁶² Deprez, 2003, 168.

⁶³ Ans J. Veltman-van den Bosch, “Petronella Moens (1762-1843) en haar vriendenkring,” *De Achttiende Eeuw* 31 (1999): 21.

⁶⁴ Brief Van Duyse aan Doolaeghe, (verzendsplaats onbekend), 1833-01-21, Letterenhuis, Antwerpen.

laatste kan hij mogelijk spottend bedoeld hebben, omdat hij in een krantenartikel dat hij na de dood van Moens aan haar wijdde, volgens Veltman weinig waardering voor Moens liet zien: “België heeft reeds vroeg deze Vrouw, welke meer achtbaer is onder betrekking van deugden dan van kundigheden, bezongen.”⁶⁵

Niet alleen voor de publicatie van bundels, maar ook voor de totstandkoming ervan waren connecties essentieel. Zo werd in voorwoorden van poëziebundels vaak vermeld dat publicatie of bundeling gebeurde op aanraden of door bemiddeling van vrienden of een (mannelijke) mentor, aldus Couttenier.⁶⁶ In de *Eendracht: veertiendaags tydschrift voor letteren, kunsten en wetenschappen* staat beschreven hoe Doolaeghes tweede dichtbundel *De Avondlamp* (1850) tot stand kwam. Van Duyse schreef:

“Men bracht aldaer by het instellen van een ridderlyke feestdrank [...] den wensch uit dat mevrouw Van Ackere de dichtstukken, sedert het uitgeven harer *Madelieven* (1840) vervaerdigd, in een bundel mogt verzamelen. De dichteresse stemde erin toe, indien een harer letterkundige vrienden die taek op zich wilde nemen. Aen de vereerende uitnoodiging, my deswege gedaen, kon ik my niet onttrekken.”⁶⁷

Zo werd Van Duyse de tekstbezorger van *De Avondlamp* (1850). Hij trok in deze bundel maar liefst drieëntwintig pagina's uit voor zijn voorwoord. Het waren dus alle herenconnecties, die de rode draad vormden van Doolaeghes literaire carrière: van de introductie in de rederijkerskamers (De Roo), de uitgave van *De Avondlamp* (Van Duyse), later de publicatie van de bundel *Vereenigde dichtwerken* (1876) door de Rotterdammer Jan Wap (1806-1880) en tot slot de revisie van haar laatste bundel *Jongste dichtbundel* (1884) door Joannes Nolet, eveneens Rotterdammer.⁶⁸

De laatste voorwaarde voor literaire activiteiten betreft tijd. Tijd om te dichten was niet alleen voor vrouwen een knelpunt, maar ook voor de mannelijke auteurs, die vrijwel allemaal een beroep uitoefenden naast hun literaire activiteiten. Zo was Van Duyse leraar aan het atheneum te Gent, vanaf 1838 archivaris van de stad Gent en later leraar kunstgeschiedenis aan de kunstacademie.⁶⁹ Doolaeghe daarentegen, had een huishouding te voeren naast de zaak die ze nog altijd dreef. Later breidde ze deze met haar echtgenoot Bruno van Ackere (1807-1880) uit, zo blijkt uit een van de brieven uit 1856.⁷⁰ Naast furnituren bestierden ze namelijk “twee andere handelstakken” waarvan er een boter betrof.⁷¹ Vervolgens kwam daar de cichorei bij.⁷² Tijd om te dichten had Doolaeghe slechts in de avonduren. Dit vormde, zo valt te lezen in dezelfde *Eendracht* dan ook een verklaring voor de titel van Doolaeghes bundel *De Avondlamp*:

“Eene der aanwezige dames stelde voor het boek met den titel van *De Avondlamp* in de wereld te zenden, eene zinspeling op de stonden waarin die stukken, meestal des zondags, vervaerdigd werden. De besluiten aen tafel genomen hebben tenminste de verdienste van

⁶⁵ Artikel van Van Duyse uit de *Vlaamse Letterbode* (1835) in: Ans Veltman, 1991, 31.

⁶⁶ Riet Schenkeveld, Karel Porteman en Piet Couttenier, 1997, 32.

⁶⁷ Van Duyse, in: *De Eendragt, veertiendaags tydschrift voor letteren, kunsten en wetenschappen*, 22 september 1850, 33.

⁶⁸ Riet Schenkeveld, Karel Porteman en Piet Couttenier, 1997, 33.

⁶⁹ Deprez, 2003, 161.

⁷⁰ Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1856-05-21, Universiteitsbibliotheek Gent.

⁷¹ Dit blijkt uit de brieven: Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1856-08-10, Universiteitsbibliotheek Gent. Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1857-01-08, Universiteitsbibliotheek Gent en brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1857-04-29, Universiteitsbibliotheek Gent.

⁷² Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1856-08-10, Universiteitsbibliotheek Gent.

meestal kort en, dikwyls, goed te zyn. Men weet dat zij meermalen vaderlandsch geweest zyn. Tot dusver de verklaring van de titel.”⁷³

Dat de druk van handel, gezin en literaire productie Doolaeghe vaak te veel werd, is te lezen in een groot aantal van haar brieven waarin Doolaeghe zich beklaagt bij Van Duyse, bijvoorbeeld in deze brief uit 1855: “Ik heb over zoo veel te waken en te zorgen, zoo veel te schrijven op te passen voor den handel, dat ik alle dagen overlast en moede ben.”⁷⁴ Doolaeghes situatie was illustratief voor het vrouwelijk schrijverschap van die tijd. Het dichtwerk kwam vaak in de knel omdat vrouwenwerk, huishouden en gezin altijd boven het schrijven werd gesteld, ook door de vrouwen zelf.⁷⁵ Vrouwelijke schrijvers in Vlaanderen hadden tot ver in de tweede helft van de negentiende eeuw met deze omstandigheden te maken.⁷⁶

Opleiding, sociaal netwerk en tijd waren dus belangrijke voorwaarden voor vrouwelijk schrijverschap. Van vrouwen werd daarnaast een ander soort literatuur verwacht dan van mannen. Evenals bij mannen was het vrouwelijk schrijverschap in Vlaanderen na 1830 niet los te zien van de opbouw van een Vlaamse cultuur en literatuur binnen een Belgisch kader, met thema’s als verdediging van het taalrecht, de opbouw van een specifieke cultuur en de beschaving van het volk.⁷⁷ Maar voor de invulling van deze collectieve taak was voor vrouwen een bijzondere rol weggelegd vanwege hun “aangeboren gave tot gevoelsexpressie en procreatieve rol als moeder” van waaruit ze deze thema’s werden geacht te benaderen.⁷⁸ Zij konden deze dan verrijken met typisch huiselijke onderwerpen zoals het huwelijksleven of het moederschap, en deze vanuit hun gevoel verdiepen.⁷⁹ Hierop kon dan de verbinding volgen met morele categorieën zoals deugdzaamheid, moed, toewijding en liefde.⁸⁰ Dat Van Duyse deze aspecten waardeerde in het schrijverschap van Doolaeghe, blijkt uit zijn voorwoord in haar gedichtenbundel *De Avondlamp*: “Niemand vermoedde dat er in de stil ontluikende maegd, in het harte van Mietje-Cisca (zoo heeteden ouders en buren de speelzieke) een vonk van mannenvernunft, bij de aengeboren sprankel des vrouwelijken gevoels, verschool.”⁸¹

Doolaeghe voldeed dus aan de verwachtingen wanneer ze het gezin boven het dichterschap stelde en daarnaast dichtte over een barende moeder (gedicht *Palfyn*, 1849) of het huwelijk (gedicht *Huwelijksheil*, 1850).⁸² Maar ook in haar brieven was het thema “zorg” regelmatig het onderwerp, bijvoorbeeld in een brief uit 1856 waarin ze de logeerpartij van Van Duyses zoon Herman beschrijft en de zorg voor hem die ze op zich neemt: “Wees volkomen gerust, vriend, het lief herremanneken heeft hier ook een vader en een moeder die hem omvleugelen.”⁸³ Ze benadrukt in meerdere brieven regelmatig dat de kinderen “haar lust en leven” zijn.⁸⁴ Een ander typisch vrouwelijk thema, aldus Couttenier, is de oproep tot medelijden met slachtoffers van het lot.⁸⁵ In de brieven is dit terug te zien wanneer Doolaeghe schrijft over de liefdadigheidsactie die zij begon toen de gewaardeerde Vlaamse schrijver Eugène Zetternam (1826-1855) op jonge leeftijd kwam te overlijden. Ze schreef een gelegenheidsvers *Ter nagedachtenis van Eugène Zetternam, ten voordeele van Zetternams*

⁷³ Auteur onbekend, in: *De Eendragt, veertiendaags tydschrift voor letteren, kunsten en wetenschappen*, september 1850, 33.

⁷⁴ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1855-03-14, Letterenhuis, Antwerpen.

⁷⁵ Riet Schenkeveld, Karel Porteman en Piet Couttenier, 1997, 36.

⁷⁶ Idem, 45.

⁷⁷ Riet Schenkeveld, Karel Porteman en Piet Couttenier, 2009, 58.

⁷⁸ Geciteerd uit Riet Schenkeveld, Karel Porteman en Piet Couttenier, 2009, 58.

⁷⁹ Riet Schenkeveld, Karel Porteman en Piet Couttenier, 2009, 58.

⁸⁰ Couttenier, 1997, 838.

⁸¹ Prudens van Duyse, in: Maria Vanackere – Doolaeghe, *De Avondlamp* (Gent: gebr. De Busscher, 1850), x.

⁸² Riet Schenkeveld, Karel Porteman en Piet Couttenier, 2009, 11.

⁸³ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1856-09-07, Universiteitsbibliotheek Gent.

⁸⁴ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1858-08-27, Universiteitsbibliotheek Gent.

⁸⁵ Couttenier, 1997, 838.

weduwe en weezen (1855) dat ze met een intekenlijst rondstuurde naar vrienden om geld in te zamelen voor de weduwe en haar gezin.⁸⁶

Concluderend kan gezegd worden dat de omstandigheden waar Doolaeghe als vrouwelijke auteur mee te maken kreeg, zoals de beperkte mogelijkheden voor onderwijs, het sociaal netwerk dat nodig was om erkenning te krijgen en om boeken te publiceren, naast het gemis aan tijd, alle terug te zien zijn in de correspondentie tussen Van Duyse en Doolaeghe. Maar Van Duyse en Doolaeghe vervulden beiden hun rol conform de verwachtingen omtrent mannen- en vrouwenwerk. Zo bevestigden ze in de brieven de contemporaine genderverhoudingen: Van Duyse profileerde zich als een superieure dichter met kritische aantekeningen en Doolaeghe presenteerde zich op haar beurt als zorgende en gedweë dichteres. Dat Doolaeghe volledig geaccepteerd werd in de literaire genootschappen, waarbij Van Duyse zich met name opwierp als pleitbezorger, past eveneens in dit beeld. Dit zal het voor haar gemakkelijker gemaakt hebben, zich als schrijfster van betekenis te manifesteren.

4 Literair mentorat

“UEd. heeft ongetwijfeld met een byzonder belang gezien, dat eene Dichteresse (die, heb ik het wel, ook aen UEd. aenwakkerig, als gewezen Secretaris der Antwerpsche Letterkundige Maetschappy, veel verplicht is) den boventoon heeft gehouden in den Prijskamp van Kortrijk.”⁸⁷ Met deze woorden prijst Van Duyse Doolaeghe aan bij zijn collega Jan Frans Willems (1793-1846). De voorgaande paragraaf liet zien dat mannelijke connecties voor vrouwelijke schrijvers noodzakelijk waren om hun dichtbundels gepubliceerd te krijgen. Van Duyse beveelde in het voorwoord van *De Avondlamp* (1850) deze bundel aan de lezer aan. Daarnaast gebruikte hij zijn netwerk om Doolaeghes werk in de gunst te brengen bij het koninklijk hof, zo blijkt uit een brief uit 1856.⁸⁸ Het betrof hier haar liefdadigheidsactie met haar gedicht *Ter nagedachtenis van Eugene Zetternam, ten van Zetternams weduwe en weezen* (1855). Doolaeghe hoopte op een gunst van het hof en vroeg daarom Van Duyse haar werk onder de aandacht te brengen bij Pieter De Decker, toenmalig minister van Binnenlandse Zaken.⁸⁹ Ook voor het drukken van dit werk schakelde ze Van Duyse in. Zo vroeg ze in een brief, vijf maanden later in datzelfde jaar: “ik bid u zo goed te zijn de lijst aen den drukker over te geven en nu zoo spoedig te laten drukken. Ik wensch eene proeve afgezonden te worden.”⁹⁰ Administratieve kwesties, zoals het noteren van haar naam op een intekenlijst ten behoeve van een grafmonument voor de dichter Tollens, liet ze aan Van Duyse over, zo is te lezen in een brief uit 1857.⁹¹ Zelfs haar financiën zoals het innen van rekeningen voor haar werk en het betalen van mandaten legde ze bij Van Duyse neer. In de periode 1856-1859 schreven ze veelvuldig over dit onderwerp. Doolaeghe leunde erg op Van Duyse voor de publicatie van haar werk en de financiële afwikkeling.

Voordat het schrijfwerk gedaan was, moest er echter nog heel wat gebeuren. Van Duyse stond Doolaeghe terzijde als het ging om de ontwikkeling van haar dichttalent. Zo liet hij haar kennismaken met het werk van grote voorbeelden zoals Feith en Bilderdijk en de Franse en Duitse romantische dichters De Lamartine en Schiller.⁹² Daarnaast fungeerde hij als adviseur en corrector van haar teksten. Dit was overigens in deze tijd niet ongebruikelijk: ook mannelijke schrijvers waren elkaar onderling behulpzaam met bijvoorbeeld het corrigeren van elkaars werk. Een factor die bij

⁸⁶ Van den Berg en Couttenier, 2009, 380.

⁸⁷ Brief Van Duyse aan Willems, Dendermonde, 1836-01-21, Universiteitsbibliotheek Gent.

⁸⁸ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1856-03-31, Universiteitsbibliotheek Gent.

⁸⁹ Pieter de Decker, minister van Binnenlandse zaken van 1855-1857. (Auteur onbekend). “Pieter de Decker.” *Wikipedia*, 2016. https://nl.wikipedia.org/wiki/Pieter_de_Decker (geraadpleegd op 2 juni 2017).

⁹⁰ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1856-08-10, Universiteitsbibliotheek Gent.

⁹¹ Citaat uit brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1857-06-26, Universiteitsbibliotheek Gent: Vergeet niet, vriend, mij op te tekenen op de lyst van inschrijving voor Tollens ten minste voor 5 fr.”

⁹² Couttenier, 1997, 836.

vrouwen een rol zou kunnen spelen is dat zij doorgaans een formele en voortgezette opleiding moesten missen en daardoor meer taal- en spellingsfouten maakten.⁹³ Dit was ook bij Doolaeghe het geval: bij het lezen van haar brieven valt op dat zij de Nederlandse spelling en grammatica niet volledig beheerste. Dat zij zich onzeker voelde over haar werk, maakt het volgende citaat duidelijk: “Trouwens in mijne soms pijnlijke gedachten beschouw ik mijn zetten als de droeve bannelingen uit het rijk der letteren”.⁹⁴ Ze vroeg in haar brieven regelmatig advies aan Van Duyse: in een brief uit 1856 legde ze een proef van haar werk (vermoedelijk) het lied *Leopold I, bij de 25^e verjaardag zyner Inhuldiging als der koning Belgen* (1856) eerst ter beoordeling aan Van Duyse voor, voordat het naar de opdrachtgever zou gaan: “Laet mij uw oordeel over het liedje toekomen en zeg mij of ik een ander wil maken”.⁹⁵ En: “Heb ik den echten trant van het lied getroffen? En zou u wed: mij raden het op te zenden naer de Decker onzen goeden besten Vlaming?”⁹⁶ Dat ze, als dank voor zijn advies, met Van Duyse in de winst wilde delen, is te lezen in een brief uit 1857.⁹⁷ In dat jaar schreef Doolaeghe namelijk, ter gelegenheid van een dichtwedstrijd, de cantate *De Schoone Kunsten in België*. In de betreffende brief doet ze Van Duyse een voorstel: “Ik heb omgewerkt en de mate behouden; tracht de verbetering te doen, vriend, en zend mij spoedig het weder! Laet ons dan getween werken en getween winnen? Kan het lukken: voor uwe brave goede weerhelft een schoon juweel! en een voor mij!”

Aan Van Duyses meesterschap refereerde Doolaeghe eveneens in de inleiding van haar dichtbundel *Madelieven* (1840): “Veel ben ik mede verplicht aen de Kunstvriendschap van de heeren Lodewyk van Roo en Prudentius van Duyse.” In de bundel, waarin ze een viertal bevriende auteurs in dichtvorm toesprak, richtte ze het woord tot Van Duyse: “k Wil ook myn leerzaam lampj’ ontsteken. Ik denk aan u: myn lust ontblaekt, om lettervruchten aen te kweken,”⁹⁸ Maar ze blijft bescheiden:

Dit deed myn geest van yver blaken:
 ‘k Zocht ook naer frissche bloemen rond.
 Vergeefs poogde ik den hof te naken,
 Waer gij uw schoone roozen vond:
 ‘k Vergaërde een handvol dorrend loover,
 En blozend zond ik t kransje over’,
 Met diep geroerde ziel en eerbiedvol ontzag:
 Maer heilig was myn loon: ‘t wekte u een dankbren lach!⁹⁹

In 1857 tenslotte, keek Doolaeghe na “dertig jaren vaste vriendentrouw” dankbaar terug en schreef ze Van Duyse: “Dankbaar herinner ik mij uwe hulprijke hand die mij ter letterbaen geleidde.”¹⁰⁰ Ze had, zo blijkt uit inleiding van *Madelieven* (1840) en vooral uit de brieven, inderdaad veel aan hem te danken: haar afhankelijkheid gold zowel haar literaire vorming als de kundige bijstand die hij verleende tijdens de productie van haar werken en voor de uitgave daarvan. Dit is in lijn met Couttenier, die stelt dat Van Duyse zich opwierp als literaire mentor van Doolaeghe.¹⁰¹ Voor Van Duyses bemiddeling bij Doolaeghes financiële en administratieve kwesties, een aspect dat vaak in de brieven voorkomt, biedt de literatuur echter geen verklaring. Het lijkt er op dat Van Duyses gediensstigheid verder ging dan louter literair mentoraat en dat deze op iets anders gebaseerd was, namelijk een wederkerige afhankelijkheid. Ook uit de levenslange relatie tussen Van Duyse en

⁹³ Riet Schenkeveld, Karel Porteman en Piet Couttenier, 1997, 87.

⁹⁴ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1856-05-21, Universiteitsbibliotheek Gent.

⁹⁵ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1856-08-10, Universiteitsbibliotheek Gent.

⁹⁶ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1856-08-24, Universiteitsbibliotheek Gent.

⁹⁷ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1857-09-23, Universiteitsbibliotheek Gent.

⁹⁸ Van Ackere - Doolaeghe, 1840, 40.

⁹⁹ Idem, 41.

¹⁰⁰ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1857-01-08, Universiteitsbibliotheek Gent.

¹⁰¹ Couttenier, 1997, 836.

Doolaeghe kan worden afgeleid dat Van Duyse hierin een belang had. Het is denkbaar dat Van Duyse zich door het literair mentoraat kon profileren als ruimhartig dichter die het Doolaeghe, als dichteres van eenvoudige komaf, mogelijk maakte zich te manifesteren in het literaire bedrijf en werd ze op deze manier zijn trofee. De eer die zij behaalde met haar gedichten straalde als zodanig immers rechtstreeks op hem af. Een andere mogelijkheid, daarnaast, kan gelegen zijn in een verliefdheid bij Van Duyse: iets waarop Deprez, letterkundige, zinspeelt en waarop in de volgende paragraaf wordt ingegaan.

5 Vriendschap

Op den feestdag van Maria Doolaeghe,

Weer blinkt Maria's dag ons tegen,
 Die dag ook door mijn hart gevierd,
 Waarop een vriendschap, rijk aan zegen,
 Uw schedel met geen lauwren siert,
 Maar met gebloemt, met frissche bladeren.
 Bezing Maria, lang de vaderen,¹⁰²
 [...]

Dit gedicht, dat Van Duyse schreef ter ere van Doolaeghes vijftigste verjaardag, spreekt voor zich. Couttenier spreekt van een "levenslange vriendschap" en Deprez zelfs van een vermeende verliefdheid bij Van Duyse: "terwijl Doolaeghe en de dichter Blicck in 1835/36 een interessante en sentimentele briefwisseling voerden waarbij Blicck maar niet aan zijn huwelijksaanzoek toekwam, onderhield Van Duyse (als mededinger!) met beiden nauw contact."¹⁰³ Doolaeghe en Blicck - een sentimenteel type, en daardoor vaak ongelukkig verliefd, aldus Deprez - waren kortstondig verloofd, maar de verloving werd door Doolaeghe verbroken vanwege haar handelsverplichtingen en familieomstandigheden: de zorg voor een oom en een gehandicapte jongste broer. Ze trouwde nog hetzelfde jaar met Bruno Van Ackere.¹⁰⁴ Blicck verdween hier - althans in deze briefwisseling - naar de achtergrond, want zijn naam komt nog slechts één keer voor in een brief uit 1857, als ontbrekende gast op een feest in Roeselare.¹⁰⁵ Van Duyse bleef overigens met Blicck schrijven.

Het is interessant om het vriendschappelijk aspect van de relatie tussen Van Duyse en Doolaeghe te bezien in het licht van de briefcultuur, zoals die gangbaar was in de negentiende eeuw. Willemijn Ruberg onderzoekt in haar proefschrift *Conventional Correspondence: Epistolary Culture of the Dutch Elite, 1770-1850* (2011) de Nederlandse briefcultuur en etiquette in correspondentie.¹⁰⁶ Briefwisseling was in deze tijd met name gebruikelijk binnen de adel en de burgerij: de elite waartoe men de Vlaamse schrijvers die zich hadden opgewerkt tot academici, zou kunnen rekenen. Ruberg richt zich in haar analyse op kinderen en volwassenen in alle leeftijden in een vijftal adellijke families. Gelegenheidsbrieven zoals felicitaties en condoleancebrieven waren aan strikte etiquettevoorschriften gebonden, maar de heersende opvatting vanaf de laatste decennia in de achttiende eeuw tot halverwege de negentiende eeuw was dat brieven daarnaast oprecht en natuurlijk van aard mochten zijn.¹⁰⁷ Brieven bleken van groot belang in de sociale cultuur: niet alleen werd er in verwezen naar vorige correspondentie, maar ook werden ze binnen de huiselijke kring vaak voorgelezen. Deze aspecten zijn herkenbaar in de brieven van Doolaeghe, die de brieven

¹⁰² Prudens van Duyse, *Op den feestdag van Maria Doolaeghe*, 1853-08-14, Letterenhuis Antwerpen.

¹⁰³ Geciteerd uit Couttenier, 1997, 836 en Deprez, 2003, 166.

¹⁰⁴ Deprez, 2003, 166.

¹⁰⁵ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1857-09-23, Universiteitsbibliotheek Gent.

¹⁰⁶ Willemijn Ruberg. *Conventional Correspondence: Epistolary Culture of the Dutch Elite, 1770-1850*. (Leiden; Boston: Brill, 2011).

¹⁰⁷ Ruberg, 2011, 253.

kennelijk ook thuis voorlas. Ze wijst er in een brief uit 1858 op: “als uEd: [van Duyse, AW] mij weder schryft gebaer niet dat ik van droefheid of verdriet sprak.”¹⁰⁸ In andere brieven schrijft Doolaeghe over derden zonder namen te noemen, bijvoorbeeld als het gaat over een “spotpoëet” en over een zekere “pennestrijd.”¹⁰⁹ Van Duyse bewaarde zelf een aantal van zijn brieven, netjes door hem overgeschreven, in een ‘brievenboek’ dat in het Letterenhuis Antwerpen bewaard wordt. Dit laat zien dat hij belang hechtte aan zijn correspondentie en illustreert ook de belangrijke functie, waar Ruberg van spreekt, van brieven als socialisatiemiddel: ter bevestiging van de familie- en andere banden.

De briefwisseling tussen Van Duyse en Doolaeghe had een vriendschappelijk karakter want ze schreven over zowel aangelegenheden die de zaak betreffen (de aankoop van een stoommachine, de uitbreiding naar andere handelstakken), als familiekwesities: “Bruno is raedsheere benoemd en kleene Robert heeft zijn debuut gedaen op de piano in Concert voor de arme kinders; hij schynt aanleiding te zullen hebben voor het muziek.”¹¹⁰ Met “Robert” wordt verwezen naar Robert van Ackere (xx-1869), de zoon van Doolaeghe. Over en weer logereerden de gezinsleden bij elkaar, zo is te lezen in een aantal brieven.¹¹¹ In een brief uit 1856 beschrijft ze uitgebreid zo’n logeerpartij van Herman (1847-1899), de middelste zoon van Van Duyse, bij haar gezin in Diksmuide. Ze voegt zelfs een gedichtje toe over deze jongen, waarin ze ook dweept met Van Duyse:

En, met den swarten blik in de oogen
Die tuigt van geest en zielsvermogen,
[Waert] hij hij vol eer op ’s vaders spoor,
gezeteld by s lands letterkoor!¹¹²

Uiteraard was ook de letterkunde vaak onderwerp van gesprek. Zo feliciteert Doolaeghe Van Duyse in meerdere brieven met zijn bekroning voor het gedicht *Leopold, België ‘s vijf en twintigjarig Koning* (1856) dat hij had ingezonden bij een dichtwedstrijd ter ere van het feest van Leopold in juli 1856. In de brieven uit ze haar bewondering voor zijn inzending, die ze het beste vindt. Ze zinspeelt in een brief uit 1856 op de liefde: “Uw werk voor den koning vind ik een uwer beste en aengenaemste. Er is veel meer poezij in dan in het mede bekroonde, en van t begin tot het einde even krachtig in den verheven toon vol gehouden. Gaerne lees ik de strofe waerin gij zegt: wij stonden hand in hand geprest.”¹¹³ In deze strofe prijst Van Duyse de standvastigheid van de vorstenmajesteit, toen Affre¹¹⁴ viel: “O, ’t jaar dat Affre wreed zag vallen [...] Wij rezen als metalen wallen; Wij stonden hand in hand geprest [...]”. Het medebekroonde gedicht is van Jan van Beers (1821-1888).¹¹⁵ Ook in een brief uit 1858 refereert Doolaeghe heel duidelijk aan de liefde, wanneer ze Van Duyse schrijft over het voorgenomen huwelijk van haar dochter Pharaïlde: “Zulke huwelijken die door het hart en niet door het goud geschikt worden, zijn vereenigingen die God en niet de menschen versmelten. Zoo wensch ik het!”¹¹⁶ Wellicht doelde ze hiermee op haar relatie met Van Duyse, want het was bekend dat haar

¹⁰⁸ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1858-04-17, Universiteitsbibliotheek Gent.

¹⁰⁹ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1856-07-29, Universiteitsbibliotheek Gent; brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1857-01-08, Universiteitsbibliotheek Gent.

¹¹⁰ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1856-05-21, Universiteitsbibliotheek Gent.

¹¹¹ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1857-10-05 en brief 1858-05-06, Universiteitsbibliotheek Gent.

¹¹² Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1856-09-27, Universiteitsbibliotheek Gent.

¹¹³ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1856-08-02, Universiteitsbibliotheek Gent.

¹¹⁴ Denis Affe (1793-1848) was aartsbisschop van Parijs en een van de eerste bisschoppen die oog had voor sociale kwesties. Hij kwam om bij de juni-opstand in 1848 toen hij probeerde te bemiddelen tussen de arbeiders en de gezaghebbers van de Tweede Franse Republiek. (Auteur onbekend). “Denis Auguste Affe (1793-1848). *Historiek*. 30-12-2008. <http://historiek.net/denis-auguste-affe-1793-1848/3324/> (geraadpleegd op 16 april 2017).

¹¹⁵ Jeroen Janssens. *De Belgische natie viert, De Belgische nationale feesten 1830-1840*. (Leuven: Universitaire Pers, 2001), 61-62.

¹¹⁶ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1858-08-27, Universiteitsbibliotheek Gent.

huwelijk met Van Ackere met name gebaseerd was op materiële zekerheid.¹¹⁷

In een brief uit 1855 neemt Doolaeghe Van Duyse in vertrouwen wanneer er persoonlijke zaken te bespreken zijn die “diep geheim” moeten blijven: “Gij zijt onze vertrouwelijk vriend ik zal openhartig spreken.” In de brief in kwestie volgt een uiteenzetting van haar pijnlijk vermoeden omtrent een onbeantwoorde gelddonatie aan een gezamenlijke kennis. De betreffende jongen had in korte tijd zijn ouders verloren en de familie Van Ackere geschreven over zijn financiële problemen. Nadat Doolaeghe hem een geldbedrag had gestuurd, vernam ze niets meer van hem: “of ik nu met een eerelijke jongeling te doen heb, of niet, t is hetgene wij niet weten.”¹¹⁸ Ook deelt ze met Van Duyse haar verdriet om het ongelukkige gezin van haar zuster die naast haar woont. Deze vrouw, dan al weduwe, is zwak van gestel en heeft een spilzieke zoon, zo blijkt uit een brief uit 1858.¹¹⁹ Overigens vraagt ze hem over dit onderwerp niet te schrijven in een volgende brief omdat ze haar verdriet wil verbergen tegenover haar gezin.

Dat Doolaeghe meter (doopmoeder) is van Daniel (1852-1924), de jongste zoon van Van Duyse, geeft eveneens blijk van een hechte vriendschapsband. Doolaeghe is dol op haar petekind, zo is te lezen in meerdere brieven. Zo schrijft ze in een brief uit 1857: “Met kleenen Daniel ben ik veel bekommerd; die jonge knaep zweeft gedurig voor mijn geest, en ik beloof mij er zoo veel goeds van dat ik god vraag om den lieveling te zien opgroeien tot mannejaren.”¹²⁰

De vriendschap zelf was ook vaak het onderwerp in brief of voorrede. Een van de oudste brieven van Van Duyse aan Doolaeghe, een brief in dichtvorm uit 1835, is hier een mooi voorbeeld van:

Aan mijn Lampjen – ma chère lampe, veille encore! Béranger.

[...]

“Blaak op dan, mijn Lampjen, met lieflijk geflonker,

Dat over mijn werkzamen lesnaar zich spreidt

[...]

Al zijt ge zoo needrig als het lampjen mijns levens

Al steekt gij den fakkel der glorie niet aan,

Gij strekt aan den Vriendschap en Kunstliefde tevens

Een heilstar ter baan.¹²¹

Hier legt Van Duyse de verbinding met de vriendschap en het dichterschap van Doolaeghe en zinspeelt ook hij op de liefde. In datzelfde jaar benoemde Van Duyse in een brief, opnieuw in dichtvorm geschreven, zijn verwantschap nogmaals: “Blijf’ steeds uw hart aan ’t mijn verwant*/ Dat zoete dankbaarheid ontbrandt.”¹²² Doolaeghe bevestigde deze door er bij de markering* een persoonlijke noot aan toe te voegen: “Zielenverwantschap, die ik nog heiliger houd dan de banden des bloeds.” Doolaeghe spreekt voorts van de vriendschap in haar dichtbundel *Madelieven*¹²³ (1840), in een zes pagina’s tellend gedicht dat ze aan Van Duyse wijdt:

¹¹⁷ Deprez, 2003, 167, 168.

¹¹⁸ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1855-03-14, Universiteitsbibliotheek Gent.

¹¹⁹ Citaat uit brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1858-04-17, Universiteitsbibliotheek Gent: “[...] buiten huize stroomt mij veel lyden tegen, namelyk van uit het gezin van mijne zuster: Een verkwistende zoon en de zwakheid zyner moeder baren mij al die smart en die moedeloosheid die het leven verbitteren en te niet doen. Verwonder u dit niet zoo ik schijnbaer dood ben.”

¹²⁰ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1857-01-08, Universiteitsbibliotheek Gent.

¹²¹ Brief Van Duyse aan Doolaeghe, (verzendsplaats onbekend), 1835 (zonder datum), Letterenhuis, Antwerpen.

¹²² Brief Van Duyse aan Doolaeghe, (verzendsplaats onbekend), 1835, (zonder datum) Letterenhuis, Antwerpen..

¹²³ Maria Van Ackere - Doolaeghe, 1840, v.

Tien jaren zijn reeds weggestoven,
 Sinds ons de kunst heeft zaemverknocht.
 Geen tyd vermag 't gevoel te dooven,
 Dat mij zoo zaalig streelen mocht,
 Toen gij, uit afgeleegen streken,
 Tot mij het stille schrift deed spreken,
 Dat hartig vriendschap bood en weder vriendschap won.
 ô Ja, dan, rees voor ons beide eene nieuwe levenszon.¹²⁴

Blijkbaar heeft de vriendschap zich voortgezet nadat Van Duyse Doolaeghe schreef vanuit “afgelegen streken”. Dit verwijst mogelijk naar Leuven, waar Van Duyse in 1826 studeerde - het jaar dat zij elkaar leerden kennen - of naar Gent, de plaats waar hij vanaf 1827 zijn studie Rechten voortzette.¹²⁵ Doolaeghe verwijst een aantal keren in haar brieven naar de dertig jaren durende vriendschap, in deze brief uit 1857 (twintig jaar later) tenslotte doet ze dat heel uitgebreid:¹²⁶

“Dierbaer is mij uwe hartelyke brief geweest, daer ik er uw hart en uwe vriendschap in las zoo gemoedlijk en zoo oprecht zoo als ik voor dertig jaren die leerde kennen. Mijn hart was trots op die betuiging van vaste vriendentrouw, en tevens door eene zalige zelfvoldoening geroerd bij het gevoel dat ook in zyn diepsten grond die eigen trouw steeds verder wortel vatte. Ja, vriend, dertig jaren sluiten reeds een band dien het graf zelve niet zal verbreken. Dankbaer herinner ik mij uwe hulprijke hand die mij ter letterbaen geleidde, en ik zegen de vriendschap die de poëzij ons mocht baren. God verleene U en mij eene langdurige genieting in het bezit van haren troost en hare onkrenkbaerheid! En moge die heilige vriendschap dan tot onze kinderen overgaen en voortleven toen wij reeds hooger zijn opgevaren!”¹²⁷

De vriendschap was kennelijk een dominant aspect in zowel de gedichten als in de brieven. Van Duyse en Doolaeghe bleken elkaar op tal van terreinen te kunnen vinden. Ze bewonderden elkaars werk in de voorredes van hun dichtbundels en prezen elkaar aan binnen hun netwerk. Ze namen het voor elkaar op wanneer dat nodig was. Huiselijke zaken en familieaangelegenheden, vertrouwelijke kwesties en het petekind Daniel in de brieven: alles wijst op een hechte vriendschap. De romantische toon waarop de vriendschap in de brieven bejubeld wordt, lijkt meer te laten zien. Zo zinspeelden Van Duyse en Doolaeghe beiden in hun brieven op de liefde. Het feit dat Van Duyse zijn leven lang Doolaeghe terzijde stond en haar behulpzaam was, bevestigt deze wederkerige afhankelijkheid.

---

¹²⁴ Idem, 41.

¹²⁵ Paula Sterkens-Cieters, *Prudens van Duyse, bloemlezing uit zijn dichtwerk* (Antwerpen: De Nederlandsche boekhandel, 1942), 6.

¹²⁶ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1856-07-29, Universiteitsbibliotheek Gent. Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1856-08-24, Universiteitsbibliotheek Gent.

¹²⁷ Brief Doolaeghe aan Van Duyse, Diksmuide, 1857-01-08, Universiteitsbibliotheek Gent.

1835

aan

Mijnvrouw Maria Doolaeghe,
 by het schenken eener door mij eigen-
 handig geschreven bloemlezing uit de
 beste schryvers.

Van mijn Lampjen.
 Ma chère lampe, veille encore!
 Deranger.

Blaak op dan, mijn Lampjen met heldere stralen,
 De sluier des avonds bezwaart reeds de lucht;
 Het hem schijnt de kalmte op mijn vesten te
 De zong is gevlucht.

Blaak op dan, mijn Lampjen, met lieflijk geflutter,
 Dat over mijn werkzaam leuencor giek spreidt;
 Nieuw zielsgenot wacht me bij 't wasende Donker,
 Dien Dichtkunst verbeidt.

Ja! 'k moet u beminnen: giel leent gij uw glansen
 Opdat ik mijn offer Altaria weer bie,
 En doe uw beminnelyke schemering dansen
 Op 't werk van 't genie.

Dit wil ik verzamelen voor de achtbre Kruiddinne,
 Voor des eerste, die België als zangster ontmoet,
 En ik zeg u, zoo ik er een lachjen voor winne
 "Wijn lampjen gegroet!"

Al zijt ge zoo needrig als 't lampjen mijns bereus,
 Al steekt gij den fakkel der glorie niet aan,
 Gij strekt aan de Vriendschap en Kunst liefste bereus
 Een heilstar ter baar.

En, o! als mij de aarde en haar schoot zal bedekken,
 Eez' zij nog dees zanger, door Vriendschap bekoord!
 Weer hart moog' tot eenwege graf lampje voortrekken,
 En 'k leef in haar voort!

Frédéric Vanduyse.

Deendermonde, 1835.

6 Brieveneditie en verantwoording

De nalatenschap van Van Duyse werd in 1920 door zijn familie aan de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde in Gent geschonken. Deze bestaat uit 13 mappen briefwisseling.¹²⁸ Daarnaast zijn er brieven van en aan Van Duyse in de archieven van de adressanten ondergebracht: in totaal gaat het hier om ruim 4500 brieven. Siegfried Bracke maakte in 1979 van deze brievencollectie een inventaris op bij wijze van licentiaatsverhandeling aan de Universiteit Gent.¹²⁹ De correspondentie van Doolaeghe - ruim 2000 brieven – is ten gevolge van brand tijdens de Eerste Wereldoorlog voor het grootste gedeelte verwoest. Van de resterende correspondentie tussen Van Duyse en Doolaeghe is een diplomatische editie gemaakt. Het woord *diplomatisch* stamt van het Grieks: “di-ploma” = dubbel-gevouwen (van brief), en betekent: gelijk aan het origineel. Zaken als structuur, grammatica, spelling en interpunctie worden in de transcriptie ongewijzigd overgenomen.¹³⁰ Er is voor een diplomatische editie gekozen omdat door het toevoegen van woord- en zaakcommentaar de editie toegankelijk gemaakt wordt voor de geïnteresseerde academische lezer. De geschreven Vlaamse taal van de negentiende eeuw is doorgaans goed te begrijpen: binnen de tekst correcties aanbrengen op het gebied van spelling, interpunctie en dergelijke is dan ook niet nodig.

De rol van woord- en zaakcommentaar

Commentaar wordt, aldus Mathijsen, gezien als een overkoepelend begrip voor alle editeurstoelichtingen en kan betrekking hebben op de gehele tekst, gedeeltes daarvan, of op bepaalde woorden. Het kan hier bijvoorbeeld gaan om literair-historische uiteenzettingen over literatuur en poëtica, ontstaans- en tekstgeschiedenis en woordannotaties. Naast het begrip *commentaar* gebruikt zij de term *toelichtingen* voor samenvattende beschouwingen en de term *annotaties* voor de gerichte toelichtingen bij specifieke plaatsen in de tekst.¹³¹

Het commentaar is gericht op het toegankelijk maken van de tekst, rekening houdend met de doelgroep: studerenden of beroepsmatig geïnteresseerden. Het commentaar kan toelichting op thematiek, genre, literaire betekenis of intertekstualiteit betreffen. Verder worden gerichte taalkundige of stilistische annotaties aangereikt.¹³² In deze editie is dit gedaan door middel van woord- en zaakcommentaar: gerichte toelichting op woorden in de tekst en op zaken in de brief die meer uitleg nodig hebben, zoals bijvoorbeeld een persoonsnaam, een bepaalde bekroning of een feest. Mathijsen maakt daarnaast nog onderscheid in primair en secundair commentaar. Primair commentaar betreft teksten die bij verschijnen al ingewikkeld zijn of toelichting behoeven. Secundair ofwel historisch commentaar betreft teksten die door hun ‘historische afstand’ moeilijk te interpreteren zijn. Het commentaar is in dit geval gericht op het overbruggen van die afstand.¹³³ Het commentaar in deze editie betreft zowel primair als secundair commentaar.

Over de rol van commentaar bij edities blijken de meningen te verschillen. Zo heerst er, wat de wetenschappelijke status van het commentaar betreft, onder editeurs de opvatting dat het niet de taak van de editor is interpretatief commentaar te geven en daarmee de lezer te “bevoogden”, maar slechts te informeren. Andere theoretici zijn van mening dat het editoren van een tekst van zichzelf al een interpretatie inhoudt. De heersende mening is, aldus Mathijsen, dat een editie zeker

¹²⁸ Deprez, 2003, 160.

¹²⁹ Siegfried Bracke, “Kroniek van Prudens Van Duyse – inventarisatie van de briefwisseling deel 1”, Rijksuniversiteit Gent, 1976.

¹³⁰ D. Delabastita e.a. “Algemeen letterkundig lexicon”, 2012-...*dbnl*, 2012-2016, http://www.dbnl.org/tekst/dela012alge01_01/dela012alge01_01_00438.php (geraadpleegd op 13 februari 2017)

¹³¹ Mathijsen, 2003, 333.

¹³² Idem, 338.

¹³³ Idem, 339.

commentaar dient te bevatten, maar dat de editor subjectiviteit zoveel mogelijk moet beperken door terughoudend te zijn met zijn interpretaties. Van interpretaties is bijvoorbeeld sprake wanneer de editor “beslissingen neemt bij twijfels, bestaande studies samenvat, historische moeilijkheden probeert te verklaren of intertekstuele verwijzingen vermoedt.”¹³⁴ Objectiviteit is dan zoveel mogelijk gewaarborgd als de editor zijn twijfels mededeelt, zijn keuzes verantwoordt, onopgeloste problemen als zodanig aanbiedt, zijn bronnen vermeldt en geen materiaal dat niet met zijn opvattingen strookt ongenoemd laat.¹³⁵ Het aanbieden van secundaire literatuur is de oplossing om de lezer zelf zijn conclusies te laten trekken.¹³⁶ Aan deze vereisten wat betreft commentaar is in deze editie zoveel mogelijk recht gedaan. In deze editie is een bibliografie opgenomen waarin, voor zover mogelijk, officiële en wetenschappelijke secundaire bronnen zijn opgenomen.

Verantwoording digitale editie Prudens van Duyse

Uitgangspunten bij het transcriberen

Bij het transcriberen zijn de volgende uitgangspunten in acht genomen:

1. De indeling van de brieven is geüniformeerd. Het betreft zaken als plaats en datum van verzending, aanhef en ondertekening, alinea-indeling en witregels. Alle tekst is links uitgelijnd. De tekst is zonder regelafbrekingen getranscribeerd, pas bij een nieuwe alinea is een nieuwe regel begonnen. Na de datum en aanhef en voor de afsluiting en, indien aanwezig, een postscriptum, is een witregel ingevoegd.
2. Toevoegingen van de briefschrijvers zijn als volgt verwerkt:
  - Wanneer duidelijk is op welke plaats in de tekst de schrijver de toevoeging bedoeld heeft, is de toevoeging op de beoogde plaats gezet.
  - Wanneer de beoogde plaats niet duidelijk is, is de toevoeging na de afsluiting van de brief gezet.
  - Toevoegingen die bij wijze van postscriptum zijn geschreven op een envelop, de keerzijde van een brief of de adreszijde van een briefkaart zijn geplaatst na de afsluiting van de brief.
3. Adresseringen op enveloppes, keerzijden van brieven of adreszijden van briefkaarten zijn niet getranscribeerd; deze zijn te raadplegen in de metadata.
4. Wanneer delen van een brief naast elkaar zijn geschreven, zijn deze volgens de meest logische volgorde onder elkaar getranscribeerd.
5. Tekst in andere talen dan het Nederlands, wordt niet vertaald.
6. Interpunctie is weergegeven conform de bron, met één uitzondering: wanneer een zin eindigt zonder punt en de volgende zin begint met een hoofdletter, is een punt toegevoegd.
7. Grote ruimtes tussen woorden en/of interpunctie worden niet weergegeven in de transcriptie. Zo wordt tussen woorden altijd één spatie gebruikt en wordt er geen spatie gebruikt tussen een woord en interpunctie.
8. Beletseltekens zijn standaard weergegeven als drie puntjes.
9. Superscript is weergegeven conform de bron.
10. Doorgestreepte tekst wordt overgenomen conform de bron, tenzij deze onleesbaar is. In dat geval wordt het tekstdeel weggelaten.
11. Onderstrepingen zijn overgenomen conform de bron. Om typografische redenen is geen onderscheid gemaakt tussen enkele en (drie)dubbele onderstrepingen. Er is ook geen onderscheid gemaakt tussen verschillende kleuren onderstrepingen.

---

¹³⁴ Mathijsen, 2003, 336.

¹³⁵ Idem, 336.

¹³⁶ Idem, 336.

12. Aaneenschrijvingen en loskoppelingen zijn overgenomen volgens de bron, tenzij dit een betekenisloos resultaat oplevert.
13. Bij twijfel tussen kapitaal of kleine letters is de meest waarschijnlijke oplossing gekozen.
14. Wanneer een lange ij wordt geschreven zonder puntjes, wordt dit weergegeven als een y.

Editeursopmerkingen zijn tot een minimum beperkt; ze zijn als volgt aangeduid:

1. [xxx]: woord onleesbaar, aantal letters duidelijk.
2. [X]: woord (aantal letters onduidelijk), een aantal woorden of een zin onleesbaar.
3. [woord?]: lezing van een woord is aannemelijk, maar op het niveau van de afzonderlijke letters onduidelijk.
4. Weggevalen tekst:
  - [tekst weggevalen]: een of meer woorden zijn weggevalen;
  - naa[r]: een deel van een woord is weggevalen, maar het is duidelijk wat er stond.
5. leemte[s/n]: lezing is onduidelijk.
6. [tekening]: vermelding op de plaats waar een tekening voorkomt.

Metadata

Naast dat alle brieven zijn getranscribeerd, zijn ze ook voorzien van metadata. In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van metadata die betrekking hebben op de brieven.

Afzender

Vermeld is eerst de achternaam, daarna de officiële voornaam of voornamen, tot slot een eventueel tussenvoegsel.

Ontvanger

Vermeld is eerst de achternaam, daarna de officiële voornaam of voornamen, tot slot een eventueel tussenvoegsel.

Plaats van verzending

De transcripties vermelden de hedendaagse schrijfwijze van de plaats van verzending, de transcripties geven, indien in de brief vermeld, de plaats van verzending conform het origineel.

Plaats van aankomst

De hedendaagse schrijfwijze van de plaats van aankomst. Indien deze niet bij de brief/envelop is weergegeven, is deze geëxtrapoleerd uit de adresseringen van de voorafgaande of erop volgende antwoorden, of de toenmalige bekende verblijfplaats van de afzender of geadresseerde.

Datum

Dateringen zijn weergegeven in de volgorde: jaar, maand, dag (7 april 1832 wordt dan 1832-04-07).

Annotatie

Dit veld verschaft waar nodig gegevens over de desbetreffende documenten en hun ontsluiting door middel van transcripties, metadata en digitale kleurenafbeeldingen.

Overige metadata

Taal: vermeldt in welke hoofdzakelijke voertaal de desbetreffende brief is geschreven (afwijkende talen gebruikt voor frases en citaties staan hier niet vermeld);

Bewaarplaats: vermeldt, indien bekend, waar de desbetreffende brief berust;

Signatuur: vermeldt, indien bekend, de signatuur van de desbetreffende brief. Hierin is Bracke (1976) gevolgd, indien deze geen signatuur geeft, is de signatuur van de bewaarplaats leidend.

Bibliografie

- (Auteur onbekend). "Denis Auguste Affre (1793-1848). *Historiek*. 30-12-2008.
<http://historiek.net/denis-auguste-affre-1793-1848/3324/> (geraadpleegd op 6 juni 2017).
- Ackere, M. van, geb. Doolaeghe (1840). *Madelieven*. Diksmuide: Vancuyck – Gyole.
- Ackere, M. van, geb. Doolaeghe (1850). *De Avondlamp*. Gent: gebr. De Busscher.
- Béranger, P.J. de. (1829). *Chansons de P.J. de Béranger*. Parijs: Imprimerie de Jules Didot L'Aîné.
- Berg, W. van den & Couttenier, P. (2009). *Alles is taal geworden. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1800-1900*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Bork, G.J. van, Delabastita, D., Gorp, H. van, Verkruijsse, P. J., & Vis, G. J. *Algemeen letterkundig lexicon* (2012...). dbnl, 2012-2016.
http://www.dbnl.org/tekst/dela012alge01_01/dela012alge01_01_00438.php (geraadpleegd op 6 juni 2017).
- Bracke, S. (1976). *Kroniek van Prudens Van Duyse – inventarisatie van de briefwisseling*. 2 dln. Gent: Rijksuniversiteit.
- Theofiel Coopman en Lodewijk Scharpé (1910). *Geschiedenis der Vlaamsche Letterkunde*. Antwerpen: De Nederlandsche Boekhandel.
- Couttenier, P. "De Belgische Sappho Maria-Fransisca Doolaeghe." In *Met en zonder lauwerkrans*. Geredigeerd door Riet Schenkeveld-van der Dussen, 835-846. Amsterdam: University Press, 1997.
- Deprez, A., Gobbers, W. & Wauters, K. (red.) (2003). *Hoofdstukken uit de geschiedenis van de Vlaamse letterkunde in de negentiende eeuw*. Deel 3. Gent: Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde.
- Doolaeghe, M. (1834). *Aen de Belgische dichters*. In: *Nederduitsche Letteroefeningen*. Gent: Snoeck-Ducaju en Zoon.
- Duyse, P. van. (1830). *De Wanorde en Omwenteling op den Vlaamschen Zangberg, in vier zangen, met eeuwigdurende aantekeningen, enz*. Gent: De Goessin – Verhaeghe.
- Duyse, P. van (1882). *Prudens van Duyse's Nagelaten Gedichten*. Vol. 1. Uitg. Florimond van Duyse. Roeselaere en 's Gravenhage: De Seyn Verhougstraete en Stemberg.
- Janssens, J. (2001). *De Belgische natie viert, de Belgische nationale feesten 1830-1914*. Leuven: Universitaire Pers.
- Mathijssen, M. (2003). *Naar de Letter: Handboek Editiewetenschap*. Assen: Van Gorcum.
- Micheels, J. (1893). *Prudens van Duyse, zijn leven en zijne werken*. Gent: Siffer.
- Pauwels, J. "Dichter in ballingschap? Prudens van Duyse en de Belgische Omwenteling." *Spiegel der letteren*, 2002 (44), 148-168.
- Ruberg, W. (2011). *Conventional Correspondence: Epistolary Culture of the Dutch Elite, 1770-1850*. Leiden; Boston: Brill.
- Schenkeveld, R., Porteman, K. & Couttenier, P. *Met en zonder lauwerkrans*, Riet Schenkeveld-Van der Dussen (ed.) Amsterdam: University Press, 1997.

Seindal, R. "Mavor, roman god of war," *Sights.seignal*, 6 augustus 2003, http://sights.seindal.dk/sight/313_Mavor.html (geraadpleegd op 6 juni 2017).

Sterkens-Cieters, P. (1942). *Prudens van Duyse, bloemlezing uit zijn dichtwerk*. Antwerpen: De Nederlandsche boekhandel.

Tollenaere, F. de. "de Tael is gantsch het Volk." *Ons Erfdeel* 24, no. 1 (januari-februari 1981): 189-198.

Veltman-van den Bosch, A.J. "Petronella Moens (1762-1843) en haar vriendenkring". *De Achttiende Eeuw. Jaargang 1999*, 31 (1999): 21-34.

Weijermars, J. (2012). *Stiefbroeders. Zuid-Nederlandse letteren en natievorming onder Willem , 1814-1834*. Hilversum: Verloren.

Correspondentie

Van Duyse - Doolaeghe

1833 - 1859

Inhoudsopgave

Brief Van Duyse aan Doolaeghe 1833-01-21	p 1
Brief Van Duyse aan Doolaeghe 1835	p 4
Brief Van Duyse aan Doolaeghe 1835	p 6
Brief Van Duyse aan Doolaeghe 1836-06-01.....	p 8
Brief Van Duyse aan Doolaeghe 1843-05-08	p 9
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1855-03-14.....	p 10
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1856-03-31.....	p 13
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1856-05-21	p 15
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1856-07-29	p 18
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1856-07-15	p 19
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1856-08-02	p 21
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1856-08-10	p 23
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1856-08-10	p 25
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1856-08-24	p 26
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1856-09-07.....	p 28
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1856-09-27.....	p 29
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1856-10-03.....	p 31
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1857-01-08.....	p 32
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1857-02-13.....	p 34
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1857-04-29.....	p 36
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1857-06-26.....	p 37
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1857-08-16.....	p 39
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1857-09-15.....	p 40
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1857-09-23.....	p 41
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1857-10-05.....	p 43
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1857-10-05.....	p 45
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1857-10-08.....	p 46
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1857-10-22.....	p 47
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1858-04-17	p 48

Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1858-05-06.....	p 50
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1858-08-27.....	p 51
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1859-04-27.....	p 53
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1859-05-12.....	p 54
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1859-06-16.....	p 55
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1859-06-17.....	p 56
Brief Doolaeghe aan Van Duyse 1859-06-19.....	p 57
 Bibliografie.....	 p 58

Afzender: Duyse, Prudens van
 Ontvanger: Doolaeghe, Maria
 Datum: 1833-01-21
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Letterenhuis, Antwerpen
 Signatuur: 69/15

21 January 1833

Jufvw D.

5 Uwe zusterlijke kunstvriendinne deed mij een brief geworden, waarvan hier nevens copy. De ingeslotene ging benevens denzelfden. De beste vrouw bedriegt zich echter met te meenen, dat ik in Holland geweest ben. Ik kon in Hulst niet komen; doch de Moñ Seydlitz van [xx plant x] bezorgde onze brieven in de post aldaar. Geen twyfel dus, of Mev^w Redèlé ontving de uwe.

10 Zonder den heer Charlier, postmeester te ..... (de plaats is mij ontschoten) waren deze van onze brave Moens ook welligt verduisterd. Trouwens deze heer, die hier lang gewoond heeft, schreef op het adres: Amitié a Mr. v. D. C^f

15 Deze brief nu aan UEd komt regt ter sneê aan: Ik wist niet wel hoe my jegens UEd: te kwijten over uw allerliefste vriendschapsblijk. De vaderlooze zoon voldeed ten uiterste aan myn kinderziele. Dit hoefde ik u toch niet te zeggen. Mynen ooren echter minder. O, die strenge regter! Zij ~~willen~~ ~~zien~~ kunnen in die schikking van verzen niet berusten. Het is dezelfde voor uwe Romance's maar wat verschil brengt hier derzelver meerdere lengte aan.

La Harpe, Cours de Litterature, berigt Louis Racine zeer streng over soortgelijke versschikking: Zouden de volgende verzen van dien schrijver uw oor kunnen voldoen:

20 Nos pères autrefois vous scavoient attendre;
 Nos pères vous trouvaient prompt à [les?] secourir
 Comme eux je vous implore, [&] ma voix lamentable
 Vous trouve inexorable?

25 Gij ziet, hoe ongeveinsd, hoe onverbiddelijk ik ben.
 Ik vinde de redeneringen van die Engelsche schrijver over de Poezij verstandig, doch niet nieuw. De vertaling verdient aanwakkering.

Uit Feits Oden en Gedichten bragt ik den schoonen Lierzang aan de Ruiter in fransche verzen over. Nog heb ik een Gedichtje van onze Moens by den inval der Franschen in Belgie in handen. Dit alles

30 geworden u eens later, met eene meesterlijke verhandeling over de Versificatie door Bilderdyk.
 Ik verheuge my telkens, dat ik u een nieuw bewijs kan geven, dat ik ben

UWe dw. dr.

4 *Uwe zusterlijke kunstvriendinne:* Van Duyse verwijst hier naar Petronella Moens ((1762-1843), Fries dichteres en gezamenlijke vriendin. Ze kenden elkaar via de correspondentie.

4 *Nevens:* bij.

5 *Benevens denzelfden:* daarnaast/alsmede de zelfde.

- 6 *Hulst*: kan verwijzen naar Hulste: plaats in West-Vlaanderen of naar Hulst: plaats in Zeeland.
- 6 *Moñ Seydlitz*: deze persoon is niet te achterhalen.
- 7 *Mev^w Redèlé*: mogelijk een vriendin van Doolaeghe. Doolaeghe schreef een gedicht *Aan mijne vijftigjarige getrouwe Hollandse vriendin Mevrouw Redèlé*, dat in 1881 in het tijdschrift *De Toekomst* gepubliceerd werd (Vandenbussche, 2008, 415-435). Meer informatie over deze persoon ontbreekt.
- 8 *den heer Charlier*: deze persoon is niet te achterhalen.
- 10 *Amitié*: vriendschap, hier als “Vriend” te interpreteren: Vriend de heer van Duyse. De betekenis van de term *C^r* is niet te achterhalen.
- 11 *UEd*: Pers. vnw. term uit de zestiende eeuw, wat uitmondde in: Uwé. Deze term werd in allerlei varianten afgekort zoals ook: UEd of UE. Deze varianten waren in briefstijl in de 17e en 18e gebruikelijk als deftige aanspreekvorm voor gelijken en meerderen. In de 19e eeuw werd deze term ook in de lagere burgerij als “uwée” gebruikt.
- Regt ter sneê*: zeer te pas: op het juiste ogenblik en de juiste plaats.
- 12 *De vaderlooze zoon*: - term kennelijk door Doolaeghe gebruikt in een eerdere brief – waarin Van Duyse zich vermoedelijk herkent: zijn vader Jozef van Duyse (geboortedatum onbekend) overleed in 1831.
- 13 *Regter*: lid van een rechtbank, iemand die uitspraak doet. Van Duyse doelt hier vermoedelijk op de jury van de rederijderskamers die zich aan strenge voorschriften hielden, wat inzendingen voor dichtwedstrijden betrof. Ingezonden gedichten moesten volgens de traditie voldoen aan een classicistische genre-indeling (Van den Berg en Couttenier, 2009, 326-327).
- 14 *Schikking van verzen*: mogelijk verwijst Van Duyse hier naar zijn poëtische opvatting, zoals die ook naar voren komt in *De wanorde en omwenteling op den Vlaamschen Zangberg, in vier zangen, met eeuwigdurende aantekeningen, enz.* (1830), een hekeldicht dat de stand van de Nederlandse dichtkunst en de wansmaak van de rederijders bekritiseerde. Hij richtte zich hier op de gang van zaken tijdens dichtwedstrijden en het gekunstelde rijm waar zijn collega-dichters zich mee bezighielden. Dit werd hem niet in dank afgenomen (Van den Berg & Couttenier, 2009, 327).
- 16 *La Harpe, Cours de Litterature*: verwijst naar het toonaangevend werk van Jean-Francois de la Harpe (1739-1803), Franse schrijver en literair criticus, die in 1799 zijn 18-delig boek *Lycée ou Cours de Litterature ancienne et moderne* uitbracht, waarin hij de Franse literatuurgeschiedenis vanaf de Middeleeuwen behandelt. Het boek werd gezien als het model voor de literaire kritiek tot het eind van de 19e eeuw. In zijn studie legt hij de nadruk op de analyse van het werk van 17e eeuwse Franse auteurs. Een van hen is Racine (1639-1699), toneelschrijver en letterkundige die model staat voor zijn klassieke studie. In de volumes 5 en 6 geeft La Harpe een systematisch overzicht van zijn werk, waarbij hij de poëtische vorm toetst aan drie criteria, waarop perfectie gebaseerd moet zijn: als eerste de taal, als tweede de zeggingskracht van de taal en tot slot de verbinding tussen deze twee. Racine wordt hier gezien als de klassieke standaard voor perfectie: iemand met “grootse ideeën die met veel precisie in woorden worden omschreven” (Vol. 6 p.21). (Boulhol, 2005, 409-426).
- 19-23 *Nos peres ... inexorable?*:
- Onze voorvaders wisten U te ontroeren;
Onze vaders wisten U bij te staan
Net als zij deden smeed ik U met een jammerende stem
vindt U dat niet meedogenloos?
- 17 *Scavoient*: verouderde vorm van savoir (vert. weten).
- 25 *Engelsche schrijver*: deze persoon is in dit verband niet te achterhalen.

- 27   *Uit Feits Oden en gedichten ... de Ruiter*: verwijzing naar Rhijnvis Feith's werk *Oden en Gedichten* (1824), waarin Feith (1753-1824) een lierzang uitbrengt op Michiel de Ruyter.
- 28   *Gedichtje van onze Moens by den inval der Franschen in Belgie*: Moens schreef een gedicht *Inval der Franschen* (jaartal onbekend), dat Doolaeghe aanhaalt in haar boek *Petronella Moens, Holland's blinde dichteres, Mijne Noordnederlandsche Kunstvriendin in België herdacht in 1872* (1872). Ze beschrijft hierin het gedicht als "een stoute zielsuitdrukking, vol warm Vaderlandsch gevoel." (Doolaeghe, 1872, 13).
- 29   *Geworde*: subjunctief van werkwoord geworden: ten beurt of ten deel vallen.

        Versificatie: verwijst naar het werk *Van de versificatie* (1824) waarin Bilderdijk (1756-1831), groot voorbeeld voor Van Duyse, aandacht besteedt aan de regels die aan de dichtkunst ten grondslag liggen.
- 31   *Dw.:* afkorting van dienstwillig, *dr.:* afkorting doctor. Van Duyse promoveerde in 1832 tot doctor in de rechten.

Afzender: Duyse, Prudens van
 Ontvanger: Doolaeghe, Maria
 Plaats: Dendermode
 Datum: 1835-XX-XX
 Annotatie: Jaartal toegevoegd door de bewaarder
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Letterenhuis, Antwerpen
 Signatuur: 79/9

Aan Mejufvrouw Maria Doolaeghe, bij het schenken eener door mij eigenhandig geschreven bloemlezing uit de beste schrijvers

Aan mijn Lampjen -

Ma chère lampe, veille encore!

5 Béranger.

Blaak op dan, mijn Lampjen met heldere stralen,

De sluier des avonds bezwart reeds de lucht;

Met hem schijnt de kalmte op mijn dakjen te dalen,

10 De zorg is gevlucht.

Blaak op dan, mijn Lampjen, met lieflijk geflonker,

Dat over mijn werkzamen lesnaar zich spreidt;

Nieuw zielsgenot wacht me bij 't wassende donker,

15 Dien Dichtkunst verbeidt.

Ja! 'K moet u beminnen: gul leent gij uw glansen,

Opdat ik mijn offer Maria weêr biê,

En doe uw beminlyke schemering dansen

20 Op 't werk van 't genie.

Dit wil ik verzaamlen voor de achtbre Vriendinne,

Voor den eerste, die België als zangster ontmoet,

En ik zeg u, zoo ik er een lachjen voor winne:

25 „Mijn lampjen gegroet!”

Al zijt ge zoo needrig als het lampjen mijns levens,

Al steekt gij den fakkel der glorie niet aan,

Gij strekt aan den Vriendschap en Kunstliefde tevens

30 Een heilstar ter baan.

En, o! als mij de aarde in haar schoot zal bedekken,

Leez' zij nog dees zangen, door Vriendschap bekoord!

Heur hart moog' tot eeuwge graflamp verstreken,

35 En 'k leef in haar voort!

Prudens VanDuyse.

Dendermonde, 1835.

- 1 *Eener door mij eigenhandig geschreven bloemlezing*: waarschijnlijk was dit een persoonlijke gift.
- 3-5 *Aan mijn Lampjen ... Béranger*: Pierre-Jean de Béranger (1780-1857) was een Frans en revolutionair lieddichter met veel satirische en idealistische volksliederen op zijn naam. Hij richtte zich hierin met name op het geluk en de rechten van het gewone volk, wat hem erg populair maakte. De passage is een regel uit een refrein van het gedicht *Ma lampe*, uit de bundel *Chansons 1815-1829* (1829) en betekent zoveel als: Mijn lieve lampje, blijf nog schijnen. Béranger droeg dit gedicht op aan een bevriende dichteres Adelaïde Defrénoy (1765-1825). Het refrein bestond uit de regels “Veille, ma lampe, veille encore: Je lis les vers de Defresnoy (vert. ik lees de verzen van Defresnoy). Hierin is een verbinding met het dichterschap van Doolaeghe te zien.
- 7 *Blaak op*: opvlammen.
- 18 *Biê*: als werkwoord mogelijk een vervoeging van (aan)bidden? De Taalbank geeft geen verklaring voor dit woord.
- 22 *Dit wil ik verzaamlen*: vermoedelijk wordt hier de bloemlezing bedoeld, die in de aanhef vermeld staat.
- 23 *De eerste, die België als zangster ontmoet*: verwijst hier vermoedelijk naar het feit dat Doolaeghe in 1834 met de ode *Aen de Belgische Dichters* in het tijdschrift *Nederduitsche Letteroefeningen* de weg vrijmaakte voor een nieuwe literatuur, sinds de Belgische Omwenteling (1830). Daarnaast was Doolaeghe in haar tijd in Vlaanderen de enige vrouwelijke dichter van betekenis (Couttenier, 1997, 837).
- 27 *Needrig*: verwijst naar de bescheidenheid van Doolaeghe. Van Duyse refereerde hier eerder al aan toen Doolaeghe met haar prijswinnend gedicht *Opkomst, Groei en bloei der Dichtkunst* in 1826 de medaille, als ongetrouwde vrouw, niet persoonlijk in ontvangst mocht nemen. Hij plaatste een aantekening bij de vierde zang van zijn *De Wanorde en Omwenteling op den Vlaamschen Zangberg, in vier zangen, met eeuwigdurende aantekeningen, enz.* (1830), waarin hij de roem van Doolaeghe bezingt: “Volgens ‘s Lands gebruik (of liever misbruik) had zij persoonlijk in de wedstrijd moeten verschijnen. Dit schijnt zij uit bescheidenheid te hebben gelaten [...]”
- 30 *Heilstar*: Heil verwijst hier naar het “geheel van gelukkige, gewenste of begeerlijke omstandigheden, die iemand ten beurt vallen. Star: ster.

Afzender: Duyse, Prudens van
 Ontvanger: Doolaeghe, Maria
 Datum: 1835-XX-XX
 Annotatie: Aantekening gemaakt door (vermoedelijk) de ontvanger: *Zielenverwantschap, die ik nog heiliger houd dan de banden des bloeds – brief van Petr. Moens aan M.D. – 2 feb 1835. Jaartal toegevoegd door de bewaarder
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Letterenhuis, Antwerpen
 Signatuur: 79/8

Aan mejufrouw Maria Doolaeghe

~~bij de toezending van eene eigenhandig geschreven Bloemlezing.~~

5 'K ontving het dierbre Vriendschapspand,
 Geschonken door uw trouwe hand.
 Blijv' steeds uw hart aan 't mijn verwant (*)
 Dat zoete dankbaarheid ontbrandt.

10 Elk taalbeminnaar is gewant,
 Haar voort te zingen voor het land,
 Met Taal- en Dichtkunst in verband,
 (De Taal – die snood vertrapte plant)
 Wie tegen haar er samenspant;
 Hoe fel zij zich ziet aangerand,
 15 Door eenig Franschen lanterfant,
 Of eenig Vlaamsch ontaarden kwant;
 Al wette ook eenig schoolpedant,
 Rogiers neef, tegen haar den tand.
 Belachen mij hun onverstand!
 20 'S Lands taal wordt nimmer overmand;
 Haar haters bouwen in het zand:
 Die hoop streele ons het ingewand.

25 Siere eens uw naam haar tempelwand,
 Naast de adellijken Teisterband (Bilderdijk)
 of zoo zijn naam staat op den kant,

30 En treedt ge eens op den stillen rand,
 Des grafs naar het onderaardsche strand,
 Dan worde een lauwertak geplant
 Dierbre, op uw graf met dankbre hand,
 Ben trots van Franschen modetrant
 En tot uitdelging onzer schand!
 Zo houde uw glorie eeuwig stand!

Prud. Van Duyse

*Zielenverwantschap, die ik nog heiliger houd dan de banden des bloeds – brief van Petr. Moens aan M.D. – 2 feb 1835

- 4 *Dierbre Vriendschapspand*: Het is niet te achterhalen, welk werk of gedicht van Doolaeghe hier bedoeld wordt.
- 9 *Gewant*: als bijvoeglijk naamwoord: stevig, sterk van postuur, hier overdrachtelijk op te vatten.
- 16 *Kwant*: kameraad. Het woord wordt ook gebruikt in ongunstige zin, dit is hier waarschijnlijk het geval: kerel, vent, of voor iemand die zich raar gedraagt en niet voor vol wordt aangezien: rare snuiter, kwibus.
- 17 *Wette*: hier: slijpen, scherpen. *Schoolpedant*: schoolmeester, opvoeder. Regel 16/17 verwijzen naar het feit dat Frans in deze tijd nog de heersende culturele taal was die ook in het onderwijs gehanteerd werd.
- 18 *Rogiers neef*: Rogier verwijst waarschijnlijk naar Charles Rogier (1800-1885), Belgisch politicus en vanaf 1832 minister van Binnenlandse Zaken. Hij vestigde in 1830 zijn reputatie als liberale opposant van Willem I, speelde een hoofdrol in de revolutie van 1830 en was een van de architecten van de nieuwe staat. Rogier was openlijk voorstander van liberaal openbaar onderwijs. Daarnaast was hij anti-katholiek, wat hem veel kritiek opleverde. De neef van Rogier was niet te achterhalen.
- 19 *Belachen*: iets bespotten, over iets lachen.
- 25 *Teisterband*: Teisterband was in de middeleeuwen een graafschap, strekkend van Vlaardingen tot Tiel. Het graafschap is in vele handen geweest, als laatste van de bisschop van Utrecht in 1026. Hierna kwamen delen terecht bij andere graafschappen waardoor het als zelfstandig gebied verdween. Bilderdijk schreef in de tijd dat hij in Haarlem woonde (vanaf 1827 tot zijn dood in 1831) onder de naam “graaf van Teisterband”.

*Zielenverwantschap, die ik nog heiliger houd dan de banden des bloeds – brief van Petr. Moens aan M.D. – 2 feb 1835: deze zin werd waarschijnlijk toegevoegd door Doolaeghe. Doolaeghe onderhield een hechte correspondentie met haar kunstvriendin Petronella Moens.

Afzender: Duyse, Prudens van
 Ontvanger: Doolaeghe, Maria
 Datum: 1836-06-01
 Annotatie: Onderaan de brief is een aantekening van de verzender: niet gezonden.
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Letterenhuis, Antwerpen
 Signatuur: 69/46
 Plaats van aankomst: Diksmuide

1^{en} Juny 1836.
 Juf^w Doolaeghe.

5 Mejufv^w en Kunstvriendinne; Ik neem de vrijheid UE. het gedane verzoek te vernieuwen ten einde mijne handschriften, die ik het genoegen gehad heb UE. te leenen, terug te bekomen.

Mijne vermoedelijk op handen zijnde verplaetzing zou waarschijnlijk tot de uitgave van een gedeelte dier stuks aanleiding geven.

Ik twijfel niet, Mejufv^w of UE. zal by de eerste ledige uren aen mijne bede inwilligen.

10 Met hartelijke wenschen voor uw geluk, heb ik de eer my te onderteekenen.

UEd dienstbereide.

Niet gezonden.

6 *Mijn op handen zijnde verplaetzing*: het betreft hier vermoedelijk de verhuizing die plaatsvond in 1836, van Dendermonde naar Gent. Hier werd Van Duyse leraar Latijn (en later van het vak Rhetorica) aan het atheneum.

7 *De uitgave van een gedeelte dier stuks*: een aantal zaken zijn hier mogelijk: de eerste twee mogelijkheden verwijzen naar Dendermonde, waar hij toen nog woonde: Mogelijk verwijst Van Duyse hier naar *Ter gelegenheid der mildrijke prijsuitdeeling aen de leerlingen der kosteloze stadsschool te Dendermonde den 22 Augusti 1836*.

Mogelijk verwijst Van Duyse hier naar het opstel in proza: *De belegering van Dendermonde*, waarvoor hij in 1838 de 2e prijs zou krijgen.

Mogelijk verwijst Van Duyse hier naar een drietal verzen (*Hugo of de knagingen van een boos geweten, de onbezonnenheid der jeugd en Léspiègle étourderie de la Jeunesse*) die hij in 1836 opstuurde naar een dichtwedstrijd van de Maatschappij van Rhetorica te Oostende. Vanwege zijn afwezigheid echter, ging de bekroning voor deze verzen aan hem voorbij.

Mogelijk verwijst Van Duyse hier naar het treurspel *Willem Tell*, een omwerking van een versie van Jan Valentijn Wouters (1783-1832), dat hij in 1836 te Antwerpen uitbracht.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1843-05-08
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: A186
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 8 Meij 1843

Zeer waerde Vriend,

- 5 Alweder koom ik uwe goedwilligheid in roepen ter gunste der vriendschap. Vooraf bedank ik uwed: over uwe leste vriendelyke letteren, en ben zoo vrij uwed: kennis te geven dat de vrouw [Delacouw?], van alhier zoo vrij zal zijn morgen by uwed: aen te komen, en ik beveel haer aen uwe goedwilligheid. Mocht uwe tusschenkomst haer bij den heer Blommaert of den heer Voorzitter een goed onthael verschaffen die gelegenheid geeft om over hare zaak te handelen. Is het mogelyk, lieve
- 10 vriend, wees een weinigje behulpzaam om die brave lieden uit die ongelukkige zaak te redden.
- Ontvang voor uwe lieve echtgenoote en u zelven de hartelykste wenschen voor uw voortdurend geluk, en verschoon my dat ik zoo haestig schrijf.

Vrouwe Vanackere

- 6 *Leste*: laatste, op het laatst
- 7 [*Delacouw*]: deze persoon is niet te achterhalen.
- 8 *Den heer Voorzitter*: verwijst mogelijk naar Frans Rens (1805-1874), de voorzitter van *De Gentse Maetschappy van Vlaemsche Letteroefening*. Van Duyse was lid vanaf 1838. Ook Philip Blommaert (1809-1871) behoorde tot deze groep.
- 11 *lieve echtgenoote*: Sophie Van Duyse-Wouters. Jaar van geboorte en overlijden onbekend.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1855-03-14
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Letterenhuis, Antwerpen
 Signatuur: 36a/183
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude, 14 Maerte 1855

Hooggeachte Vriend,

5 Myn lieve Bruno komt met een blijde mare te huis: “Mietje, uw vriend, uw beste vriend is
 gedecoreerd!,, Ik deel in zijne vreugd, laet vallen dat valt en neem de pen op om uwed: geluk te
 wenschen met eene onderscheiding welk uw hooge verdiensten zoo volkomen waardig zijn. Geheel
 ons huisgezin is er omme verblijd. Heeft men lang gewacht, toch eindelijk, vriend, heeft men u recht
 10 gedaen. Gij, de onvermoeibare schrijver die als de nijvere bie vergaert en inzamelt om den schat in
 den korf te halen; gij de vruchtbare dichter van Belgie verdient allezins eene dubbele kroon. Deze
 bewustheid doet ook met dubbel genot het eerekruis ontvangen; het geweten dat u zegt: “gij hebt
 het verdient,, is voor de edele ziel de aengenaemste lofspraek. Nu, vriend, ontvang mijne hartelijke
 deelneming in de eer die u ten deel valt; het genot dat ik er in smaek is groot. Uwe beminde vrouw
 wensch ik tevens hartelijk geluk, want, man en vrouw dragen gelijk den krans die geschonken wordt
 15 daer dien altoos twee hoofden omblinkt in het huwelijk.

Met diepe dankbaerheid ontving ik mijn stukje te rug: aen onzen burgemeester, waer aen uwed:
 goede verbeteringen had gelieven te doen. Aen Tollens heb ik nog niets gezonden, altijd bij gebrek
 van tijd. Ik ben – en blyf de slaef van den handel, zonder rust noch zondag nog weekdag.
 Over eenigen tyd had ik een pakje aen den voerman gezonden waer in een goed koekebrood en
 20 nieuwjaer dingen voor kleenen Daniel. Door de aengekomen vorst en menigvuldige sneeuw is de
 voerman dan op Gend niet gereden, en liet zulks maer 6 dagen na dien weten dat hij niet meer
 konde rijden. De koek was bevroren en oudbakken en ik heb alles hier dan doen brengen en den
 armen blijde gemaakt. Ik zend hier in gesloten een klein goud stukje met vriendelyke bede
 dat mama VanDuijse voor mijn liefeling iets daer mede koope dat hem best zal bevallen om te
 25 spelen, en dat zal dienen voor eene kleine nieuwjaer gift. *Het goudstukje is in den brief met een
 rood papierke.*

Het geschenk van M^r. Schinkel was mij allerliefst; mijn harte vlamde van warme erkentenis en toch
 nog geen enkel woord heb ik geschreven. Nimmer, vriend, moogt gij mij een vriendin verwijt doen als
 ik ergens [toe] een of ander onbeantwoord laet, ik gevoel al te diep al het onbetamelijke van mijn
 30 stilzwijgen en bijgevolg is dat voor mij een zwaer verdriet. Ik heb over zoo veel te waken en te
 zorgen, zoo veel te schrijven en op te passen voor den handel, dat ik alle dagen overlast en moede
 ben. Sedert 1845, tijd der ongelukkige aerdappelpaeg heb ik zoo veel meer zorg en bekommernisse
 met de klanten daer de tijden zoo zwaer en zoo moeilijk geworden zijn, en nog alle dagen
 verergeren. En nog thans wij hebben langs alle kanten grooten zegen, bij veel neering en verkoop.

35 Nu, goede vriend, dat alles daer gelaten en van een ander ongelukkig lot gesproken. Gij zijt onze
 vertrouwelijk vriend ik zal openhartig spreken. Gij kent den heer Alphons Claeijs zoon van den
 dokter Claeijs van Thielt en student in de rechten te Luijck? Hij is ook Vlaemsche schrijver. De
 jongeling, is ongelukkig benevens nog zes andere kinderen door het vroeg verlies van zijn vader en
 over zes weken stierf ook de brave moeder een pijnlijken dood – van verdriet. Van alle deze rampen

40 wist ik niets, ik kende Mijnheer ~~Adolf~~ Alphons alleenlijk bij name. Over vier weken kwam bij ons zijn
broeder, Polidoor, kleen van gestalte en van de natuer als van eene stiefmoeder bedeed wegens
lichaems krachten; hij heeft geest en natuerelijk verstand en schryft heel wel fransch en vlaemsch en
heeft een goeden styl; in een woord het is een rampeling die belang inboesemt. Die dwalende wees
45 dan is by mij gekomen om eenige hulpe om te kunnen zijn weg voortzetten, hy had noch munt noch
kruis!! Ik was diep getroffen door zijn treurigen toestand en deed hem in ons huis blijven om er
schuilplaetse te nemen nevens mijn gezin. En hij is er nog als kind van den huize en van ons allen
behandeld als een treffelijk mans kind. Maer hoor, vriend, terwijl mijn echtgenoot en ik als liefdadige
ouders over den rampeling onze weldaden storten, wat er gebeurd van wege Mr Alphons. Ik had naer
hem geschreven om te melden dat Polidoor hier nog wat tijd ging verblijven en dat ik voor hem
50 zorgde met moederlijke genegenheid; hij bedankt mij al spoedig en dat scheen hem zeer te
vertroosten. Dan korte dagen nadien, namelijk dinsdag 6 dezer komt er van hem een brief die nu ook
veel verlegenheid te kennen gaf wegens zijn eigen toestand. Ik lag ziek te bed, las den brief en ik
werd met zijn lot zelve bekommerd. Ik spreek myn lieven Bruno, en zoo spoedig sta ik op en doe
hondert franks goud. geld gereed en zend nog des avonds laet die fonds om hem te redden uit het
55 verdriet. Ik zond ter zelve tijd een brief per post en vraegde een spoedig antwoord. Tot hier toe
verneem ik niets meer, schoon ik al twee mael achter heb doen schrijven door zijn broeder om iets te
weten. Of ik nu met een eerelijke jongeling te doen heb, of niet, t is hetgene wij niet weten. Wat mij
het meest ontrust is dat ik denk die ongelukkige misschien in een oogenblik van wanhoop ~~misschien~~
beweenswaardige gedachten gehad heeft. Indien gij dien heer beter kent dan wij laet toch spoedig
60 een wordeken weten. Of hebt gij iets gehoord uit Luijk waer wij hem geschreven hebben? Gij
begrijpt, vriend, dat zulk geval ons dubbel grieft; daer wij zijn broeder hier in onze zorg houden, en
ook medelijden hebben met zijn ongerustheid over dat stilzwijgen van zijn broeder. Ik heb een pijnlijk
vermoeden, God gave dat ik het mis heb! Eene goede daed brengt altijd hare belooning met zich: de
eenige troost die ik kan genieten, is de gedachte dat ik de bede van een ongelukkige niet verstoot
65 heb, en dat ik mede gewerkt heb om hem te redden met wille en met er daed. Ik hoef u niet te
vragen dat dit alles een diep geheim blijve vriend.

Polidoor zegt mij dat hij nog te uwen aen tafel heeft genomen geweest. Die arme zwerver! Ik
beklaeg en beweene hem, hij schijnt van allen – zelfs van zijne familie verlaten.

Ik eindige met mijne eerbiedige groetenissen aen te bieden voor Mevrouw, als ook degene van
70 Bruno Pharaïlde en Fannij, ik was zoo haastig dat ik hier boven vergat van al te mael de vriendelijke
gelukwensching aen te bieden over het geschonken eerekruis.

Ik omhels eerst den kleene Daniel en dan alle de andere lievelingen een voor een. Robert doet
voortgang op de piano.

Vrouwe Vanackere

5 *Bruno*: Bruno van Ackere (1807-1880), arts en echtgenoot van Maria Doolaeghe, huwelijk: 1836.

Mietje: koosnaam voor Maria Doolaeghe. Ook Van Duyse betitelt Doolaeghe als “Mietje” in de door
hem geschreven voorrede van *De Avondlamp* (Doolaeghe, 1850).

Mare: bericht.

4 *Gedecoreerd*: 11 maart 1855 werd Van Duyse gedecoreerd tot ridder in de Leopoldsorde. Dit is de
eerste en oudste Belgische orde, in 1832 ingesteld door koning Leopold I.

8 *Huisgezin*: Bruno van Ackere, echtgenoot; Robert (xx-1869) zoon; Pharaïlde (1837-xx) oudste dochter;
Fannij (xx-1871) jongste dochter.

- 9 *Bie*: bij (insect).
- 11 *Eerekruis*: kruis van een ridderorde.
- 16 *Het stukje aen onzen burgermeester*: Doolaeghe schreef in 1855, ter gelegenheid van de inhuldiging van de herkozen burgermeester De Breyne-Peellaert te Diksmuide, het acht pagina's tellend gedicht *Den weledelen Heere de Breyne-Peellaert, herkozen als burgemeester der stad Dixmude*, dat plaatselijk uitgegeven werd.
- 17 *Tollens*: verwijst naar Hendrik Tollens (1780-1856), een van de Nederlandse auteurs die Doolaeghe bestudeerde ten behoeve van haar vorming als dichteres (Couttenier, 1997, 835). Van Duyse correspondeerde met Tollens.
- 20 *Daniel*: verwijst naar Van Duyses jongste zoon, Daniel Van Duyse (1852-1924), het petekind van Doolaeghe.
- 27 *Mr. Schinkel*: verwijst waarschijnlijk naar Adrianus Schinkel (1784-1864), drukker van beroep, wonende de Den Haag. Het *Journal de la Haye* werd vanaf 1830 door hem gedrukt. Dit was een Franstalige krant die financieel werd ondersteund door de Nederlandse regering. Van Duyse leverde (kritische) bijdragen aan deze krant om op deze manier de Vlaamsgezinde politiek te ondersteunen (Pauwels, 2002, 155). Het is onduidelijk op welk geschenk Doolaeghe in deze brief doelt.
- 31 *Handel*: Doolaeghe verwijst hier naar de zaak die ze nog altijd dreef, sinds het overlijden van haar vader in 1818. Als 15-jarige moest ze hierom haar onderwijsopleiding afbreken en haar moeder helpen in het bedrijf.
- 32 *Ongelukkige aardappelplaeg*: verwijst naar de "aardappelcrisis" midden jaren 40 van de vorige eeuw, toen door aardappelziekte aardappeloogsten verloren gingen met grote voedseltekorten in Noord- en West- Europa tot gevolg. In Vlaanderen kwamen hierdoor naar schatting 40.000 tot 50.000 mensen om het leven.
- 34 *Neering*: van nering: handel.
- 36 *Claeijs*: deze persoon is niet te achterhalen.
- 37 *Thielt*: verwijst naar het huidige Tielt, stad in West-Vlaanderen, ongeveer 30 km ten westen van Gent.
- 43 *Rampeling*: ellendige.
- 44 *Munt noch kruis*: in het geheel geen geld.
- 65 *Met wille en met er daed*: met wil en daad.
- 72 *Alle de andere lievelingen*: Florimond van Duyse (1843-1910): oudste zoon, Herman van Duyse (1847-1899): middelste zoon, Maria en Ada van Duyse: dochters, geboorte - en sterfdatum onbekend.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1856-03-31
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/342b
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 31 Maerte 1856

Hooggeachte Vriend,

5 Ontvang onze hartelyke gelukwenschingen over uwe nieuw behaalde zege in het concours voor het blyspel; dat vernemen wij met verrukking. Die klucht zoude ik hier gaerne zien spelen.

Hier nevens myn Zetternam vriend. Maer ik heb nog geen mare van het hof noch van den minister en moet hun nog schrijven; dus dat de voorrede nog niet mag gedrukt wezen zoo als die is, ook de lyste moet ik nog opmaken.

10 Ik dank uEd: duizendmael over alle de gedane moeite. Gaerne zoude ik alle de strofen behouden die nu in het werkje zijn ingelijfd. Eenige kleene veranderingen onderwerp ik aen uw wijs oordeel. Seisen was vrouwelijk en daerom heb ik de herhaling van het woord rust moeten in die strofe achter laten. Ik zal met genoegen de proeven ontvangen om nu te zien, en Mr Vanderhaegen denkelyk uitkiezen voor den drukker van het werkje. Men zou kunnen beginnen.

15 Indien uEd: zoo goed wilde wezen, lieve vriend van eens aen Dedecker te vragen of ik zoude mogen hopen op eenige gunst van wege het Koninglijke hof? Van Tollens heb ik nog geen antwoord en ken ook zyne wooneplaats niet; mogt ik zulks weten?

Binnen kort schryf ik per post

Vaerwel, vriend!

20

Vrouwe Vanackere

6 *Klucht*: het is niet te achterhalen naar welke klucht hier wordt verwezen.

7 *Zetternam*: verwijst naar Eugeen Zetternam (1826-1855), Vlaams schrijver en kunstcriticus. Daarnaast was hij ambachtsman: huis- en meubelschilder. Hij was afkomstig uit een verarmd kleinburgerlijk milieu. In zijn werk stelde hij zich sociaal geëngageerd op en kaartte hij sociale wantoestanden aan, zoals de slechte werk – en leefomstandigheden van de Gentse arbeiders. Ook was hij in deze tijd de enige taalminnaar die van mening was dat, voordat aan de taal van arbeiders gewerkt kon worden, eerst hun materiele voorzieningen verbeterd moest worden. Zetternam werd zeer gewaardeerd door zijn collega's, onder andere door Van Duyse. Als gevolg van Tuberculose kwam hij al jong te overlijden (De Nil, 2017). Na zijn dood nam Doolaeghe het initiatief om het achtergebleven gezin met drie kinderen financieel te ondersteunen. Daartoe schreef zij het gedicht *Ter nagedachtenis van Eugeen Zetternam, ten voordeele van Zetternams weduwe en weezen*, dat ze, met intekenlijst, rondstuurde naar vrienden om geld in te zamelen. Bij de publicatie in 1857 werd tevens de lijst van ongeveer 250 donateurs afgedrukt. Met deze actie vergaarde Doolaeghe ruim duizend frank voor de weduwe Zetternam met haar gezin. In het gedicht legde Doolaeghe veel emotie, waarmee ze de weeskinderen aansprak, aldus Van den Berg en Couttenier (2009, 380).

- 11 *Eenige kleene ... oordeel*: Dit verwijst naar de gewoonte die Doolaeghe had - dit is in meerdere brieven te lezen - om haar werk eerst ter goedkeuring naar Van Duyse te sturen, voordat het naar de drukker ging. Dit was met haar gedicht voor Zetternam kennelijk ook het geval.
- 12 *Seisen*: Het is in deze context moeilijk de betekenis te achterhalen. Seis kan een variant zijn van *cijns* met de betekenis 1)belasting, maar – dat is hier waarschijnlijk het geval – kan ook overdrachtelijk gebruikt zijn in de betekenis van 2) verplichting of 3) beloning.
- 13 *Mr Vanderhaegen*: een van de belangrijkste Gentse boekdrukkers van de negentiende eeuw. Désiré-Jean Vanderhaeghen (1797-1850) gaf literaire tijdschriften uit zoals *Bydragen der Gazette van Gend voor Letteren, Kunsten en Wetenschappen* (vanaf 1836), het *Nederduitsch Letterkundig Jaerboekje* (vanaf 1837) en *De Maetschappy der Vlaemsche Bibliophilen* (vanaf 1839), waar onder andere Rens, Blommaert, Snellaert en Van Duyse hun medewerking aan verleenden. Ook op persoonlijke titel lieten Van Duyse en Doolaeghe hun werk bij Vanderhaegen drukken. De drukkerij werd in 1850 overgenomen door Eugen Vanderhaeghen, neef van Désiré-Jean, maar bleef in Gent (Simons, 2013).
Denkelijk: vermoedelijk.
- 15 *Dedecker*: Pierre de Decker (1812-1891) was minister van Binnenlandse Zaken van België van 1855-1857. Zijn regering viel onder koning Leopold I.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1856-05-21
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/351
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 21 mei 1856

Hooggeachte Vriend,

5

Het is ook mijn wensch en wil dat de uitgave verschijne ten spoedigsten mogelijk; alle dage grieft mij de gedachte van die lange vertraging; maer ik ben langs alle zijden aen handen en voeten geboeid. Myn leven heeft nog nimmer zoo drukkend geweest en helaes: ik gevoel dat ik de rust noodig heb. Ik moet het roer van het schip wegen dat nimmer ophoudt voort te ijlen. Pharaïlde is naerstig en heeft
 10 het ook te druk om mij te kunnen ontlasten; mijne goede, beste Fannij bestuert den handel der merçerie en werkt als het rusteloos miertje, zy is nog zoo jong ik moet haer druk mede helpen en dan eindeloze pligtvervullingen van alle kanten! Wij hebben te weinig personeel om alles op gemak te doen, wat er door ons moet gedaen worden in de hoofdzaken, en mijn Bruno is vijand van vreemde menschen in te nemen.

15 Onze fabriek neemt zoo dagelijks toe in uitleveringen en de twee andere handels takken te gelijk. Wij stellen eene vier machien die binnen twee maenden zal bewerkstelligt worden om dat wij met de paerden niet genoeg kunnen fabriekeren. Ik vrees dat God nimmermeer mynen hartewensch zal vervullen. Ik vraag nogthans niet veel: een stuk brood en de rust en mijne vrije lier. Dat ware het heil van mijn leven. Het bestuer der handelszaken ontzie ik niet wanneer ik verpoozen moog. Doch, in
 20 Gods genade zal ik maer voort zwoegen; mijn leven zal toch niet lang zijn.

Gij ook, vriend, gij zwoegt voor uwe lievelingen: gij doet wel. Maer uwe groote bezigheden laten u toch alle dage rust; t is hetgene ik niet genieten mag. Ga voort, hooggeachte vriend, ik bewonder uwen vruchtbaren geest – uwen reuzen moed; telkens dat ik ergens uwe bekrooning of de uitgave van een uwer werken verneem, die blijmaer komt mij troosten en lacht mij toe als het lieve
 25 manelicht dat de baren des ramplings voor licht. Trouwens in mijne soms pijnlijke gedachten beschouw ik mijn zelve als de droeve bannelingen uit het rijk der letteren.

Myn hart heeft gesproken van de vriendschap, nu over de letterkunde.

Ik zal trachten te doen wat mogelijk is om de lyst te maken en alle andere verwachte inschrijven daer laten. Ook zend ik spoedig de proeve naar uwed: hier was een vriend van Mr Roggé en ik gaf dus
 30 met die gelegenheid mijne strofe mede; het was zeer diep in den avond ik kon geen brief meer klaer hebben. Voltrekken en honing trekken, vriend, dat is het zelfde rijm. Dat is aen uw wakker oog ontsnapt.

Om reden dat ik uwed: eens zal zeggen zal zoude ik nu liefst mijne strofe gezet hebben zoo als die is; ook de zin die ik er door wil doen verstaen is dat hij hier op aerde moet rust hebben, dat is
 35 hetgene de volgende strofe ook bediedt.

Ik juich uwe belangrijke mede kamping toe en wensch van harte den gelukkigen uitslag, dat verdient de werkzame reus der Vlaemsche dichteren. Had ik er tijd toe ik zou ook mij met harnas en degen wapenen en komen in het kamp vechten, al ware het maer om het getal te vergrooten. Is het eene ode of heldendicht dat uwed: zal op het getouw zetten? De fransche politiek zal het oog vesten
 40 op de stukken vrees ik. Alles, dunkt mij, doet ons zeer spoedig tot die tyden van dwang en drukking

weder keeren.

Arme Vlamingen!

Vrees niets, vriend, voor den vervolger in kwestie. Indien uwed: wil men zal nooit weten van waer uw gedicht komt: ik zal het tot Antwerpen bij Mr Thomée gecacheteerd toe te vertrouwen en die heer zal het uit die stad naer Brussel zenden; of wel ik zal het uit Brussel doen ingeven. Denkt uwed: dat
 45 het middel goed is, reken op mij. Of wil uwed: een fijnder toer gespeeld ik zou het dicht op mijn naem naer hem zelve zenden en vragen dat hij zich met de opzending belast en de eerste verzen daer van of de kenspreuk opgeven. Doe alles naer uw goed dunken

De nieuw-jaer van den kleenen Daniel zal in geen kinderdingen bestaen, ik heb iets gekocht dat van
 50 nut zal zijn voor zyn spaer geld.

Mevrouw VanDuijse zal denkelyk alle twee de leste potten met boter houden. Ik zal met gelegenheid de rekening afzenden, dat stel ik ook mede gedurig uit.

Mijn geheel gezin doet uwed: hartelyk groeten in wiens midden ik de gelukkigste der moeders ben. Jammer dat aen dat geluk de rust ontbreekt!

55 Vaerwel, Vriend, met uwe beminde echtgenooten en alle de kleene lieve huisgenooten die uwe stam takken vergrooten. Kus voor mij den geliefden Danieel en alle de broederkens en zusterkens mede.

Vrouwe Vanackere

60 Met genoeg zien ik dat de Minister uwed: weet te waerden naer verdiensten, en de keuze voor de Cantate dus, vereerend is voor uwen naem, dat doet ons allen te vrede zijn over DeDecker.

65 Bruno is raedsheere benoemd en kleene Robert heeft zijn debut gedaen op de piano in Concert voor de arme kinders; hij schynt aenleiding te zullen hebben voor het muziek

6 *Uitgave:* Doolaeghe verwijst hier naar de uitgave van haar gedicht *Zetternam*.

9 *naerstig:* naerstig: ijverig.

11 *Merçerie:* fournituren.

15 *Fabriek/handelstakken:* mogelijk wordt hier de kruidenierszaak en de boterproductie bedoeld.

16 *Vier machien:* (van *vuurmachine*) stoomwerktuig.

24 *Blijmaer:* blijbaar: heuglijk nieuws.

29 *Roggé:* verwijst waarschijnlijk naar Willem Rogghé (1824-1896) die deel uitmaakte van de maatschappij *De Tael is Gansch het Volk*, het genootschap dat zich met de bevordering van het Nederlands bezighield - dit genootschap werd in 1836 mede opgericht door Van Duyse. Rogghé was van beroep letterzetter, opsteller en later hoofdredacteur bij drukkerij Vanderhaegen. Hij richtte zich als een van de eerste drukkers in Gent op de Nederlandse literatuur. Zo gaf hij onder andere werken van Hendrik Conscience uit.

36 *Mede kamping:* Waarschijnlijk doelt Doolaeghe hier op een grote dichtwedstrijd die in juni/juli 1856 gehouden zou worden. Deze wedstrijd werd ter gelegenheid het 25-jarig jubileum van koning Leopold I, die sinds 1831 op de troon zat, georganiseerd. Dit jubileumfeest werd ook wel als *jubelfeesten* aangeduid. In de opdracht bij de dichtwedstrijd stond dan ook dat de koning bejubeld diende te worden. De Vlaamse schrijvers, onder wie Van Duyse, protesteerden tegen deze wedstrijd door middel van een Manifest, dat 28 mei uitgebracht werd. Hierin uitten zij hun protest tegen deelname, omdat in de afgelopen 25 jaar voor de Vlamingen een bestuur in eigen taal, met erkenning van gelijke rechten

naast de Walen, nog niet bereikt was. Dit Manifest deed veel stof opwaaien en een heftige polemiek tussen voor- en tegenstanders binnen Vlaamse kringen was het gevolg. Uiteindelijk wist de Grievencommissie onder leiding van minister De Decker de Vlamingen over te halen om deel te nemen aan de festiviteiten. Aan de dichtwedstrijd deden 156 Franse, één Duitse en uiteindelijk 87 Vlaamse dichters mee (Janssens, 2001).

43-48: Het was gebruikelijk dat de dichters die mee streden voor de medaille van 600 frank (of het equivalent daarvan in geld) anoniem meededen aan de prijskamp. Ze voorzagen hun gedicht van een kernspreuk en voegden in een gesloten envelop daarbij hun naam, adres en dezelfde kernspreuk. Voor de prijskamp waren er twee jury's: een voor de Franse dichters en een voor de Vlaamse dichters.

44: *Mr Thomée*: deze persoon is niet te achterhalen.

Gecacheteerd: dichtgelakt.

48 *Kenspreuk*: kenmerkende spreuk, motto.

62 *Cantate*: het is niet te achterhalen naar welke cantate hier verwezen wordt.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Datum: 1856-07-15
 Annotatie: De brief is door de bewaarder gedateerd.
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/356
 Plaats van aankomst: Gent

Mijn goede beste vriend,

Ik heb slechts eenige oogenblikken tijd om u geluk te wenschen over uwen schoonen zegepraël; mijn harte bonst van vreugde. Vaerwel, vaerwel

5 uwe oude trouwe vriendin

De prijsuitreiking van de dichtwedstrijd had nog niet plaatsgevonden (deze was op 22 juli 1856), maar kennelijk was al bekend dat Van Duyse samen met Jan van Beers (1821-1888) hier de gedeelde eerste prijs had gewonnen met zijn gedicht *Leopold, België 's vijf en twintigjarig Koning* (1856).

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1856-07-29
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/358b
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 29 july 1856

Hooggeachte Vriend,
 die van elke vrouw eene kroone verdiend!

5

Le style, c'est l'homme zegt ergens een verdienstige schrijver. Dit is eene waarheid en zoo danig eene waarheid, dat ik uwe hand erkend heb in het antwoord aen...

Bravo, beste vriend, dat heet ik regt ridderlijk zijn. Op een waerdigen, en piquanten toon hebt gy de vrouw verdedigd; dat verdiende de spotpoëet en menig een zal in den stilte lachen. Het is toch
 10 onvergeefelyk alzoo modder te werpen in het aengezicht der vrouw. Schoon ik nimmer op het denkbeeld ben gekomen om te durven het eerekrus vragen, heeft die spotterny mij kwaed gemaekt. Met fyne knepen hebt gy gegeesseld zonder genade. Ik breng u mijn harte dank over. Ik zal stil zwijgen en aen niemand mijn vermoeden zeggen.

Ik had eenige strofen ook ten antwoord vervaerdigd; maer zal nu die verscheuren; trouwens
 15 treffelyk zyn wij gewroken... Als wij in onze rangen zulke ridders tellen wy behoeven voor geen vijands knods immer te vreezen. Vriend de vrouw is u meer dan dank verschuldigd; zij moet u eer en eerbied bewijzen geheel haar leven lang.

Nog heb ik uw be kroond gedicht niet! Ik blaek van ongeduld. Mij dunkt dat het stuk VanBeers veel meer een poetisch verhael is, dan den waren dichterlijken vorm. Doch schoone gedachten en
 20 krachtige verzen ontbreken er niet aen.

Ik heb op weg geweest en zal eens ook mijn werkje afweven. Die stoffe is zeer rijk om behandeld te worden en het hart mag waarheid spreken.

Artevelde zal ik bewerken op nieuw, wanneer my het geluk eens wat vrije tyd brengt. Maer nu nog ben ik langs alle zyde gekoord en gebonden.

25 Myn lyst is by na by een gebragt voor Zetternam.

Onze kermis heeft mij nog meer achter uit gezet. Wy hebben Leopold gevierd. Er is een schoone stoet samen gesteld geweest met praelwagen enz en mijn liedje is gezongen geweest op de groote markt te midden dien stoet door menig vuldige stemmen en daer na aen het banket. Zeg, vriend, zyn
 30 de stadgenooten van [jean?] van Dixmude geene goede [tekst weggevallen] het [tekst weggevallen] heeft mij hoogst aengen[tekst weggevallen]ben de Vlamingen niet [tekst weggevallen] de Walen en franskillons zyn slecht[tekst weggevallen] kampstryd gekomen. Zulk een lauwer zou ik veeleer als eene oneer aenzien. Wanneer geheel de wereld u moet kennen als onbekwaem om een eersten prijs te verdienen is dat niet hoonend voor een schrijver?

Ja, vriend, uwe uitnoodiging is my lief, ik zal komen als God en de handel willen. Dertig jaren reeds
 35 voorbij, en ik kan niet geloven dat ik reeds zoo vele jaren heb voor by zien vliegen sedert dat de lieve zangster mij de lier geboden heeft. Ik geloof steeds myn hart dat gedurig zegt: "gij zijt nog jong zing en grijp de vedel., en ik vergeet dat ik reeds huwbare kinderen rond mijn tafel heb en dat ik eene halve eeuw tel. Goede God!

Mijne warme groetenis aen uwe beminde en alle uwe lievelingen, en omhels voor mij den kleenen

- 40   Danieel. Ik heb hier juist zulk eene kleene knaep rond mij die mij alle slag van vertelselkunst doet en mij verrukt en mij doet lachen. Ik bemin de kleenen.

Vaerwel vriend, wees gelukkig!

Vrouwe Vanackere

Vriendelijken dank over het liedje; haestig spoed, zelden goed.

- 4   *Die van elke vrouw eene kroone verdiend*: dit wijst vooruit naar de tweede en derde alinea van de brief.
- 6   *Le style, c'est l'homme*: uitspraak van de Franse bioloog Georg Luis Leclerc, graaf van Buffon (1707-1788), in zijn werk *Discours sur le style* (1753). De uitdrukking betekent zoveel als: de stijl van de schrijver is onlosmakelijk verbonden aan zijn persoonlijkheid.
- 8-13   Mogelijk doelt Doolaeghe hier op Jan van Rijswijk (1818-1869), dichter, dagbladschrijver en volksredenaar uit Antwerpen. Een schrijver met een niet onverdeeld goede reputatie, zo valt in *De Gids* (1884) te lezen: hij bespotten menigeen in zijn verzen, die hij in de krant plaatste. In tegenstelling tot het werk van zijn broer Theodoor (1811-1849), Vlaams en begaafd schrijver, werd over zijn werk dan ook vaak minachtend gesproken. Uit r. 9-14 valt op te maken dat Van Duyse opkwam voor een (onbekende) vrouw en speelde er een kwestie met het erekruis. Mogelijk gaat het hier om het gedicht (uit 1856) *Nog een rymken aen den Antwerpschen poet, die blij is omdat, zoo men zegt, letterminnende vrouwen ook 't kruisken dragen*. (ondertekend: eene vrouw – overdruk uit de *Beurzen-courant*). Bron: Micheels, 324.
- 21   *Mijn werkje*: het is moeilijk in deze context te achterhalen. Mogelijk doelt Doolaeghe op het gedicht *De schoone kunsten in Belgie, prijsvaers*, dat in 1857 uitgebracht zou worden.
- 23   *Artevelde*: In oktober 1846 werd in de schouwburg van Gent de opera *Jacques Van Artevelde* in vijf bedrijven opgevoerd (tekst Van Peene). Doolaeghe schreef op deze opera een gedicht, genaamd *Jacob van Artevelde* (1846), dat zij kennelijk opnieuw wil bewerken (Verspreuwen, 1846, 258).
- 26   *Leopold*: 21 juli 1856 was het feest van Leopold.
- 27   *Mijn liedje*: waarschijnlijk verwijst Doolaeghe hier naar haar gedicht *Leopold I, bij de 25^e verjaardag zyner Inhuldiging als der koning Belgen* (Diksmuide, 1856).
- 29   [jean] Deze term is in deze context niet te verklaren.
- 31-33   *Zulk een lauwer ... schrijver?* Doolaeghe doelt hier op het gegeven dat, bij de dichtwedstrijd ter gelegenheid van Leopold, er aan de Franse zijde door de jury geen eerste prijs werd toegekend - de Franse dichters Hymans en Victor Walton werden wel gelauwerd. Aan de Vlaamse zijde deelden Van Duyse en Van Beers de eerste prijs.
- 37   *Vedel*: oorspronkelijk peervormig strijkinstrument.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1856-08-02
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/362
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 2 oogst 1856

hooggeachte vriend,

- 5 Uw werk voor den Koning vind ik een uwer beste en aengenaemste. Er is veel meer poëzij in dan in het mede bekroonde, en van t begin tot het einde even krachtig in den verheven toon vol gehouden. Gaerne lees ik de strofe waer in gij zegt: wij stonden hand in hand geprest. Ik wensch u geluk met dat voortbrengsel, het is een star te meer voor uwe vaderlandsche kroon!
- Uw hekeldicht n° 2 kan u nog niet [locken]. Ik heb wel gelachen met:
- 10 gij zijt n'en jeun
- Goed zoo! Dat heeft de onvoorzichtige spotpoëet verdiend. Gij ziet wat de boterverkooper gezegd heeft? Maer alles moet stil gezwegen zijn, of het grapje zou zijn effect verliezen.
- Zie nu hier by, vriend, wederom iets die mij is gevraagd geweest ter loops door de hoofden van het bestuur en ik kon er niet aen weigeren, schoon ik niet weet waer om met kijken van het werk.
- 15 Het moet in druk komen; zie het nu als t ue belieft en zoo spoedig mogelijk. Ik heb moeten plat en verstaenbaer zijn voor het kinder begriip. Zeg mij of gij de gang goed vindt, en hoe gy over het stukje denkt?
- Myne warme groetenis aen Mevrouw VanDuijse, en tevens een warme wensch voor u aller geluk!
- 20 Vrouwe Vanackere

1 Oogst: oogstmaand augustus.

5 Uw werk: verwijst naar het prijswinnende gedicht *Leopold, België's vijf en twintigjarig Koning* (1856). dat Van Duyse schreef ter gelegenheid van het feest van Leopold in juli 1856.

6 Het mede bekroonde: Het mede bekroonde gedicht was afkomstig van Van Beers (1821-1888) *By de vyf-en-twintigste verjaring van 's Konings inhuldiging* (1856).

7 De strofe waer in gij zegt: wij stonden hand in hand geprest: In deze strofe van het gedicht *Leopold, België 's vijf en twintigjarig Koning* prijst Van Duyse de standvastigheid van de vorstenmajesteit, toen Affre viel:

"O, 't jaar dat Affre wreed zag vallen,

Verhaal de trouw van dat gewest!

Wij rezen als metalen wallen;

Wij stonden hand in hand geprest" (Van Duyse, 1882, vol 1).

Denis Affre (1793-1848) was aartsbisschop van Parijs en een van de eerste bisschoppen die oog had voor sociale kwesties. Hij kwam om bij de juni-opstand in 1848 toen hij probeerde te bemiddelen tussen de arbeiders en de gezaghebbers van de Tweede Franse Republiek.

- 8   *Star*: ster
- 9   *Hekeldicht*: Het genoemde hekeldicht is niet te achterhalen.

          Locken: (transitief werkwoord): lokken, iemand trachten over te halen bij hem/haar te komen. De context van dit begrip is niet duidelijk.
- 10   *gij zijt n'en jeun*: deze term is niet te verklaren omdat de context niet duidelijk is.
- 11-12   De toedracht van de kwestie is niet te achterhalen. Mogelijk wordt met de "spotpoëet" verwezen naar Jan van Rijswijck.
- 13-17   Het is niet te achterhalen welk (kinder)gedicht hier bedoeld wordt.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1856-08-10
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/363
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 10 oogst 1856

Hooggeachte Vriend,

5 Hier nevens bekomt uwed: de lijst; ik bid u zoo goed te zijn dezelve aen den drukker over te geven en nu zoo spoedig te laten drukken. Ik wensch eene proeve afgezonden te worden. Nog moeten er inschrijven hunnen lyst over zenden; wat er nog toekomt zal achter zenden. Heeft ued: zoo goed geweest de strofe te verbeteren, in welk ik spreek over de bie in vergelijking enz?

10 Den een of anderen tyd zal ik met Robet komen gedurende de vacance voor eenige dagen. Laet mij weten, vriend, of wij mogen uwe kinderen verwachten voor een tyd om hier de vacance te passeren. En wanneer zullen wy zoo gelukkig zijn uwed: of Mevrouw te mogen bezitten, laet mij ook die lieve tyding weten. Koom eens onze nieuwe fabriek zien, geen verfenfabriek maer chocorie fabriek. Ik zit tot over het hoofd in den handel gestoken. Wij doen van deze week onze eerste levering in Gend. Alles wat wy fabriekeeren is zoo aenstonds verkocht. Nog is onze vier machien niet op gedaen. Met de boter zal ik eens échantillon Dixmudsche chocorie koffy mede geven voor den keuken. Tegenwoordig
 15 wordt er veel [frande?] in gedaen en die is zuiver en goed. Laet mij als t uwed: belooft eens over komen wat gij aen den verfoeyelijken hebt voor een bijtend antwoord toegezonden ~~hebt~~. Dat is een verachtelyk mensch!! Een karakter, boos en kwaed.

Laet mij uw oordeel over het liedje toekomen en zeg my of ik een ander wil maken. Ik kan geen andere penne als de uwe erkennen in het eerste versje aen Van Ryswijck, dat is toch zonderling. Eene
 20 vrouw is het niet geweest. Wie verdenkt uwed: dan? Heeft Tollens ooit mijn versje aen hem toegezonden ontvangen? Ik heb 15 fr voor hem op de lyst genomen, is dat wel, vriend?

Pharaïlde en Fannij verlangen naer Maria en Ada. Laet ons toch iets weten over hunne komst alhier. Ook de andere kinderen zullen [ons] wel gekomen zijn.
 25 Ontvang, van myn Bruno, en alle de kinders onze hartelyke groetenissen voor u zelve en Mevrouw en ook de lieve kinders.

Vaerwel! vriend

Vrouwe Vanackere

4 *De lijst*: verwijst naar de intekenlijst ten behoeve van de weduwe Zetternam.

7 *De bie*: in de derde strofe van haar gedicht *Ter nagedachtenis van Eugeen Zetternam, ten voordeele van Zetternams weduwe en weezen* (1857) spreekt Doolaeghe van het “nyvere bietje” waarmee ze Zetternam vergelijkt. De strofe kwam er als volgt uit te zien:

[...]

“de lent mag t nyvere bietje wekken

Om rond te fladdren, vry voor smart:
 Laet ook den man voor geest en hart
 Vry oogsten in zyn eigen Eden
 Der Kunst! Verhoor zyn zielsgebeden!"

- 11 Chocorie: hier waarschijnlijk cichorei (ontleend aan het Frans chicoree). Bruno van Ackere had een cichoreifabriek.
- 14 *Echantillon*: proefmonster.
- 15 [*Frande*]: mogelijk te lezen als fraude: bedrog, hier met betrekking tot levenswaren (chicorei): toevoeging van goedkopere stoffen, zonder dat de consument weet dat de grondstoffen van het product zijn verwisseld.
- 16 *Verfoeyelijken*: het is niet te achterhalen naar wie hier verwezen wordt.
- 18 *Het liedje*: (vermoedelijk) de eerdergenoemde strofe (r. 9)
- 19 *Eerste versje aan Van Ryswijck*: Doolaeghe doelt hier mogelijk op een stuk van Van Duyse: *Antwoord van eene vrouw aen den volksdichter J. van Ryswyck, na't lezen van zyn dichtstukje: de Kruisjacht* (1856). Bron: Micheels, p. 325. Van Duyse reageerde, zo is te lezen in *De Gids* (1884), op een stukje van Van Rijswijck, getiteld *De Kruisjacht*, met het bovengenoemd gedicht, uit naam van een vrouw geschreven. Overigens reageerde Van Rijswijck hierop ook weer fel in een gedicht (Rooses, 1884: 42-96).

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1856-08-10
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/364
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude, 10 oogst 1856

[tekst weggevallen]riend,

- 5 [tekst weggevallen] een chargement voor af [tekst weggevallen] brief zal besteld worden. Ik bid uE tegen mijne quitance van 12 dezen te betalen [fyn 8].00 Dus eene bagatelle dat er over is welk ik zal aantekenen. Ik heb uw[e?] Kindergedichtjes vergeten te betalen, en ik denk er nog eenige te kunnen plaatsen.
- Uwed: zal ook mijne lyst over morgen per ijzeren weg ontvangen, als ook nog een brief.
- 10 uwed: is met groot eer uit den stryd gekomen
- Elk wil nu de beste wezen. Het stuk van VanBeers is een bloot verhael, zoo heb ik het geoordeeld en ik zie dat ieder alzoo er over denkt. Men heeft mij om het liedje een goede geestestrek gegeven in den Beurzen Courant en onze boter k[ooy]'s heeft het nu gedaen.
- Nu houd ik het nog in zal het niet op zenden zonder uw advis.
- 15 Ik teeken my weder om haestig

Vrouwe Vanackere

- 5 *Chargement*: vervoer, verplaatsen. Vanwege weggevallen tekst is de betekenis niet helemaal duidelijk.
- 6 *Bagatelle*: kleinigheid.
- 7 *Kindergedichtjes*: mogelijk wordt hier de bundel *Gedichtjes voor kinderen* (1849) van Van Duyse mee bedoeld.
- 9 *Ijzeren weg*: spoorweg, dus: per trein.
- 11 *Het stuk van VanBeers*: waarschijnlijk gaat het hier om het gedicht *By de vyf-en-twintigste verjaring van 's Konings inhuldiging* (1856).
- 12 *Geestestrek*: trek: (hier) kenmerkende eigenschap. Geestestrek kan in deze context worden omschreven als karakterisering.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1856-08-24
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/365
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 24 oogst 1856

Hooggeachte Vriend,

5 Myn Bruno, en Pharaïlde en Fannij die ook zoo levendig in mijne vreugd deelen over uwen schoonen zegepraël, doen mij voor ons allen een warmen handdruk ter gelukwensching bieden.

Voorwaer die vreugd spreekt luid! Een schoone dag voor uw hart en voor de vriendschap is aen de kim uws levens opgegaen, vriend. Uwe triumpf maekt mij gelukkig. November 1856 zal de dertigste verjaerdag onzen vriendschap wezen, en in die wijde tijdsruimte is er nog geen blijder oogenblik mij
 10 komen ophelderen. Wees, gelukkig dan in het eigen genot dat ik geniet en in het genot van uwe beminde Sophia op wiens hoofd uw glans ook schitteren moog. Laet mij uw bekroond gedicht spoedig genot toe komen. Ik bezit dat van VanBeers. Ik denk dat het uwe meer dichterlijk zal zijn, in wending en vorm.

Ik had een stuk aengelegd op het zelfde onderwerp en had reeds 12 strofen, doch altoos
 15 hindernissen om voort te doen; Ik zal met gelegenheid het trachten af te werken. Hier had men een feest te weeg gebragt ter eere van Leopold. Haestig moest ik een lied maken op den lesten oogenblik om gezongen te worden na het eindigen van den eere stoet der maetschappijen. Zie en oordeel, vriend, en laet mij, als t uE belieft, zonder een oogenblik te vertoeven toch weten wat er uEd: van denkt. Heb ik den echten trant van het lied getroffen? En zou uEd: mij raden het op te zenden naer
 20 de Decker onzen goeden besten Vlaming?

Ik zou het zenden om van den bundel deel te maken doch, zou geen deel willen hebben in de ver geldelijke vergelding. Wat zegt gij vriend? Spreek rond uit.

Wij hebben het genoeg gehad hier twee dagen lang den verdienstigen heer DeBacker van Bergen St Winocx te bezitten, gedurende de kermis. Dat heeft mij regt vergeestigd. Het is een
 25 gemoedelijke brave heer - een Vlaming van het oude ware bloed.

Vaerwel, hooggeachte vriend, omhels voor mij [tekst weggevallen] VanDuijse en den kleenen Danieel [tekst weggevallen] uwen.

[tekst weggevallen]! Ik wacht met omkeerenden post [tekst weggevallen] letterken antwoord.

30 Maria

Die reeds dertig jaren

De trouw der vriendschap kon bewaren

Voor wie heur bede omhoog klom

35 Gelyk voor t heiligst heiligdom

Zend my vriend het liedje te rug en zie of uEd: de correctien goed vindt.

- 16 *Een lied*: Doolaeghe doelt hier mogelijk op het gedicht *Leopold I, bij de 25^e verjaardag zyner Inhuldiging als der koning Belgen* (Diksmuide, 1856), waarover ze ook schrijft in een eerdere brief dd 1856-07-29.
- 23 *Bergen St. Winocx*: verwijst naar het huidige Sint-Winoksbergen, sinds 1658 Frans grondgebied.
- De heer DeBacker*: verwijst waarschijnlijk naar Louis De Baecker, Frans-Vlaamse schrijver, wonende de Sint-Winoxbergen. Geboorte- en sterfdatum onbekend. De Baecker schreef tussen 1830 en 1860 een drietal Franstalige studies over taal, letterkunde en geschiedenis. Hij was, evenals Van Duyse, lid van het *Tweede Nederlandsch Letterkundig Kongres*, opgericht in 1850 en behoorde tot “het Fransche departement van het Noorden (Frans Vlaenderen)” zo staat in de Eendracht (sept 1850) vermeld.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1856-09-07
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/366
 Plaats van aankomst: Gent

7 ^{bre} 1856

[tekst weggevallen] Vriend,

5 [tekst weggevallen]ntvangen wij met [tekst weggevallen] vreugde uwen kleenen herman, die nog zoo jong reeds de groote reis heeft afgedaen, en als het kind van liefde zich beminnen doet met den eersten oogslag. Uw liefeling zij dan welkom [aen?] ons hart en welkom in ons gezin, alwaer hij een broederken te meer is voor alle mijne kinderen en een kind te meer voor onze ouder liefde. Het is een lief bevallig knaepje, en zal zich hier in ons huis jonnen, en is reeds de kameraed van Robert en
 10 van Eugene. Wees volkomen gerust, vriend, het lief herremanneken heeft hier ook een vader en moeder, die hem omvleugelen [tekst weggevallen] alle zijne [tekst weggevallen] zorgen. [tekst weggevallen] zal hem ve[tekst weggevallen] wanneer de [tekst weggevallen] grootmoeder te bezoe[tekst weggevallen].

15 Wij hadden gaerne ten minsten een paer kinderen gehad, vriend. Ik kan uewed: niet zeggen hoe veel genoeg mij die belangrijke zending voorkomt en hoe zeer geheel ons gezin in die vreugde deelt. Mijn Bruno zal den kleene in byzondere zorg nemen en veel met hem in het mooi weder laten mede rijden voor zijne verkloeking. Wij zullen alles aanwenden om het beminnellyk knaepje aengenaem te wezen en te verlustigen

20 Ik zal van tyd tot schrijven [tekst weggevallen] beminnellyke [tekst weggevallen] wege myn lieven [tekst weggevallen]deren als mede [tekst weggevallen]ven; hare~~n~~ kleene~~n~~ [tekst weggevallen] de mijne; ik zal [tekst weggevallen] en waken.

Vaer wel, hooggeachte vriend, leef gelukkig!

Vrouwe Vanackere

1 ^{bre}: september.

6 *De groote reis*: Van Dendermonde (woonplaats Van Duyse) naar Diksmuide (woonplaats Doolaeghe), ruim honderd kilometer.

9 *Jonnen*: (van gunnen) hier: iemand welgezind, genegen zijn. Hij zal zich hier begunstigd voelen.

10 *Eugeen*: deze persoon is niet te achterhalen.

17 *Verkloeking*: het resultaat van iemand moediger, flinker (doen) worden.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1856-09-27
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/367
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 27 7bre 1856

Hooggeachte Vriend,

- 5 Mijn briefje dat ik sedert acht dagen uEd: toezond, is, hoop ik wel 't uwen geworden; het kondigde de gelukkige aenkomst aen van den kleenen Herman. De lieve knaep heeft ons onder alle opzichten zeer voldaan; hij ook heeft zich wel vermaekt met alerhande spel of bezigheid. Wat hem het meest scheen te behagen was de puiden vangst met Robert en andere speelmatten. Wij lieten ze hunnen lust voldoen, maer bewaekten de onbezonnen speelgasten.
- 10 Herman schynt een denkend wezen te zullen zijn, hij zal een ernstig karakter hebben, en schijnt een advokaten-geest in zich te besluiten. Zyn ligt begrip en snedige antwoorden zeggen my dat. God geve dat ik dien bevalligen knaep immer groot moge zien, versierd met de begaefdheid van den geest welke ik in hem veronderstel!
- 15 En, met den zwarten blik in de oogen
 Die tuijt van geest- en zielsvermogen,
 [Waert] hij hij vol eer op 's vaders spoor,
 gezeteld by s lands letterkoor!
- 20 Nu, hooggeachte, vriend, wij bespreken voor de toekomende vakantie nog eens dat dat aengenaem bezoek, en daerby ook het gezelschap der andere kinderen. Gy weet ik heb de kinderen lief en hunne komst is voor mij een vermaak te midden mijner groote bezigheden. Nu hebben wij het meisje van den advokaet Claereboudt, die de vakantie hier doorbrengt.
- 25 Zondag lest is Pharaïlde met herman naar Veurne vertrokken om hem, volgens wensch, by grootmoeder te brengen. De goede vrouw was vol blijdschap. Ik had haer geschreven toen herman hier aenkwam en s anderen daegs betuigde zy my in een spoedig antwoord al haar overgroot genoegen, en verlangen om den knaep te zien. Laet my weten als 't uE belijft op welke wijze uEd: herman zal afhalen. Koom langs Dixmude en doe ons dat genoegen vriend; ik verwachte een woordken deswege.
- 30 Ontvang de vriendelyke groetenis van mijn Bruno en de kinders voor u zelve en Mevrouw VanDuijse en omhels den kleenen Daniel voor mij wien ik ook eens verwachte om eenige dagen hier te huisvesten by zijne meter.

Vaarwel, hooggeachte vriend, wees gelukkig!

Vrouwe Vanackere

- 23   *Advokaet Claerebout*: Karel Claereboudt (1821-xx), advocaat en stadssecretaris van Veurne. Lid van de rederijderskamer *Arm in de beurs en van zinnen jong* te Veurne (Carlier, 2014).
- 24   *Veurne*: plaats in West-Vlaanderen, ongeveer 20 km ten westen van Diksmuide.
- Lest*: laatst; meest recent.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1856-10-03
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/368
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 3 - 8^{br} - 1856

hooggeachte vriend,

- 5 Ik hoop dat myne briefjes wel te huis zijn gekomen; de lange stilzwijgenheid doet mij vermoeden dat uwed: en Mevrouw misschien een uitreisje waert gaen doen. Nu schryf ik, in de hoop dat mijn briefje zal kunnen door uwed: ontvangen worden. Daer wij wanhopen uwed: te mogen ontvangen om den kleenen herman te halen, laet ik weten dat de advokaet Claereboudt van Veurne mij gisteren gezegd heeft dat hy toekomende weke naer Gend kooft. Dat ware een allerbeste gelegenheid om herman
- 10 mede te komen. Indien het volstrekt te laet is om uwed: zelve nog te komen, vriend, schrijf zoo seffens naer grootmoeder om uw gedacht mede te deelen nopens zijn vertrek.

Ontvang van ons allen de vriendlijkste groetenis en bewijs van hoogachting, voor u zelve, voor Mevrouw, en de kleenen

Vrouwe Vanackere

1 *8bre*: oktober.

11 *seffens*: tegelijkertijd.

Nopens: omtrent.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1857-01-08
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/379
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 8 januarij 1857

Hooggeachte vriend,

5 Dierbaer is mij uwe hartelyke brief geweest, daer ik er uw hart en uwe vriendschap in las zoo
 gemoedelijk en zoo oprecht zoo als ik voor dertig jaren die leerde kennen. Mijn hart was trots op die
 betuiging van vaste vriendentrouw, en tevens door eene zalige zelfvoldoening geroerd bij het gevoel
 dat ook in zyn diepsten grond die eigen trouw steeds verder wortel vatte. Ja, vriend, dertig jaren
 sluiten reeds een band dien het graf zelve niet zal verbreken. Dankbaer herinner ik mij uwe hulprijke
 10 hand die mij ter letterbaen geleidde, en ik zegen de vriendschap die de poëzij ons mocht baren. God
 verleene U en mij eene langdurige genieting in het bezit van haren troost en hare onkrenkbaerheid!
 En moge die heilige vriendschap dan tot onze kinderen overgaen en voortleven toen wij reeds
 hooger zijn opgevaren!

15 Dat vraag ik dikwerf in stilte aen den heer des heeren. Hoe vaak droom ik my in de toekomst, en
 wensch ik vurig alle onze lievelingen goeden uitslag en geluk op de levensreis! Ik zou ze allen willen
 groot zien en in hun welvaren genieten. Met kleenen Daniel ben ik veel bekommerd; die jonge knaep
 zweeft gedurig voor mijn geest, en ik beloof mij er zoo veel goeds van dat ik god vraag om den
 lieveling te zien opgroeien tot mannejaren. Laet mij dat kind eens een groot man zien, zeg ik, en dan
 ben ik bevredigd. De tyd vervulle dien vurigen wensch!

20 Nu heeft mijn hart tot u gesproken, vriend, tot Mevrouw VanDuijse wend ik mij en bied haer uit
 den grond van dat hart de oprechte gelukwenschen aen voor haer eigen welstand en het volkomen
 heil van haer lief gezin.

25 Komen wij al spoedig tot de letteronderhandelingen. Van den pennestrijd met den vijandigen
 doktor weet ik niets. Laet zijne pijlen maer op uw hoofd nederstorten. Hij zal den reus toch geen
 muis maken, en het kwaed straft altoos zich zelve. Spreken wij liever van uwe: Bewaerschoolen, dat
 stuk bevalt elken kenner, en men schijnt u zo veel te meer toe te juichen daer het zoo klaer en
 verstaenbaer afloopt. Gij ziet, vriend, dat gij hier nog te vroeg gekomen zijt om in verheven
 godentael tot het volk te spreken; men kan uw vlucht niet achtervolgen. De na komeling zal het
 doen. De heer Vervier verjongd; zijne poëzij is weder ontwaekt met nieuw vermogen. Zijn dichtjes las
 30 ik gaerne. Myn gelegenheids versje heeft niet befallen, beters had ik niet in portefeuille voor papa
 Rens. Altoos, aen handen en voeten geboeid! Alle dagen vermenigvuldigen mijne groote bezigheden.
 Mijn tijd zal eindlinge voorbij zijn en mijne lier [vermoed?] geraken. De zucht naer rust slaapt nooit
 in mijnen boezem en echter wordt die nooit verhoord. De lust van myn leven de lieve poezij schijnt
 myn [dak?] te willen vluchten.

35 Ik dank u wel hooggeachte, vriend, over uwe goede bezorgdheid voor Zetternam. Alles is klaer: er
 moeten aen zommige inschrijveren meer dan een exemplaar gezonden worden. Maer voor allen
 beschik ik maer een exemplaar hoe veel zij ook geteekend hebben, ten zy degene die er eenige meer
 gevraagd hebben. Dus raed ik boven de inteekenaren, 100 er meer te drukken, en voor elk die voor
 ten minsten 5 fr geteekend heeft een exemplaar in extra schoon papier, en boven dit alles begeer ik

40 er 25 exemplaren op best papier voor mij. Men gelieve mij eene gedrukte kopie te zenden van de lyste ik zal de personen opgeven waer ik zelve niet gemakkelijk kan doen ontvangen. Er zou nog moeten eenige woorden in de voorrede gesteld worden om den heer Verhaeghe te bedanken voor zijne edelmoedigheid in het goedkoop afdrukken van het werkje.

45 Gelief mijn Zetternam nog eens na te zien om er de vlekken uit te verdrijven. De heer de St Genois heeft niet ingeteekend, de heer Vervier ook niet. Doch, my dunkt dat ik nog al wel heb ingezameld. Had ik tyd gehad om naer den heer Deperceval nog eens zelve te schrijven ik zou veel meer gekregen hebben.

50 Ik zend hier bij een stukje goud, en verzoek mama VanDuijse voor kleenen Daniel iets te koopen dat het kind kan aengenaem wezen van speeldingen, en hem te zeggen dat het zyn nieuwjaer is van zijn meter. Ik hoop den lieveling welhaest te mogen omhelzen en u allen te zien. Toch ja, ik zal mij van den keten een poos los maken – en rust genieten in uw gezin. Vaerwel waerde vriend, wees gelukkig te midden uw lief huisgezin en laet de ondankbare wereld va[ren?]. De huishemel is alles.

55 Wij bespreken tegen de vakance de komst van eenige uwer kinderen waer onder de zwartoogige Herman, dat is moeders levend beeld.

Ik teeken mij hartelijk

uwe oude trouwe vriendin

Vrouwe Vanackere

Ik houde nog 2 boter potten in kelder voor Mevrouw, indien het haer aengenaem is.

23 *pennestrijd*: de toedracht van deze kwestie is niet te achterhalen.

25 *Bewaerschoolen*: verwijst mogelijk naar *Volksleesboek voor middelbare en lagere scholen en Vlaemsche huisgezinnen* (1854) van Van Duyse en Dautzenberg.

29 *Vervier*: Karel Vervier (1789-1872), schrijver, behorende tot de groep Vlaamse dichters waartoe ook Van Duyse en Doolaeghe behoorden. De gedichten waarop Doolaeghe doelt, waren niet te achterhalen.

30 *Gelegenheidsversje*: het is onduidelijk welk gedicht hier bedoeld wordt.

Papa Rens: Frans Rens (1805-1874), Vlaams schrijver en medeoprichter van het *Nederduitsch Letterkundig Jaerboekje* (1834), een jaarlijkse bloemlezing van gedichten in almanakvorm. Hiervan zat hij in de redactie tot zijn dood. Dankzij hem kon Doolaeghe in deze almanak meer dan zestig gedichten publiceren.

32 *Eindilinge*: (van eindeling): op of aan het einde.

44 *St Genois*: Jules de Saint-Genoix (1813-1867), Belgisch historicus, bibliothecaris en katholiek-liberaal politicus. Gemeenteraadslid te Gent. Hoewel hij van Franse afkomst was, zette hij zich in voor de Vlaamse taal. Dit deed hij als lid van de Academie Royale de Belgique (1846) en in 1851 als medestichter van het Willemsfonds, een organisatie die de belangen van het Nederlandse taal behartigde.

46 *De Perceval*: Armand de Perceval (1818-1869), Belgisch politicus: radicaal-liberaal volksvertegenwoordiger en gemeenteraadslid te Mechelen. Hij maakte zich sterk voor de belangen van de Vlaamse arbeidersklasse.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1857-02-13
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/380
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 13 febr 1857

Hooggeachte vriend,

5 Gij zyt gelukkiger dan ik; myn hart zal te Kortrijk zijn, en ik zal van verre in die plechtig oogenblikken
 deelen. Wees zoo goed uit mijn naam een eere dronk voort te stellen aen onzen taelbroeder, de held
 van het feest. Ik zal er ten minsten vertegenwoordigd zijn door mijn vriend. Kortryk, het lieve Kortryk
 heeft zoo veel aenlokkelykheid voor mij, en echter de pligt houdt mij thuis geketend! Daer licht zoo
 10 veel poetisch voor mij in den schoot van Kortryk. Hofman, en Palfijn; de wieg van mijn echtgenoot,
 mijn eermetal daer toegereikt; de groeningsche velden, Bernaerd en Delacroix myne vrienden daer
 ontslapen! alles wekt my daer het diepste gevoel. o, Kon ik tyd vinden, ik zou aen al die ryke stoffe
 putten om een gedicht te maken. Wat ik thans niet doen kan, vriend, vervul gij dat met eenige
 warme improvisatie aen het banket. Uw geest zweeft zoo gemakkelijk in de sfeer der gedachten.
 Vaer wel, op uwe reis! God beware U! En zend mij ten troost al spoedig uw gedicht over. Ja, donder
 15 maer tegen de bastaerds van het vaderland, tegen de verdrukkers! Guerre au Flamand is een lief
 vers; ik heb het in 't wekeblad doen over nemen.

Met ons allen gaet het God dank! allerbest. Ik doe duizend hartelyke groetenissen van mijn besten
 Bruno en de kinderen.

20 Voor den keuken van de goede Mevrouw VanDuijse zal ik zorgen al spoedig; gelief h.[z?] voor mij
 de hand te drukken, en omhels de kleene knaep, Danieel, voor mij en al de lieve kinderen.

Zetternam zal al spoedig verzonden zijn

Vaer wel, hooggeachte vriend!

Vrouwe Vanackere

25

Wy werken met de vier machien zonder ophouden, en alles wordt spoedig verkocht, bedenk hoe
 mijn werk gedurig aangroeit, en tevens van geheel het gezin. Myn Bruno laet de accouchementen
 achter om wat meer te kunnen te huis zijn en een oog in 't zeil te houden in de fabriek.

5 *Kortryk*: huidig Kortrijk, plaats in West-Vlaanderen.

7 *Taelbroeder*: Hendrik Conscience (1812-1883), Vlaams schrijver, werd in januari 1857 benoemd tot
 arrondissementscommissaris in Kortrijk. Op 15 februari 1857 kreeg hij een feestelijk banket
 aangeboden. De feestcommissie bestond, naast de belangrijkste overheden van het arrondissement
 Kortrijk, uit kunstenaars en letterkundigen (Rotterdam, 1857, 24).

- 9 *Hofman*: Jan Hofman (1758-1835), geboren en overleden te Kortrijk, toneelschrijver en dichter. Na zijn overlijden schreef Doolaeghe een gedicht *Treurzang op het afsterven van den dichter J.B.J. Hofman* (1835) en behaalde hiermee de eerste prijs bij het genootschap *Kruisbroeders*, waarvan Hofman sinds 1780 lid was geweest. Bij deze dichtwedstrijd stuurde Van Duyse, in plaats van de voorgeschreven treurzang, een rijmloos gedicht op: een opvallende afwijking van de traditionele genre-indeling. Dit gedicht beloonde de jury met een eervolle vermelding.

Palfijn: Jan Palfyn (1650-1730), geboren te Kortrijk, was heelmeeester en anatoom. Het ontwerp van de parallelle verlostang staat op zijn naam. Het lofdicht *Palfyn* (1849) dat Doolaeghe schreef, is een ode aan deze arts.

- 10 *Eermetal*: de prijs die Doolaeghe voor de treurzang uitgereikt kreeg, zie toelichting bij r. 10.

Groeningsche velden: bij Kortrijk gelegen.

Delacroix: mogelijk verwijst Doolaeghe naar Antoine Delacroix (1785-1851), politiecommissaris te Kortrijk, die tevens bekend stond als schoonschrijver en graveur en actief was als voorzitter van de "gilde van rhetorica".

Bernaerd: deze persoon is niet te achterhalen.

- 15 *Guerre au Flamand*: gedicht van Van Duyse (1857).

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1857-04-29
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/389
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 29 april 1857

Vriend VanDuijse,

- 5 Ik had het rekeningske der boter te zamen gevoegd met hetgene ik aen de famillie Verplanke geleend had, en daer voor een mandaetje getrokken, en nu verneem ik te laet dat zij het geld by uE niet hebben kunnen brengen, en ook dat mijn pakje voor uE bestemt nog niet is over handigd. Ik haeste mij spoedig spoedig om 200 franks over te zenden, het effektje valt op einde dezer 278.00. Ik heb geen banknooten meer, en hoope dat uE zal gelieven 78 fr er bij te leggen. Ik zal de nota der
- 10 boter afsturen, en dat wel aen den genadigsten prijs.
- Laet toch het effektje niet weder om keeren vriend, uE zal my groot plaisir doen. En mogt het ergens niet passen door dien de tyd zoo kort is, ik voeg een briefje hier by voor den heer Snoek die het zal verschieten.
- Al spoedig schrijf ik eene lange reeks vriend.
- 15 Hartelyke groete voor u en uwe beminde en alle de lievelingen

Vrouwe Vanackere

- 5 *Famillie Verplanke*: deze familie is niet te achterhalen.
- 6 *Mandaetje*: machtiging.
- 12 *Snoek*: uitgever en drukkerij Snoeck-Ducaju te Gent. Deze bestond sinds 1804.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1857-06-26
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/391
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 26 juni 1857

Hooggeachte vriend,

5 Ik dank uEd: duizendmael over de hulde welke uwe kundige veder mij wel gelieft te bewijzen. Ik ben
 hoogst gevoelig aen zoo veel aendenken van uwen 't wege; maer dat erkentelyk gevoel gaet bij mij
 altyd met eene nieuwe smart gepaerd, en ik treur als eene verlatene die hier en lied ontnomen is en
 bitter schreid om het verloren zanggenot!

10 Vergeet niet, vriend, mij op te teekenen op de lyst van inschrijving voor Tollens ten minste voor 5
 fr.

Ik moet uEd: veel geluk wenschen over uwen gedurigen voortgang op de eerebaen. Ook verneem
 ik met buitengewone voldoening de goede studielust van Florimon, dat geeft vadervreugd en moed
 in het vervullen van vaderlijke pligten. Ik verlang om kleenen Danieel te zien, en hope toch misschien
 nog van dezen zomer dat genot te smaken. Wij hadden ook gehoopt Mevrouw VanDuijse te zien, die
 15 zoo naer aen de duer was.

Hartelijken dank over de vertrouwelijke voorzorg. Ik zal op mijne hoede wezen. Verplanke en zijne
 familie waren medelijden waardig: ik kon geen hulpe weigeren al voorzag ik ook dat ik geen
 wedergave moest verwachten.

20 Van den minister Dedecker heb ik op 26 mei een eigenhandigen brief ontvangen, en zeer vleierend
 voor mij geschreven. Ik had hem geschenk gedaen van Zetternam.

Bij ons gaat alles allerbest; van alle kanten gedurige presse en werk, voor ons alle gader. Onze
 handel is nog de helft vergroot, bedenk hoe veel te meer slavernij voor mij!

25 Ontvang van mijn echtgenoot en kinderen de vriendelyke groetenissen voor u zelven en Mevrouw
 VanDuijse en alle de lievelingen. Van uwen echtstam. Wij hopen van de kleenen te vacance te
 ontvangen gedurende den tyd van uitspanning. Misschien koom ik dan ook eens over met Robert.

30 En nu nog iets: De heer Vanheste heeft van mij eene kwytance van 52 fr. ik bidde te willen hem dat
 betalen het is een arme Duivel die het noodig heeft en die Gend bewoont. Morgen zal hy daer omme
 komen denk ik [tekst weggevallen] op uwe rekening afteekenen, en het [tekst weggevallen]n 14
 dagen maer doen ontvangen. [tekst weggevallen]n mij met de gewone hoogachting [tekst
 weggevallen]ndschap

Vrouwe Vanackere

Robert gaet wel voort in het muziek.

5 *Hulde:* de toedracht van deze hulde is niet te achterhalen.

- 9   *Tollens*: Hendrik Tollens overleed in 1856 te Rijswijk. Van overheidswege werd er een inschrijving uitgeschreven voor een nationaal monument dat in Rotterdam zou komen te staan. *Carel Withuys* (1794-1865), Nederlands schrijver en dichter, initieerde echter los daarvan een inschrijving voor een gedenkteken in Rijswijk. In het gehele land werden acties gevoerd en ook rederijerskamers kregen de vraag hieraan mee te doen. Verschillende dichters schreven een gelegenheidswerk voor dit doel. Zo bracht Van Duyse in 1857 het gedicht uit: *Tollens herdacht in België*.
- 12   *Studielust*: Florimond van Duyse studeerde rechten aan de Universiteit Gent.
- 26   De heer *Vanheste*: deze persoon is niet te achterhalen.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1857-08-16
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/394
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 16 oogst 1857

Hooggeachte,

- 5 Het verheugt mij dat ik de brave echtgenoot van mijn hoogachten vriend de gelegenheid heb kunnen aanbieden om eene goede dienstmeid te bezorgen, die onder myne oogen gediend heeft en mij ten vollen voldeed. Ik wensch haer geluk er mede en wensch dat zij even te vreden mogt zijn over haer werk en gedrag. Zij heeft ons verlaten om den overlast van werk en het deed mij veel pijn.
- 10 Ik dank uwed:, vriend, over uw leste briefje en men is langs deze kanten reeds bezig om de penningen te vergaeren. Er is geen groote haest dunkt my om de fonds overte zenden dewyl er zoo veel is gedaen geweest en dat men niet alles te zamen mag geven, om er goed gebruik van te doen maken. Zoo ben ik van gedacht de geheele somme te verschieten en te doen bezetten om er het jaerlijks inkomen er van te genieten, ten einde het kapitaeltje niet worde opgemaakt. Zoo het schijnt heeft de weduwe niet veel aanleg; ik zal nog ~~over~~ eens over na denken en wensch ook uw advis te
- 15 hooren.
- Ik kan niet zeggen hoe veel vreugd het mij gebaerd heeft mijn liefste doopkind, den bevalligen Danieel te mogen zien en omhelsen. Het is warelyk een kleen engeltje dat mij uitermaten bevalt. Die sprekende blauwe oogen en dat breede verheven voorhoofd voorspellen ons verstand en genie. Geluk vriend met den lieveling! De hemel beware u dien schat tot geluk van het stille ouderlyk leven.
- 20 Ada had ik zoo gaerne ten onzen gehouden, laet haer eens by ons wat huisvesten en met mijne kinderen verzusteren. Ook Maria verwachten wy nu met Florimon en Herman; hunne slaep plaetsen zyn reeds bereid. Wy verlangen hunne komst.
- Vaer wel hooggeachte vriend, groet voor my uwe beminnellyke vrouw en omhels den kleenen Danieel en alle de lievelingen voor ons allegader. Vaer wel en zij gelukkig!
- 25 Vrouwe Vanackere

12 *Bezetten*: in het geval van geldzaken: de beschikking houden over.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1857-09-15
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/396
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 15 7^{br} 1857

Hooggeachte vriend,

- 5 Heden ben ik god dank! te Kortryk gelukkig aengekomen; ik ben by onzen* ouden braven vader en in den schoot mijn[en] lieve familie. Ik denk donderdag avond of vrydag morgen bij uw: te zijn. Heden by mijn bezoek te Rousselaere bij den heer president Orij heb ik moeten beloven in het feest der vriendschap dat aldaer zal plaats hebben tegen woordig te wezen. Ik heb nog meer gedaen: ik heb beloofd dat uw: daer ook zal tegen woordig zijn, en dat wij zullen te zamen uit Gend er naer
- 10 toe gaen. Het zal een zeer belangrijk feest wezen, onder andere zullen daer tegenwoordig zijn de heeren Croquinson van Kortryk Conscience Renier, Schelpe énz énz énz. Mevrouw VanDuijse zoude de wenschen volmaken indien zij ook met hare tegenwoordigheid geliefde het banket te vereeren. Laet mij een woordken wegens uwe beide voornemen weten eer ik naer Gend kome, vriend. Florimon heb ik nog 't onzen gelaten hij is er zeer geerne en rydt alle dage uit naer buiten met mijn
- 15 echtgenoot.
 In de hoop uweds alle te zamen welhaest te mogen in den huize groeten, teeken ik mij met hoogen eerbied, en biede myn vriendelijke groete aen Mevrouw VanDuijse

Vrouwe Vanackere

- 20 Het zal een zeer belangryk feest wezen

7-9 *Rousselaere*: De huidige plaats Roeselare, gelegen in West-Vlaanderen, ongeveer 50 km ten westen van Gent en 20 km ten noorden van Kortrijk. Hier werd op 20 september een banket gehouden dat door de Roeselaarse rederijderskring *De Vriendschap* aangeboden werd aan Conscience. Dit gebeurde op initiatief van Frans Blicq (Wervik, 1805-1880), voorzitter van *De Vriendschap*, en Pieter Renier (1793-1859). Renier, afkomstig uit Deerlijk, was Vlaams dichter, toneelschrijver en kostschoolhouder. Hij was nauw verbonden met de Gentse schrijversgroep. Renier en Blicq zorgden ervoor dat Conscience, die in februari tot arrondissementscommissaris van Kortrijk benoemd was, in september in Roeselare uitgenodigd werd. Tijdens dit banket pleitte Pieter Renier voor de verdediging van de Vlaamse taal onder het motto: "Godsdienst, Vaderland, Moedertaal": een verstrengeling van deze drie.

President Orij: deze persoon is niet te achterhalen.

- 11 *Croquinson van Kortryk*: deze persoon is niet te achterhalen.

Schelpé: deze persoon is niet te achterhalen.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1857-08-16
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/397
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 23 7^{br} 1857

Waerde Vriend,

- 5 Te Rousselaere is het banket zeer levendig geweest: veel volk, kostelijk eeten en drinken en veel geestigheid en vooral broederlykheid het was een recht Vlaemsch feest. Er waren tegenwoordig de heeren: Conscience Renier Vader en Zoon, Croquinson Schelpe stichter der Maetschappij Angillis. Blik was er niet. De laureat is een jongeling die ver zal gaen; hij heeft moed, goeden smaek studielust en veel oordeel. De heer Orie heeft eerst het woord gevoerd met veel gemak en klaerheid.
- 10 Dan verscheide andere heeren. Conscience heeft dan het woord genomen over den yver der Maetschappij de vriendschap, haer doel, en hare oefeningen Dan aover den laureat. en dan heeft hij wel een ½ ure over mij gesproken en eene gelykenis by gebragt met de Duitsche en fransche vrouwen in dien ~~zyn~~ zin dat ik by de oefening der Dichtkunst nog eene zware taek voel op mij wegen namelyk den handel enz enz. In beide improvisatien heeft hy uitgemunt en de zale dreunde van
- 15 handgeklap. en bravos! Dan heeft hy uw vers gelezen en wederom herhaling van handgeklap en bravos. Gij vriend, gij ontbrak daer; allen hebben uwe afwezigheid bejammerd. Van ten twee uren na middag tot den 8 uren s' avonds heeft het feest geduerd en zonder het vertrek der convois zaten wy er nog in volle vreugd. Dien dag zal ik nooit vergeten. De heer renier las ook een vers. Ik ben belast van Vader en Zoon [Calenbert] uuwed: duizend mael te danken over de eer hen aengedaen; het zijn
- 20 zeer heusche menschen die hun wereld kennen.
- Onze voiture heeft ons komen afhalen en ten 12 uren snachts was ik thuis. Nu wat anders vriend; ik beklaeg ten hoogsten dat ik maer zoo lang 't uwen ben geweest. Ik die zoo graeg by u en de uwen ben!
- Zorg voor mijn Robert als t u belieft, ik hoop dat hij braef is.
- 25 Indien het muzeken nog niet toegekomen ware gelief zoo dra te schryven aen Mr Maskelier-Buijse te Kortryk uit mynen naem, ik heb het gekocht by hem. Dat zal de wellust der kinderen wezen.
- Ik heb van Robert een briefje ontvangen hy zou geerne de roode vischjes hebben van Rousselare gelief hem te zeggen dat zij die naer hier gaen zenden, en dat alles wel gaet. Als Mr Feijs naer Gend komt hy zal Robert komen halen. De knaep mag een bolleweereid koopen naer uw goed dunken; wy
- 30 zijn te vreden dat zyn portret gemaekt zij en danken u over alle de vriendelijke bezorgdheid. Laet hem met Mevrouw VanDuijse by den heer [Terswiel?] mede gaen.
- Wij waren d'ackoord over de cantate maer er is een sporte in t wiel gevallen. Myn goede Bruno wil niet geloven dat elk den styl niet zal raden. Ik heb omgewerkt en de mate behouden; tracht de verbetering te doen, vriend, en zend mij al spoedig het weder! Laet ons dan getween werken en
- 35 getween winnen? Kan het lukken: voor uwe brave goede weerhelft een schoon juweel! en een voor mij! Wat zegt gij daer van?
- V: B.. Zij vragen wat veel van de ooringen, Fannij zou dan liever eene garniture hebben van goud met ooringen en broche. Mevrouw wille zoo goed wezen den prijs te vragen, ik zal haer zeer dankbaer wezen.

40 Florimon heeft hier zeer content geweest en ging bedrukt voort. Indien uE denkt gehachte vriend dat herman vreemde lucht noodig heeft laet hem met Robert mede komen hij zal hier leeren.

Omhels voor mij den braven kleenen liefeling Danieelke, en alle de uwen. Myne byzondere erkenenis voor uwed: en de goede vrouw over het hartelyk onthael. Per naesten blijve ik wat langer als God wil.

45 Vaerwel! en zij gelukkig!

Vrouwe Vanackere

Myn Bruno en de kinderen doen hunnen vriendengroet aanbieden.

50

Sophijs moeder heeft hier geweest en doet haer veel groetenissen het gaet heel wel met haer

7 *Stichter der Maetschappij Angillis*: Ange Angillis (1830-1870), notaris te Rumbeke en archivaris van Roeselare en betrokken bij de Vlaamse Beweging, stichtte in 1853 de letterkundige maatschappij "De Vereenigde Vrienden". Deze maatschappij bracht de bundel *Rumbeekse Avondstonden* (1857-1858) uit waarin, naast werken van Antillis, bijdragen van Blicke en Snellaert (onder pseudoniem) en minder bekende schrijvers uit Rumbeke opgenomen waren.

Renier vader en zoon: De zoon van Renier: Aloïsius Renier (geboorte- en sterfdatum onbekend) was, evenals zijn vader, lid van de rederijkerskring *De Vriendschap*.

8 *Laureat*: Mogelijk verwijst Doolaeghe hiermee naar Ferdinand Callebert (1831- 1908), geboren in Roeselare, kunstschilder en (later) directeur van de *Stedelijke Academie voor Schone Kunsten* in Roeselare. Hij werd in 1856 laureaat met een grote onderscheiding voor een van zijn schilderwerken. In 1857 werd hij wederom bekroond als tweede in de Grote Prijs van Rome. Later werd hij bestuurslide van *De Vriendschap*. Zijn vader, Ferdinand Callebert (geboorte en sterfjaar onbekend) had eveneens een grote culturele interesse en was betrokken bij de stichting voor Bouw- en Tekenkunde..

9 *De heer Orie*: deze persoon is niet te achterhalen.

17 *Convois*: konvooi. Hier: stoet van voertuigen.

19 *Vader en zoon Calenbert*: zie boven bij r. 8

25 *Muzeken*: de taalbank biedt geen verklaring voor dit woord. Mogelijk doelt Doolaeghe hier op "muzieken": muziek, een instrumentaal werk of een muziekinstrument.

Mr Maskelier-Buijse: deze persoon is niet te achterhalen.

28 *Mr Feys*: deze persoon is niet te achterhalen.

29 *Bolleweerd*: wereldbol

31 *Den heer [Terswiel]*: deze persoon is niet te achterhalen.

32 *Cantate*: In 1857 deed Doolaeghe mee aan een dichtwedstrijd, uitgeschreven door de *Koninglyke Maetschappij der Schoone Kunsten en Letteren*, te Gent. Haar inzending betrof de cantate *De Schoone kunsten in België*. (Cantate nr. 8 met de kenspreuk *Gy zyt het, die ons hart veredelt en verheft enz.*). Overigens werd tijdens een vergadering van deze maatschappij op 17 November 1857 de uitslag bekend gemaakt: Doolaeghe had met deze cantate de eerste prijs gewonnen. De cantate werd in 1858 uitgegeven in Gent (Rotterdam, 1857, 184).

37 *V:B..*: Deze afkorting is niet te achterhalen in deze context.

Garniture: geheel van voorwerpen, in dit geval sieraden, die bij elkaar horen

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1857-10-05
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/399a&b
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 5 8bre 1857

Hooggeachte Vriend,

5 Onze Robert is onder het vaderdak gelukkig wedergekeerd, het harte voldaan van uw lief onthael en
 bezorgdheid om den kleenen knaep by uitstek te voldoen. Hij kan niet ophouden van vertellen en
 vraegt al wanneer wij nog eens zullen gaen. Hij is escamoteur geworden, en ten hoogsten verblijd en
 fier over het geschenk van Mevrouw VanDuijse; iedereen moet zijn fyne kunste zien en bovendien
 10 voor geld. Ontvang, waerde vriend, de warme erkentenis van mijn Bruno en van mij over alle uwe
 liefderijke bezorgdheid voor dat kind en al het genoeg die uwe lieve echtgenoot hem heeft
 gelieven te verschaffen. Ook dank ik Mevrouw zeer vriendelijk over den gentschen sukade koek.
 Mijne zuster is even gevoelig aen haer [geschek] en belast mij ook veel erkentenis te bewijzen.
 Robert zegt mij dat jufv Maria reeds te huis is, en ik had haer toch zoo gaerne gezien! Pharaïlde dacht
 haer naer Veurne te gaen halen in de meening dat jufv Maria daer den ganschen winter ging zijn, en
 15 hier door stelde zij de reis uit tot ik te huis was. Wij hopen haer te zullen met de eene of de andere
 gelegenheid voor eenigen tyd te mogen ontvangen, zulks verlangen wij allen.

Mevrouw VanDuijse gelieve alles aen te teekenen wat zij voor wasschen enz enz voor Robert heeft
 uitgegeven. Wy zijn zeer content over zijn portret; het is wat stuersch doch gelijkend. Laet op mijn
 kost het protetje van Danieelke maken vriend, dat zal mij zoo voldoen dat ik den lieven knaep bij mij
 20 heb. Gij weet ik bemin de kinderen en dan nog mijn liefste doopkindje waer mede ik zoo hoog loop.

Fannij is te huis en wat wij gekozen hebben is zeer wel; de eerste voyageur van Gend die komt zal
 het geld u brengen voor die te betalen; ik dank Mevrouw nog maels voor hare gedane moeite. De
 diamanten zal ik verwachten met gelegenheid.

25 Nu over de cantante; die gaet hier nevens, belieft alles wel na te zien, vriend, en zend het pakje op
 aen zijn adres; die heer zal er wel voor zorgen.

Myn Bruno blyft aen zyn gedacht houden, doch wat ik wensch wil hij ook niet weigeren. en wat zou
 ik u kunnen weigeren? Dus is de koop toe geslagen en rond uit aengenomen.

Bij eene nadere overdenking dacht ik dat de toonkunst en dichtkunst en welsprekenheid, ook niet
 mogten vergeten worden. Zou er niet moeten over den algemeenen schilderschat van Belgie
 30 gesproken worden in rasse uitstorting van gevoel of aendoening? De vlaemsche eigenaerdigheid die
 zoo merkwaardig is zou eene schoone stoffe kunnen bezorgen voor eene strofe. Er zyn zoo vele
 groote mannen in ons Belgie geweest, en dus kan de schilderkunst zeer zaekrijk bewerkt worden. Dit
 zijn eenige bemerkingen welke ik aen uw goed oordeel onderwerp, vriend, gij verstaet beter de
 bewerking der cantate dan ik.

35 Met verhoogde ziel en zinnen
 wy die godsvrucht nog beminnen.

Dat is duizende keeren gezegd geweest; ware eene andere wending niet beter:

Daer ontroert het schoon de zinnen

Dat natuer en kunst doet minn[en]

40 Dat ons de natuer doet minnen

uEd: zal het wel vinden.

Ik werk aen Godelieve en Artevelde, doch slechts kan dat zijn by avond en dan nog laet. Zend mij uw artevelde en alles wat ik nog niet ken van u. Ook over Tollens van Bogaers enz enz.

45 Ik zie gaerne in u, geachte vriend, die altyd voortdurende yver en werkzaamheid die u in den letterhemel hemel plaetsen; maer wat ik niet gaerne zie dat is dat dien trek naer eenzaamheid en onlust voor de wereld, dat is toch al te filosoofsch en zulke gedachten geven aanleiding tot eene te sombere levenswijze. Blyf dan uw geestigen aerd bewaren en leef voor alle de dierbaren die u omringen en voor uwe vriendin. Wy vorderen in jaren, maer wy worden weer jong in onze kinderen en leven in hen.

50 Vaerwel, hooggeachte vriend, breng aen uwe beminde echtgenoot mijn hartelyke groeten en bewys van eerbied over en omhels den kleenen Danieel voor mij en alle de uwen. Myn Bruno en de kinderen laten u allen groeten van harten.

Vrouwe Vanackere

!

7 *Escamoteur*: goochelaar.

12 *Mijne zuster*: het betreft Sophia Doolaeghe (xx-1865), de enige zuster van Doolaeghe.

21 *Voyageur*: reiziger, hier waarschijnlijk op te vatten als: koerier.

25 *Die heer*: in deze context niet te achterhalen.

27 *De koop*: in deze context niet te achterhalen.

42 *Godelieve*: waarschijnlijk verwijst Doolaeghe hier naar het gedicht *Sinte Godelieve, Vlaemsche legende uit de XIde eeuw* dat ze in 1862 zou uitbrengen.

Artevelde: mogelijk doelt Doolaeghe hier op hetzelfde gedicht, waarvan ook sprake was in haar brief dd 1856-07-29.

43 *Uw artevelde*: Van Duyse was bezig met zijn werk *Jakob van Artevelde* dat hij in 1859 zou uitgeven en waarvoor hii de vijfjaarslijkse staatsprijs voor de Vlaamse Letterkunde zou ontvangen.

Tollens van Bogaers: Adrianus Bogaers (1795-1870), taal- en letterkundige afkomstig uit Den Haag. Als vriend van Tollens schreef hij een dichtstuk genaamd *Tollens* in 1857, het sterfjaar van Tollens (Vroon, 2008).

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1857-10-05
 Annotatie: De datum is afgeleid van de voorgaande brief dd. 1857-10-05. De codes zijn van een serie 399. Dwars op de brief is een regel geschreven die onder markering is toegevoegd. De beoogde plaats is onduidelijk.
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/399c
 Plaats van aankomst: Gent

Vriend,

De cantate is er veel mede verbeterd, ik had gaerne nog de twee stop verzen:

- 5   zinnen
          en beminnen er uit gezien.

De welsprekendheid is ook waardig een plaetsje te hebben, dunkt mij. Doch, kan er uit blijven. De algemeene schilderschat van België had meer belangrijk geweest, in korte uitstorting van gewaerwording of gevoel.

- 10   De heer Hallart schreef mij al twee keeren om eene levenschets, doch ik stel dat in uwe handen, gelief gij er een verslag van te maken, vriend, en schryf mij zoo seffens wat ik doen zal; de dame kooft naer Gend zou zy voor mij haer portret in licht schildering niet willen laten maken? Dat ware mij aengenaem: haestig geschreven.

- 15   Vrouwe Vanackere

Ik zend morgen voor het jaerboekje: De openbare aenbesteding der arme disch genoten in Belgie.

*Weustenraad schreef fransch?

- 4   *Stop verzen*: een stopvers is een dichtregel die qua betekenis niets toevoegt.
- 10   *De heer Hallart*: kennelijk wonende in Saint-Josse-ten-Noode, zie brief 1857-10-22.
- 11   *De dame*: in deze context is het onduidelijk om welke dame dit gaat.
- 17   *Het jaerboekje: De openbare aenbesteding der arme disch genoten in Belgie*: kennelijk was het gebruikelijk dat schrijvers aan dit jaarboek bijdroegen door de inzending van een gedicht.
- 19   *Weustenraad*: mogelijk verwijst Doolaeghe hier naar Theodoor Weustenraad (1805-1849), Nederlands dichter die in het Nederlands, Frans en Maastrichts dichtte. Na de Belgische Revolutie profileerde hij zich als pro-Belgisch dichter in Luik en Brussel. Hij werd meerdere malen bekroond voor zijn werken.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1857-10-08
 Annotatie: De datering van de maand oktober is herleid uit de inventaris van Bracke
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/400
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 8 —^{bre} 1857

hoog geachte vriend,

- 5 Zoo even verneem ik uwe aankomst te Veurne, ik stel mijne ~~vee~~ reis uit, om uEd: te verwachten.
 Doe my het genoeg een wordeken te schrijven met wederkomende diligence.
 Zij welkom in onze streken en koom hier zoo spoedig mogelyk huis vesten!
 Florimon was gisteren marktdag mijn sekretaris; hij stelt het hier goed en wel.
- 10 Vaerwel, vriend, tot wederziens

Vrouwe Vanackere

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1857-10-22
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/401
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude, 22 8bre 1857

Hooggeachte Vriend,

- 5 Myn Bruno was heden bij den heer Florimon te Veurne, die zeer welvarend is en hoogst blyde was die kennis te zien. Vriend, wees zoo goed mij den dienst te doen naer den heer Hallart te Schaerbeek, een afschrift te zenden van de levenschets, het is zoo lang dat ik het dien heer beloofd heb voor mevrouw Brunsberg die nu in Mechelen is, en hij wacht van naer Mechelen te gaen; doe dat als t uEd: belieft.
- 10 Die heer heeft mij al zoo dikwerf geschreven.
 Ik heb met gelegenheid uwed: myn versje gezonden: De aen besteding der armen: het is bestemd voor het jaerboekje. Zeg mij uw gedacht daer over.
 Zend mij ook wat uwed: beloofd heeft van uwe werken die ik nog niet ken; ook over Tollens van Bogaers.
- 15 Bij de levenschets zou er moeten eene nota zyn van hetgene ik uitgaf. Indien uwe bezigheden het niet toe lieten, vriend, wees zoo goed de note te rug te zenden, ik zal die in 't nette stellen. Men verlangt dat de opgave gedaen worde waer en in wat stad de werkjes gedrukt zijn en in wat tydslijs. Men is er haestig mede, die dame wacht er naer.
- 20 Ik, eindige onder vriendelijke groetenis voor u zelve, de lieve echtgenoot, en kleenen Daniel en alle de lievelingen
- Vrouwe Vanackere
 adres: K: Hallaert
 St josse ten Noode 72
 25 Molenstraet.

- 8 *Mevrouw Brunsberg*: deze persoon is niet te achterhalen.
- 17 *Tijdslijs*: de Taalbank geeft geen verklaring voor dit woord. Mogelijk wordt hier bedoeld op iets in de betekenis van 'tijdslijn'.
- 24 *St josse ten Noode*: verwijst naar het huidige Saint-Josse-ten-Noode, een van de 19 buurtschappen geannexeerd aan Brussel. Aan de andere kant grenst Saint-Josse-ten-Noode aan Schaarbeek.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1858-04-17
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/412
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 17 april 1858

Vriend Prudens,

5

Ik kan uEd: niet zeggen hoe veel grondloos verdriet ik te doorworstelen heb en hoe veel moed er mij noodig is om den stryd te doorstaen. Geen huisselijk verdriet, neen! Ik heb het gelukkigste gezin der wereld, maer buiten huize stroomt mij veel lyden tegen, namelyk van uit het gezin van mijne zuster: Een verkwistende zoon en de zwakheid zyner moeder baren mij al die smart en die moedeloosheid die het leven verbitteren en te niet doen. Verwonder u dit niet zoo ik schijnbaer dood ben. Ik ben, ja, dood voor de letterkunde, en voor de levensvreugde. Menige dag ziet my mijne tranen verkroppen en verduiken, en mijn hart gedurig weenen! Daer by ben ik overstroomd van werken en zorgen, en daer om is de beker van het lijden niet minder vol. De oude dag, de dag van rust zoude mij moeten naderen en die stille rust is gedurende mynen levensloop alle mijne hoop geweest; maer het lot beslist er anders over: Myn nujaers tyd zal geene bloemen dragen: de doornen van de smart alleen schynt in mijnen levenstuin te willen bloeien! De tyd van verbeelding en toekomst is verdwenen! dat krachtig raedsel voor het dichterlyk hart, de lust ~~tot~~ voor het goede en schoone, heeft voor mij dat ziele leven niet meer in gelyk voor dezen, en ik vraag dikwerf myn zelve of ik wel immer in eene wereld van verbeelding en lust geleefd heb? Goede God!

20

'T is alles wat ik zeggen kan, vriend. Myn hart is overlast, en het moet zich uitstorten.

Sedert zoo lang [nu 4 mei] was dit briefje tot hier voltrokken, en zond het uEd: niet toe vriend. Myn hart is tegen woordig niet minder aen gedaen, en toch ik moet verzen schrijven: ik kan het niet weigeren.

25

Koom mij te stede vriend, het is hoogst noodig, en wil toch die misgeboorte helpen verbeteren. De ministers komen: het zal een groot feest wezen. Ik ben zeer ongerust dat ik niet zal klaer zijn. Ontzeg my uw vrienden dienst niet.

Als uEd: mij weder schryft gebaer niet dat ik van droefheid of verdriet sprak. Ik moet veel verduiken om geen dubbele smart op te wekken. Alle moed ontbreekt my bijkans De nieuw jaer heb ik nog niet gezonden voor kleenen Daniel. Dat vergeet ik niet.

30

Doe myne hartelyke groete aen Mevrouw en lieve kinderen. Mogten wy u beider zondag op ons feest ontvangen het ware troost en blydschap voor mij, en voor allen harts genoeg.

Vaerwel, vriend.

35

trek my uit de onrust om een wordeke te schrijven of ik zal mogen op uEd: rekenen voor het gedicht tegen donderdag

Vaerwel hooggeachte vriend
 Vrouwe Vanackere

- 9 *Een verkwistende zoon*: de zus van Doolaeghe, Sophia Doolaeghe, kreeg met Carolus van Ackere (1805-1853) een zoon, Alfonsus van Ackere (1837-1872). De vader Carolus was dus al overleden op het moment van schrijven.
- 12 *Verduiken*: verbergen.
- 15 *Nujaers tyd*: de Taalbank geeft geen verklaring voor dit woord. Het woord “nieuwjaar” werd in het middelnederlands gespeld als “nieujaer”: waarschijnlijk is “nujaers tyd” hier een afleiding van.
- 24 *Misgeboorte*: hiermee doelt Doolaeghe vermoedelijk op de zoon van haar zuster.
- 25 *Een groot feest*: Het betreft hier het feest ter gelegenheid van de aanleg van een spoorlijn die voerde van Lichtervelde tot Oostkerk. Zondag 9 mei 1858 reed de locomotief voor het eerst en vervoerde het konvooi veel vooraanstaanden. Een van de haltes was Diksmuide, hier was tevens het hoogtepunt van het feest, dat twee dagen duurde. De ministers van Openbare Werken en Buitenlandse Zaken waren hierbij ook aanwezig. Doolaeghe schreef voor deze gelegenheid een gedicht *De yzeren spoorbaen ingehuldigd te Dixmude, op den 9 mei 1858*.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1858-05-06
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/413
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 6 Mei 1858.

goede beste vriend,

- 5 Ontvang duizend mael mijne warme bedanking; het doet mij goed dat uEd: over dat papieren kind nog àl te vrede zyt; ik was er mede verlegen hoe alles aen een te krijgen in myne bekommernissen en ziels verdriet. Zend my als t u belieft de strofe welk ik zond en het woord Moloch heb ik nu achter gelaten om dat gebruik verouderd is, doch de zefde zinspeling blyft.
 Morgen na noen ontvangt uE de proeve.
- 10 Wy allen zyn hoogst blyde om de komst van de goede Mevrouw VanDuyse en den kleenen liefeling. Wy verlangen! En hopen dat Mevrouw zal ons vergezellen op het bal. die zeer luisterlyk zal wezen. Het feest belooft veel vreugde.
 Mevrouw zou best zaterdage langs Brugge komen op Thourout en lichtervelde en te lichtervelde op het convoi gaen naer Dixmude. Men heeft myn echtgenoot verzekerd dat het convoi al in werksaemheid is dat Mevrouw zaterdage kan mede komen. En ware het zake het te lichtervelde niet konde zyn Mevrouw ga tot rousselare mede en stap daer af en ga by den heer Billon fabrikant in garen met myne complim[x] De dochter jufv Natalie komt ook naer t onzen en uEd kan dan gezamentlyk met diligence komen s avonds ten 8^e uren komt die hier aen,
 Wy verwachten met veel voldoening uwe wederhelft, vriend, en myn doopzoon.
- 20 Vaer wel, Vaer wel, en geniet allen zegen met de uwen

Vrouwe Vanackere

- 5 *Dat papieren kind*: het is onduidelijk op welk werk Doolaeghe hier doelt.
- 7 *Moloch*: [Kanaänitisch-Fenicisch-Carthaagse godheid](#), aan wie mensen werden geofferd. In de Bijbel wordt hij beschreven als een afgod: het offeren hieraan werd streng veroordeeld.
- 13 *Thourout*: huidig Torhout, ca. 14 km ten noorden van Roeselare.
Lichtervelde: plaats, gelegen tussen Roeselare en Torhout.
- 16 *heer Billon*: deze persoon is niet te achterhalen.
- 17 *De dochter jufv Natalie*: deze persoon is niet te achterhalen.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1858-08-27
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/416
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 27 oogst 1858

Vriend Prudens,

- 5 Pharaïlde en Fannij zullen u komen bezoeken; misschien zijn zij reeds bij uwd: in huis, dat hoop ik. Nu vriend, tracht die twee goede kinderen in Gend eenig aengenaem tydverdrijf te bezorgen; ook zy zijn gewoon even als ik aan de dagelyksche slavernij van den handel en het doet mijn harte goed zoo zij kunnen wat uitspanning genieten! De vriendelyke Mevrouw VanDuijse zal ze dat genot bezorgen; zij toch is de goede moeder die in alle omstandigheden bereid is om vrienden dienst te bewijzen.
- 10 Pharaïlde heeft van H Ed. raed en daed noodig. Mevrouw gelieve in alles te doen gelyk voor eigen.

Vriend, ik dank uwed: duizend mael over uwe hartelijke uitnoodiging naer de Gendsche kermis: dat aendenken behaegde mij, ik was er hoogst gevoelig aen, doch, eene groote neerslagtigheid deed mij de antwoord uitstellen. Binnen mijn gezin heb ik geluk en genot; maer ter zijden mijn huis woont mijn nameloos verdriet, dat ik zelfs voor echtgenoot en kinderen verduik. Dikwerf zeer dikwerf ben ik

15 moedeloos. Verwonder u dit niet vriend zoo ik soms met de zelfde bezorgdheid uwed: niet spoedig antwoord.

Wat zal ik doen tegen 21 7bre? Zoudt ge my geen ongelijk geven dien lauwer te komen halen?

Ik verwacht een wordeken van uwed:

- Het huwelyk van Pharaïlde voorspelt ons veel goed, Prundens dat lieve kind dat ik dien lieven naem
- 20 deed geven, is een braef werkzaam jongeling, van een goedig karakter en goed begrip. Ik hoop dat hij het geluk van mijne goedige Pharaïlde zal kunnen volmaken. Zulke huwelijken die door het hart en niet door het goud geschikt worden, zijn vereenigingen die God en niet de menschen versmelten. Zoo wensch ik het!

- Maria en Ada verwachten wij voor geheel den tyd der vacance, zonder eenig uitstel, dat hoop ik
- 25 van uwe vriendschap. Gij weet, vriend, de kinderen zijn mijn lust en leven!

Over Florimont kan ik niet genoeg spreken. Die knaep zal ten vollen aen uwe verwachting beantwoorden; het is een beminnelijk jongeling geworden, en zal voor de kunsten en wetenschappen opgroeijen.

- Vaerwel, vriend Prudens, vele aengename dingen aen uw beminnelijke wederhelft en vele kusjes
- 30 aen den kleenen Danieel. Ik zal voor hem mede brengen als ik koom.

Vaerwel, vriend

Vrouwe Vanackere

- 17   *Lauwer*: 20 september werd het vijftigjarig bestaan gevierd van de *Koninklijke Maatschappij van Schoone Kunsten en Letteren* te Gent. Er was een muzikale sessie met een bekroonde cantate – wellicht de cantate, waarvoor Doolaeghe in 1857 bekroond was.
- 19   *Huwelijk Pharaïlde*: de huwelijksdatum is niet te achterhalen.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1859-04-27
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/429
 Plaats van aankomst: Gent

27 april 1859

Vriend VanDuijse

- 5 Hier bij eene banknoote van duizend franks, maakt nu te zamen dat ik zend, 1500,00

betaal mijn mandaet	580,00
en een ander die u zal gepresenteerd worden	<u>256,00</u>
	836,00

- 10 Daer op zal den heer Vanheste Desmet u brengen h[x] = 29. Wil mij het groot plaisir doen, die fransche banknoten met omgaenden post weder te zenden als ook het overige in banknoten tot de som 708,00

Ik zal die hoogst noodig hebben morgen avond. Zorg toch vriend.

Ik ben hoogst ongelukkig en heb veel verdriet door het ongelukkig gezin dat uwed kent.

- 15 Veel groetenissen aen mevrouw VanDuijse

Vrouwe Vanackere

*Ik reken vriend op uw goede zorg dat ik de wa[erde?] zal ontvangen zoo spoedig

- 10 *De heer Vanheste Desmet*: waarschijnlijk de heer Vanheste uit Gent. Deze persoon is niet te achterhalen, zie ook brief dd 1857-06-26.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1859-05-12
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/432
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 12 mei 1859,

Vriend Prudens,

- 5 Als men morgen met mijne kwijtance komt van den union wil zoo goed wezen te zeggen dat gij nog de volle somme van mijne klanten niet ontvangen hebt en dat zij nog eenige dagen zouden wachten en de kwyntance houden.
- Ik moet er bij zenden en de winkeliers Bekkens en Deraedt hebben eenige dagen langer gevraagd.
- Ik zal naer den union ook heden schrijven, en vragen dat zij de kwyntance in portefeuille houden.
- 10 Haestige groete

Vrouwe Vanackere

5 *Union*: deze unie is niet te achterhalen.

8 *Winkeliers Bekkens en Deraedt*: deze zijn niet te achterhalen.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1859-06-16
 Annotatie: In de linkerbovenhoek staat geschreven (vermoedelijk door ontvanger):
 ontvangen Ju 17 donderdag omtrent 3 uur
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/437
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 16 juni 1859,

Vriend Prudens,

- 5 Men zal uit Antwerpen naer uE morgen opsturen f 4000 voor mijne rekening, over uitgewisseld papier. Ik heb op 18 dezer een wissel te betalen in Gend die zoude geprotesteerd worden indien den 17 's avonds het geld daer niet gedregen ware, om dat ik dien geaccepteerd heb. Het is eene zaak van groot belang. Wees dus zoo goed vriend toch zonder uitstel morgen avond die 4000 te behandelen van mijnen 't wege aen: Den heer Julien Provoost rue St Sauveur à Gand en wil zoo goed wezen den wissel mij op te sturen. Ik betrouw op uwe goede zorg of die van, Mevrouw VanDuijse die zoo goed zal wezen hoop ik te helpen bezorging bieden.

10 Zet het geld over vriend aen Mr Provoost zoo als het van mij direkt naer uE gezonden ware als t uE belieft.

- 15 Vele hartelijke groetenissen aen uwe beminde en uwe lieve kinderen Een kus voor Danieelken,
 Vrouwe Vanackere

5 *f 4000: franks*

6 *Geprotesteerd: geëist.*

7 *Gedregen: verbuiging van het werkwoord gedragen.*

9 *Den heer Julien Provoost: deze persoon is niet te achterhalen.*

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1859-06-17
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/438
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 17 juni 1859,

Vriend Prudens,

5 Vergeef mij zoo ik uEd zoo lastig val, in dit oogenblik.

Wil zoo goed wezen by den heer Provoost nog heden te gaen in persoon en hem te zeggen dat ik u geschreven heb dat ik morgen naer u 18^{den} het geld zal zenden om den wissel te voldoen bij hem van Vier duizend franks, in den na middag of tegen avond.

10 uEd: heeft maer 3000 ontvangen van den heer Rhomie maer hij zal nog duizend achter zenden; maer de heer Provoost moet dat niet weten.

Indien die 1000 franks te laet kwame hij zoude mogelijks doen protesteren vraeg hem dat hij dat toch niet doet en zeg dat gij nog duizend van mij verwacht in den loop van den dag.

En wil hij reeds de 3000 op voorafgaende betaling nemen presenteer het vriend, en zorg toch als t uEd belieft

15 Vrouwe Vanackere.

9 *den heer Rhomie*: deze persoon is niet te achterhalen.

Afzender: Doolaeghe, Maria
 Ontvanger: Duyse, Prudens van
 Plaats: Diksmuide
 Datum: 1859-06-19
 Taal: Nederlands
 Bewaarplaats: Universiteitsbibliotheek Gent
 Signatuur: 3093/439
 Plaats van aankomst: Gent

Dixmude 19 juni 1859,

Vriend Prudens,

- 5 Ik denk dat uE reeds uit Antwerpen 3000 ontvangen hebt of misschien 4000 duizend. Doch ik twyfel of het meer zal zijn als 3000. Dus zend ik uE dezen na middag met ijzeren weg duizend franks nog; ik moet er nog wat bij vergaren om te kunnen zenden.

- 10 Ten strengste genomen mag men maer morgen het protest doen; ga toch bij den heer Provoost om hem te spreken, en als uE zoude de 3000 fr hebben presenteer die tot dat de andere duizend in komen en zeg dat ik die zend per ijzeren weg. En blyft hij tegenhouden vraeg aen welken duerwaerder hij het gaet geven en vraeg dezen lesten dat hij het protest uitstelle tot na den vier uren in tusschen zal uE het geld ontvangen.

Zorg toch vriend, in onze belangen!

Vrouwe Vanackere

Ik heb meer dan verdriet en meer lijdens dan immer iemand geleden heeft.

Bibliografie

Algemeen:

Branden, F. van den & Frederiks, J. "Biografisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde (1888-1891)." *Dbnl*. 2003.

http://dbnl.nl/tekst/bran038biog01_01/bran038biog01_01_0020.php#a0020 (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Harvard College Library. "Full tekst of Bibliographie Nationale." *Archive.org*. z.j.

https://archive.org/stream/bibliographiena00molegoog/bibliographiena00molegoog_djvu.txt (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Instituut voor de Nederlandse taal, "ANW Algemeen Nederlands Woordenboek," *Anw*, 2016,

<http://anw.inl.nl/search> (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Instituut voor Nederlandse Lexicologie. "De Geïntegreerde Taalbank." *Gtb.inl*. 2007-2010.

<http://gtb.inl.nl/> (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Toussaint, R. "Maria Francisca Doolaeghe." *Geneatnet*. z.j.

<http://gw.geneanet.org/rtoussaint2?n=doolaeghe&oc=&p=maria+francisca> (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Van Dale. "van Dale." *Vandale*. 2017. <http://www.vandale.nl/opzoeken> (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Wikipedia. "Adélaïde Dufrénoy," *Wikipedia*, 2016,

https://en.wikipedia.org/wiki/Ad%C3%A9la%C3%AFde_Dufr%C3%A9noy (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Wikipedia. "Armand de Perceval." *Wikipedia*. 2016.

https://nl.wikipedia.org/wiki/Armand_de_Perceval (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Wikipedia. "Pieter Jan Renier." *Wikipedia*. 2016. https://nl.wikipedia.org/wiki/Pieter_Jan_Renier

(geraadpleegd op 20 mei 2017).

Wikipedia. "Ferdinand Callebert." *Wikipedia*. 2014.

https://nl.wikipedia.org/wiki/Ferdinand_Callebert (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Wikipedia. "Florimond van Duyse." *Wikipedia*. 2017.

https://en.wikipedia.org/wiki/Florimond_Van_Duyse (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Wikipedia. "Fraude." *Wikipedia*. 2017. <https://nl.wikipedia.org/wiki/Fraude> (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Wikipedia. "Geschiedenis van Sint-Winoksbergen." *Wikipedia*. 2016.

https://nl.wikipedia.org/wiki/Geschiedenis_van_Sint-Winoksbergen (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Wikipedia. "Jules de Saint-Genois." *Wikipedia*. 2017. https://nl.wikipedia.org/wiki/Jules_de_Saint-Genois

(geraadpleegd op 20 mei 2017).

Wikipedia. "Leopoldsorde (België)." *Wikipedia*. 2016.

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Leopoldsorde_\(Belgi%C3%AB\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Leopoldsorde_(Belgi%C3%AB)) (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Wikipedia. "Moloch (god)." *Wikipedia*. 2016. [https://nl.wikipedia.org/wiki/Moloch_\(god\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Moloch_(god)) (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Wikipedia. "Pieter de Decker." *Wikipedia*. 2016. https://nl.wikipedia.org/wiki/Pieter_de_Decker (geraadpleegd 20 mei 2017).

Wikipedia. "Saint-Josse-ten-Noode." *Wikipedia*. 2017. <https://en.wikipedia.org/wiki/Saint-Josse-ten-Noode> (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Wikipedia. "Teisterbant," *Wikipedia*, 2016, <https://nl.wikipedia.org/wiki/Teisterbant> (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Wikipedia."Theodoor Weustenraad." *Wikipedia*. 2014. https://nl.wikipedia.org/wiki/Theodoor_Weustenraad (geraadpleegd op 20 mei 2017)

Brieveneditie:

Ackere, M. van, geb. Doolaeghe (1850). *De Avondlamp*. Gent: gebr. De Busscher.

Ackere, M. van, geb. Doolaeghe (1858). *De yzeren spoorbaen ingehuldigd te Dixmude, op den 9 mei 1858*. Plaats van uitgave onbekend.

Ackere, M. van, geb. Doolaeghe. (1872). *Petronella Moens, Holland's blinde dichteres, Mijne Noordnederlandsche Kunstvriendin in België herdacht in 1872*. Antwerpen: Dela Montagne: 13.

Ackere, M. van, geb. Doolaeghe (1862). *Sinte Godelieve, Vlaemsche legende uit de XIde eeuw*. Gent: Vanderhaeghen.

Ackere, M. van – Doolaeghe (1857). *Ter nagedachtenis van Eugene Zetternam, ten voordeele van Zetternams weduwe en weezen*. Gent: Vanderhaeghen.

(Auteur onbekend). "Denis Auguste Affre (1793-1848). *Historiek*. 30-12-2008. <http://historiek.net/denis-auguste-affre-1793-1848/3324/> (geraadpleegd op 20 mei 2017).

(Auteur onbekend). "Tweede Nederlandsch Letterkundig Kongres, gehouden te Amsterdam." *De Eendragt, veertiendaegsch tydschrift voor Letteren, Kunsten en Wetenschappen*, 22 september 1850: 24.

(Auteur onbekend). "Adrianus Bogaers." *Dbnl*. z.j. <http://www.dbnl.org/auteurs/auteur.php?id=boga011> (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Beers, J. van (1856). "By de vyf-en-twintigste verjaring van 's Konings inhuldiging." *De Vlaemsche School, tydschrift voor Kunsten, Letteren en Wetenschappen*, jaargang(1856): 98-102.

Béranger, P.J. de (1829). *Chansons de P.J. de Béranger*. Parijs: Imprimerie de Jules Didot L'Aîné.

Berg, W. van den & Couttenier, P. (2009). *Alles is taal geworden. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1800-1900*. Amsterdam: Bert Bakker.

Boulhol, V. "Racine dans le Lycée de La Harpe." *XV11^e siècle*, 3, (2005): 409-426.

Bruyne, M. de (1983). *Hendrik Conscience en Roeselare-relaties, bezoeken, brieven*. Verlag: Stichting Mercator-Plantijn.

Buel, J. van. (1838). *Proeve eener verzameling van de voornaamste regelen der Nederlandsche versificatie, met aanmerkingen doormengd betrekkelijk den poëtischen stijl, door voorbeelden en aanhalingen uit vele gezaghebbende dichters en prozaschrijvers gestaafd en opgehelderd; met de omschrijvingen van de meeste dichtsoorten; bijzonder geschikt voor Latijnsche en Fransche scholen en aankomende onderwijzers.* 's Hertogenbosch: Stokvis.

Carlier, M. "De Leeskamer van Roesbrugge-Haringe (1858-1872) (1)," *De IJzerbode*, oktober 2014, 516.

Coopman, Th. & Scharpé, L. "Geschiedenis der Vlaamsche Letterkunde." *Dbnl*. 2009.
http://www.dbnl.org/tekst/coop003gesc02_01/coop003gesc02_01_0002.php (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Couttenier, P. (1997). "De Belgische Sappho Maria-Fransisca Doolaeghe." In *Met en zonder lauwerkrans*. Geredigeerd door Riet Schenkeveld-van der Dussen, 835-846. Amsterdam: University Press.

Deprez, A., Gobbers, W. & Wauters, K. (red.) (2003). *Hoofdstukken uit de geschiedenis van de Vlaamse letterkunde in de negentiende eeuw*. Deel 3. Gent: Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde.

Duyse, P. van. (1830). *De Wanorde en Omwenteling op den Vlaamschen Zangberg, in vier zangen, met eeuwigdurende aantekeningen, enz.* Gent: De Goessin - Verhaeghe, 77.

Duyse, P. van. (1859). *Jacob van Artevelde*. Gent: Vanderhaeghen.

Duyse, P. van. (1882-1885). *Nagelaten gedichten*. Deel 1/2. Uitg. Florimond van Duyse. Roeselare: De Seyn Verhoughstraete.

Feith, R. (1824). *Oden en Gedichten, deel 1*. Zwolle: H. As. Zoon, Doyer: 38.

D'Hondt, B. ea. "Charles Rogier." *Odis*. 2007.
<http://www.odis.be/hercules/toonPers.php?taalcode=nl&id=524> (geraadpleegd op 20 mei 2017).

D'Hondt, B. de (2014). *Van Andriesschool tot Zondernaamstraat, gids door 150 jaar liberaal loeven te Gent*. Gent: Snoeck en Liberaal Archief.

Huyghebaert, J. "F. A. Snellaert als A. Treallens in de bundel 'Rumbeekse Avondstonden' 1855-1858". *De Biekorf* 73, no. 11-12 (1972): 333-336.

Janssens, J. (2001). *De Belgische natie viert, de Belgische nationale feesten 1830-1914*. Leuven: Universitaire Pers: 61-62, 78.

Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde. "Verslagen en mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde 1920." *Dbnl*. 2012, 297.
http://www.dbnl.org/tekst/ver025192001_01/ver025192001_01_0028.php (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Micheels, J. (1893). *Prudens van Duyse, zijn leven en zijne werken*. Gent: Siffer.

Nil, B. de. "Zetternam, Eugeen." *Literaigent.be*. z.j. <http://literaigent.be/lexicon/auteurs/zetternam-eugeen/> (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Pauwels, J. "Dichter in ballingschap? Prudens van Duyse en de Belgische Omwenteling." *Spiegel der letteren*, 2002 (44), 148-168.

Pauwels, J. "Van Duyse – Prudens." *Literair.gent*. 2017. <http://literairgent.be/lexicon/auteurs/van-duyse-prudens/> (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Plesier, J. & Huys, P. "130 jaar geleden ... de eerste trein tussen Lichtervelde en Veurne." *Rixke Rails Archives*. 2008. <http://rixke.tassignon.be/spip.php?article181&lang=fr> (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Poortier, R. W. (2014). *Tollens' nagalm: Het dichterschap van Hendrik Tollens (1780-1856) in de Nederlandse herinneringscultuur*. Amsterdam: Amsterdam School of Historical Studies.

Potter, Fr. de (1868). *Vlaamsche Bibliographie of lyst der Nederduitsche boeken, in België sedert 1830 uitgegeven*. 3^e deel, tydperk 1856-1867. Gent: Van Doosselare, 125.

Roses, M. "Jan van Rijswijck." *De Gids*, jaargang 48 (1884), 42-96.

Rotterdam, J. van. "Kunst- en letternieuws." *De Vlaemsche School, tydschrift voor Kunsten, Letteren en Wetenschappen* 3, 1857.

Rijksarchief België, "Jean-Baptiste en Pierre Joseph Delacroix." *arch.be*. z.j. http://search.arch.be/nl/zoeken-naar-archieven/zoekresultaat/ead/index/eadid/BE-A0516_111140_109848_DUT (geraadpleegd op 20 mei 2017).

Simons, L. (2013). *Het boek in Vlaanderen sinds 1800 een cultuurgeschiedenis*. Tielt: Lannoo: 1805.

Sterkens-Cieters, P. (1942). *Prudens van Duyse, bloemlezing uit zijn dichtwerk*. Antwerpen: N.V. de Nederlandsche boekhandel.

Tollenaere, F. de. "de Tael is gantsch het Volk." *Ons Erfdeel* 24, no. 1 (januari-februari 1981): 193.

Vandenbussche, L. (2008). *Het veld der verbeelding. Vrijzinnige vrouwen in Vlaamse literaire en algemeen-culturele tijdschriften (1870- 1914). Studies op het gebied van de moderne Nederlandse literatuur*. Gent: Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde: 13.

Vanlandschoot, R. (2014). *Hugo Verriest, biografie*. Tielt: Lannoo.

Veltman-van den Bosch, A.J. "Petronella Moens (1762-1843) en haar vriendenkring". *De Achttiende Eeuw. Jaargang 1999*, 31 (1999): 21-34.

Verspreuwen, J. F. C. "Kunst- en Letternieuws." *Het Taelverbond, letterkundig tydschrift* 2^e jaargang deel 3, (1846): 258.

Vroon, A. "Gilles Dionysius Jacob Schotel (1807-1892). Cultuurhistoricus of liefhebber van geschiedenis?" In *De geschiedenis aan het volk verteld: populaire protestants-christelijke geschiedschrijving in de negentiende en twintigste eeuw*. Geredigeerd door G.J. Schutte, 39-62. Hilversum: Verloren, 2008: 52.